

Sri Guru Gobind Singh College
SECTOR 26, CHANDIGARH

Agammi Jyot

ਅਗੰਮੀ ਜੋਤ 2023-24

INNOVATE | IMAGINE | INSPIRE

ਕਾਲਜ ਸ਼ਬਦ

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੈ ਪੜ੍ਹਿ ਪੜ੍ਹਿ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ ॥
ਆਪਾ ਮਧੇ ਆਪੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ॥੧॥
ਕਰਤਾ ਤੂ ਮੇਰਾ ਜਜਮਾਨੁ ॥
ਇਕ ਦਖਿਣਾ ਹਉ ਤੈ ਪਹਿ ਮਾਗਉ ਦੇਹਿ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪੰਚ ਤਸਕਰ ਧਾਵਤ ਰਾਖੇ ਚੁਕਾ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥
ਦਿਸਟਿ ਬਿਕਾਰੀ ਦੁਰਮਤਿ ਭਾਗੀ ਐਸਾ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ ॥੨॥
ਜਤੁ ਸਤੁ ਚਾਵਲ ਦਇਆ ਕਣਕ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪਾਤੀ ਧਾਨੁ ॥
ਦੁਯੁ ਕਰਮੁ ਸੰਤੋਖੁ ਘੀਉ ਕਰਿ ਐਸਾ ਮਾਂਗਉ ਦਾਨੁ ॥੩॥
ਖਿਮਾ ਧੀਰਜੁ ਕਰਿ ਗਉ ਲਵੇਰੀ ਸਹਜੇ ਬਛਰਾ ਖੀਰੁ ਪੀਐ ॥
ਸਿਫਤਿ ਸਰਮ ਕਾ ਕਪੜਾ ਮਾਂਗਉ ਹਰਿ ਗੁਣ ਨਾਨਕ ਰਵਤੁ ਰਹੈ ॥੪॥

ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ-੧੩੨੯

COLLEGE ANTHEM

By the grace of the Guru one should read,
contemplate and study spiritual knowledge to earn honour and respect.
Only when one is blessed with 'Naam Daan' i.e. the name of the Lord,
the true self is revealed and realised.
O Lord, you alone are my Benefactor and saviour and I pray to you with
all earnestness to bless me with your name (Naam Daan).
Once I am blessed with this, the five evils that hold me back will be
subdued along with the down of egoistic pride.
Once you grant me spiritual wisdom, the visions of corruption,
vice and evil-mindedness will fade away.
I pray to you Almighty, to bless me with truth,
self-restraint, compassion and meditation.
Bless me so that I perform tasks that are
good and have compassion for all.
This is my prayer to thee my Lord.

Prabhati Mahalla 1
Sri Guru Granth Sahib, Ang-1329

Magazine Cover :

Embodying the harmonious blend of nature and technology, the Magazine Cover for this edition of Agammi Jyot showcases how innovation and imagination can inspire a future where tradition and modernity walk hand in hand.

*"Lives of great men all remind us,
We can make our lives sublime,
And, departing, leave behind us
Footprints on the sands of time."*

These profound lines from "A Psalm of Life" by Henry Wadsworth Longfellow capture the essence of human potential—the ability to shape the world through imagination, inspiration, and innovation. Throughout history, countless individuals have harnessed their creativity and determination to leave an indelible mark on society, reminding us that greatness isn't reserved for a select few but is within the reach of all who dare to dream and act. They demonstrated that through dedication, resilience, and a willingness to push boundaries, each of us has the power to build a legacy that transcends time.

It is with this spirit of exploration and creativity that the current edition of the College Magazine, Agammi Jyot 2023-24, emerges, embracing the theme "Innovate, Imagine, Inspire." This edition invites each reader to reflect on their journey and challenges them to step beyond conventional thinking. As we navigate the ever-changing landscape of our world, we are called upon to not only imagine a brighter future but also to take bold steps towards realizing it. By celebrating our achievements, talents, and the diverse perspectives within our community, this magazine serves as a beacon, encouraging us to leave our own footprints in the sands of time, nurturing a legacy of innovation and inspiration for generations to come.

As we turn the pages of this magazine, we encounter a vibrant tapestry of ideas, experiences, and aspirations that reflect the spirit of our college community. Each article, poem, and artwork is a testament to the limitless potential within us, showcasing how imagination fuels creativity, inspiration drives action, and innovation leads to transformation. It is this collective expression of thought and effort that brings the theme "Innovate, Imagine, Inspire" to life, reminding us that our individual contributions, no matter how small, can collectively shape a future that is brighter, more inclusive, and filled with endless possibilities.

The current edition of College Magazine, Agammi Jyot 2023-24 is based on the theme of 'Innovate, Imagine, Inspire'.

Agammi Jyot, the annual College magazine, is a creative space for students and faculty to voice their ideas and opinions on a wide range of pertinent social issues. The magazine offers multilingual sections which act as a springboard for aspiring writers to hone their skill of thought, expression and writing. The current edition is centered around the theme of 'Innovate, Imagine and Inspire' which embodies the spirit that has always driven our institution forward. The theme aligns with Sustainability, which is an integral part of one of the Best Practices adopted by the College.

Innovation is the cornerstone of progress, and at our College, we are committed to fostering an environment where inspiring ideas and creative solutions thrive. With the ongoing technological progressions in the world, we encourage and mentor both our students and faculty to push the conventional boundaries of structured academia and redefine the approach of learning and teaching by using the latest Artificial Intelligence enabled applications in the classrooms. Each classroom and laboratory are designed in a manner to nurture innovation that positively impacts the growth of the students. We urge them to imagine and think beyond the confines of the present and to explore the uncharted territories of thought in order to cultivate a conducive learning environment full of creative potential, unprecedented innovation and inspire transformational development across all fields of study. The College takes pride in novel activities and events organised by various Clubs and Committees of the College that perpetually promote Sustainability through innovative measures. The objective of this edition of *Agammi Jyot* is to provide a platform to the students where the focus inclines towards looking into the possibilities of the ultra-modern technology that is rightly seeping into all spheres of life, encouraging ideas for productive discussions and constructive outcomes, and motivating our students to think innovatively, inspiringly and creatively to contribute to the growth of both the individual and the society.

I applaud the meticulous efforts put by the entire Editorial team in compiling this edition. The diversity of views and substance presented on the assigned theme showcases our students' unwavering passion and overwhelming enthusiasm about novel and innovative topics. I appreciate the team's collective leadership in mentoring and enriching the students' calibre. I convey my best wishes for success in the upcoming events and look forward to witnessing the incredible ways in which you will innovate, imagine and inspire in the times to come.

S Gurdev Singh, IAS (Retd)
President, Sikh Educational Society
Chandigarh

The College magazine *Agammi Jyot* has been the lighthouse for literary arts and creative expression for our students. It consistently gives them the opportunity to express their creative talents, intellectual abilities and innovative prowess. The central theme of this year's edition is 'Innovate, Imagine and Inspire', which is particularly significant as it adheres well to Sustainability, a key component of one of the Best Practices adopted by the College.

The theme embodies the essence of human potential and progress. It encourages a forward thinking approach, combining creativity, ambition, and impact in a way that drives meaningful change. The articles published in this magazine showcase the real essence of such progressive change. Our College has the Institution Innovation Council that aims to foster a culture of innovation and promotes out of the box thinking. It is all about finding new solutions to old problems and pushing the boundaries of what possibly shapes the future. Innovation, whether in technology, art, science or commerce, sparks transformation and sets the stage for progress.

Along with innovation, we can challenge the limitations and explore the possibilities by harnessing the power of imagination. Bringing innovation and imagination together can create a ripple effect of inspiration that motivates action. When we intend to innovate with purpose, imagine without limits, and inspire others around us, we are open to newer and wider horizons, thus shaping a better and brighter future for all.

I extend my congratulations to the Editorial Team for their dedication and perseverance in curating this edition. Their persistent efforts and unwavering commitment have crafted a platform that highlights a strong sense of appreciation for innovation, imagination and inspiration among present and future generations. I wish them luck for all creative, literary and innovative pursuits in future.

S Kulbir Singh, Chief Engineer (Retd)
Vice-President, Sikh Educational Society
Chandigarh

As we present the current issue of *Agammi Jyot*, themed “Innovate, Imagine, Inspire,” we stand at a pivotal moment in our educational journey. This theme encapsulates our commitment to fostering creativity and forward-thinking among our students. In an era defined by rapid technological advancements and shifting paradigms, the ability to innovate is not just an advantage; it is a necessity.

Sri Guru Gobind Singh College has always encouraged students to think outside the box and push boundaries. This issue reflects our efforts to nurture a culture of imagination, where ideas can flourish and transformative solutions emerge. Through various initiatives—such as workshops, innovation challenges, and collaborations with industry leaders—we aim to equip our students with the skills and mindset required to become change-makers in their communities and beyond.

I commend the Editorial team for their dedication and creativity in bringing this issue to life. Their hard work highlights the inspiring stories of students and faculty who are making significant strides in their respective fields.

Today’s world is characterized by fast-paced technological advancements, a shift towards a knowledge-based economy, and an urgent need for sustainable solutions. To remain relevant and competitive, the youth must embrace innovation as a tool to solve problems, create opportunities, and drive societal progress.

Imagination is a vital force for the youth, driving creativity and change. By cultivating the imaginative potential of the youth, we empower them to shape their own paths, innovate, and contribute to a society that is dynamic, forward-thinking, and open to endless possibilities for growth and transformation.

I hope this issue serves as a catalyst for inspiration, urging all who read it to harness their imagination, strive for excellence, and contribute positively to society. Let us collectively embrace the spirit of innovation, as we journey towards a brighter future.

Col (Retd) Jasmer Singh Bala
Secretary, Sikh Educational Society
Chandigarh

The College magazine *Agammi Jyot* is a vibrant tapestry woven from the creative expressions of our talented students and faculty members. In this issue, we proudly embrace the theme “Innovate, Imagine, Inspire,” reflecting the commitment of Sri Guru Gobind Singh College towards nurturing creativity and forward-thinking in the academic community.

Situated in UT Chandigarh, the College is uniquely positioned to draw from a rich diversity of cultural and regional backgrounds. This blend of perspectives allows us to foster an environment where innovation can thrive, enabling students to explore new ideas and approaches in various fields. In this edition, students from different backgrounds have shared articles, poems, essays, and short stories that encapsulate their innovative thoughts and imaginative endeavours.

Innovation is the driving force behind progress, and it’s crucial now more than ever, particularly for the youth. In a rapidly evolving world, the challenges we face—whether technological, environmental, or societal—demand fresh perspectives and creative solutions. The youth, with their boundless energy, curiosity, and adaptability, are uniquely positioned to lead this wave of change. Innovation empowers them to think beyond traditional boundaries, break stereotypes, and address complex issues in new and effective ways.

The primary aim of this issue of *Agammi Jyot* is to inspire our youth to think critically and creatively, encouraging them to embrace change and pursue new opportunities. By integrating contemporary practices and encouraging entrepreneurial thinking, we empower students to take ownership of their future and contribute meaningfully to society. As India takes the lead on the global stage, we hope to instill in our students the understanding that they, too, can be harbingers of positive change and contribute to a sustainable future for all.

The contributions in this magazine are a testament to the profound impact of the initiatives undertaken by the College on its students and the wider community. May this issue inspire all who read it to innovate boldly, imagine freely, and inspire others.

S Karandeep Singh Cheema, Advocate
Joint Secretary, Sikh Educational Society
Secretary Local Management Committee
Chandigarh

Message

It is with great pride that I present the latest edition of *Agammi Jyot*, the multilingual annual magazine of Sri Guru Gobind Singh College. The theme for this year, "Innovate, Imagine, Inspire," embodies our commitment to fostering a culture of creativity and progress. We believe that through innovation, we can not only envision a brighter future but also inspire one another to reach our fullest potential.

Agammi Jyot serves as a vibrant platform where our students can express their unique perspectives, talents, and aspirations. As we reflect on our achievements over the past years, it is inspiring to see how our College community has embraced innovation in various fields. Our students have excelled in numerous scientific and technical competitions, where our innovative projects received accolades and recognition. Similarly, our participation in and hosting of Inter-College cultural events has showcased the artistic brilliance and imaginative spirit that define our institution.

Higher education institutions play a vital role in nurturing the innovators and leaders of tomorrow. We encourage our students to think critically, challenge the status quo, and imagine solutions to real-world problems. Through research, experiential learning, and collaborative projects, we are dedicated to cultivating an environment that not only values academic excellence but also fosters a spirit of inquiry and creativity. Moreover, we are committed to promoting environmental sustainability, encouraging our students to integrate eco-friendly practices into their innovative solutions for a healthier planet.

In our pursuit of excellence, we remain committed to the holistic development of our students. The College continues to implement initiatives that support entrepreneurship, critical thinking, and community engagement. Programs like the 'Innovators in Residence' allow students to collaborate with industry experts, further bridging the gap between education and real-world applications.

As we embark on this new journey of innovation and inspiration, I extend my heartfelt gratitude to the Editorial Team for their unwavering dedication in curating this magazine. Their efforts in showcasing the talents of our students and faculty ensure that *Agammi Jyot* remains a source of inspiration for all its readers.

Let us embrace the spirit of innovation and continue to inspire one another as we work towards a future filled with endless possibilities.

Dr Navjot Kaur
Principal

The Editorial Board

Ms Ayushee Arora
Editor-in-Chief

Dr Sukhjinder Kaur
Editor, Sikh Religion,
Philosophy & Ideology

Dr Sarbjeet Kaur
Editor, Punjabi

Dr Sandeep Kaur
Editor, Hindi

Dr Priya Sandhu
Editor, English

Dr Harmeet Kaur
Editor, Commerce and
Management

*Mr Pavittarbir Singh
Saggi*
Editor, Social Sciences

Ms Anu Kaul
Editor, Computer
Science & Information
Technology

Dr Saroj Bala
Editor, Science

*Dr Sugandha Kohli
Kaang*
Editor, Environment

Principal
Dr Navjot Kaur

Editor-in-Chief
Ms Ayushee Arora

Sections	Staff Editors	Student Editors
Sikh Religion, Philosophy & Ideology Section	Dr Sukhjinder Kaur	Mr Aman Kumar
Punjabi Section	Dr Sarbjeet Kaur	Ms Monika
Hindi Section	Dr Sandeep Kaur	Ms Nikita Guran
English Section	Dr Priya Sandhu	Ms Antpreet Kaur
Commerce & Management Section	Dr Harmeet Kaur	Ms Vanshika
Social Sciences Section	Mr Pavittarbir Singh Saggi	Ms Karishma
Computer Science & Information Technology Section	Ms Anu Kaul	Ms Ashita Sahni
Science Section	Dr Saroj Bala	Ms Sapna
Environment Section	Dr Sugandha Kohli Kaang	Ms Vanshika Kalra

"The future belongs to those who believe in the beauty of their dreams."

Eleanor Roosevelt

Dear readers

As we navigate and traverse our respective journeys, the motto "Innovate, Imagine, Inspire" remains a guiding light for our collective endeavours.

Innovation is the heartbeat of progress. It challenges us to rethink our approaches, not just within our disciplines but also in how we engage with each other and our surroundings. This spirit of innovation has led our College to achieve remarkable milestones, as evidenced by the numerous awards and accolades we have received. The International Green University Award 2023 and the Best Environment Society Award for three consecutive years, are a testament to our unwavering commitment to sustainability and environmental stewardship. Additionally, being recognised with the Best Herbal Garden Award 2023 for two years in a row further underscores our dedication to nurturing nature's bounty.

Imagination is the wellspring of creativity. It allows us to envision new possibilities and opens doors to diverse perspectives. This imaginative spirit is reflected in our initiatives to maintain cyber hygiene, which was recognized through the Cyber Swachhta Award for Awareness against Cyber Crime and Cyber Hygiene 2022 by the Cyber Crime Investigation and IT Cell, Chandigarh Police.

Inspiration fuels our aspirations, and the recognition we've received across various domains is a source of immense pride and motivation. Our achievements, such as the Solar Chandigarh Ambassador Award 2022 and the State Award 2023 for Single-Use Plastic and E-Waste Management, highlight our ongoing commitment to sustainability.

As we introspect on our progress as a society, it is essential to reflect on our achievements thus far and recognize the collective effort that has brought us to this point. Each interaction, project, and discussion contributes to a rich tapestry of learning and collaboration. As the Editor-in-Chief of Agammi Jyot 2023-24, I invite you to celebrate the creativity and dedication of our contributors. Their voices and perspectives have not only shaped this magazine but have also been the driving force behind the numerous recognitions that our institution has earned, such as the Girls India Award 2022-23 for gender parity initiatives and the Certificate for Recognized Vocational Education Nai Talim Experiential Learning (VENTEL) Action Plan Institution. The Institution Innovation Cell and Self -Help Groups of the College too, assiduously contribute to the innovative and holistic outlook of the College.

Together, these achievements echo our theme of "Innovate, Imagine, Inspire," and they remind us of the limitless potential that lies within our community. As we continue to strive for excellence, let us innovate with courage, imagine with creativity, and inspire with conviction. Together, let us create a vibrant tapestry of ideas and experiences that reflect the spirit of Agammi Jyot 2023-24.

Ms Ayushee Arora
Editor-in-Chief
Assistant Professor
PG Department of English

Sr.No.	Particular	Page	Sr.No.	Particular	Page
1.	ਸੰਪਾਦਕੀ - ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ	01	50.	ਸਪਨੇ	36
2.	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਣਤਰ	02	51.	ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣੇ ਦਾ ਮੰਤਰ	37
3.	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ	03	52.	ਸਿੱਖ	37
4.	ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ	04	53.	ਚਾਰ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ	38
5.	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ	05	54.	ਆਤਮਨਿਰੰਜਨ-ਸੇਰਾ ਭਾਰਤ	38
6.	ਗੋਇੰਦਵਾਲ	06	55.	ਨਵਾ ਭਰਮ	38
7.	ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ	07	56.	ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਕਠਾ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ	39
8.	ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ	07	57.	ਨਵਾਚਾਰ ਪਰਿਵਰਤਨ : ਏਕ ਅਵਸਰ ਦੇ ਰੂਪ ਮੇਂ	41
9.	ਭਾਈ ਮੰਬ ਜੀ	08	58.	ਮੈਂ ਹੂੰ ਭਾਸ਼ਾ	43
10.	ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ	10	59.	ਅਭਿਨੰਦਨ	43
11.	ਅੱਧੀ ਕੋਠੀ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖੀ ਮੈਂ!	10	60.	ਸਾਵਨ	43
12.	ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ	11	61.	ਯਦਿ ਸ਼ਯਾਮਪਟ ਬੋਲਨੇ ਲਗਾ	44
13.	ਸਿੱਖੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ (ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਮਤਿ ਉੱਚੀ)	12	62.	ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸਵੀਕਾਰ	44
14.	ਹਰ ਮੈਦਾਨ ਫੁੱਲਾਂ!	12	63.	ਹਿੰਦੀ ਪ੍ਰੇਮ	45
15.	ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ	13	64.	ਮੋਬਾਇਲ ਯੁਗ	45
16.	ਭਾਈ ਪਿੰਡਾ ਜੀ	13	65.	ਦੋਸਤੀ	45
17.	ਅਕਬਰ ਦੀ ਕਚਿਰੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ	14	66.	ਕਲਪਨਾ ਸ਼ਕਤੀ	46
18.	ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਸੀਸ	15	67.	ਆਧੁਨਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਮੇਂ ਨਵਾਚਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ	46
19.	ਚਾਰ ਬਜਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ	16	68.	ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੀ ਜਯੋਤ	47
20.	ਸੰਪਾਦਕੀ - ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ	17	69.	ਸਟੀਵ ਜੌਬਸ: ਨਵਾਚਾਰ ਦੀ ਅਦੁੱਤ ਪ੍ਰੇਰਣਾ	48
21.	ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਪਾਦਕ	17	70.	Editorial - English Section	49
22.	ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ	18	71.	The Transformative Power of Storytelling And Imagination	50
23.	ਕੀ ਦੇਸ਼?	19	72.	A Delicate Balance, A Thread So Fine	51
24.	ਪੰਛੀ ਹੋਵਾਂ	20	73.	Artificial Intelligence and Creativity: Looking into new Possibilities in the Literary Landscape	52
25.	ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ	20	74.	The Future of Sustainable Technology: A Green World is Coming	54
26.	ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਘਟਦਾ ਪਿਆਰ	21	75.	Veiled Secrets in Portrait's Frame	55
27.	ਇੱਕ ਸਿਤਾਰਾ	21	76.	A World Transformed: Imagining a Future Free from Poverty	56
28.	ਆਸ ਦੀ ਮਸ਼ਾਲ	22	77.	The Rise of Young Entrepreneurs: Inspiring Stories of Determination and Success	57
29.	ਉੱਤਮ ਕੌਣ? ਮਨੁੱਖ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰ	23	78.	The Heart of Code	58
30.	ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਚਰਿੱਤਰ ਨਿਰਮਾਣ	23	79.	The Next Frontier: AI and the Evolution of Human Life	59
31.	ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ	24	80.	The Power of Social Movements in Shaping Modern Culture	60
32.	ਜੁਬਾਨ ਦਾ ਰਸ	25	81.	The Spark of Innovation	61
33.	ਜੀਵਨ ਸਿਉਣ ਦੀ ਕਲਾ	25	82.	FOMO	61
34.	ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਭਾਰਤੀ ਔਰਤਾਂ	26	83.	A Legacy of Resilience and Genius	62
35.	ਸੰਘਰਸ਼ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਪੌੜੀ ਹੈ	27	84.	Social Media and Imagination: A Double-Edged Sword	64
36.	ਸਿੱਦਰੀ ਅਤੇ ਖੇਡ	27	85.	Editorial - Social Science Section	65
37.	ਗੁਆਚ ਰਹੀ ਪਛਾਣ	28	86.	Innovate, Imagine, Inspire	66
38.	ਪੈਂਤੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ	29	87.	Innovate, Imagine, Inspire: Tackling Climate Change for a Sustainable Future in Punjab, India	66
39.	ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ	30	88.	The Need of the Hour: Sustainable Innovation	68
40.	ਕੁਝ ਲਿਖਣਾ ਇੱਕ ਕਲਾ	31	89.	From Ideas to Policy: Innovating Political Solutions in the 21st Century	69
41.	ਕੁੜੀਆਂ	31			
42.	ਪੈਸਾ	32			
43.	ਸੰਪਾਦਕੀ - ਹਿੰਦੀ ਵਿਭਾਗ	33			
44.	ਛਾਤਰ ਸੰਪਾਦਕ	34			
45.	ਆਪਕਾ ਲੜਕਾ	34			
46.	ਹਰ ਕਵਿਤਾ, ਕਵਿ ਕੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੀ	35			
47.	ਦੀਯਾ	35			
48.	ਤੂਫਾਨਾਂ ਦੀ ਔਰ ਚਲੀ	35			
49.	ਕਚਰੇ ਦਾ ਡਿੱਬਾ	36			

Contents

Sr.No.	Particular	Page	Sr.No.	Particular	Page
90.	Innovating Social Change: The Role of Technology in Modern Activism	70	127.	Three Sides of Developing World - Innovate, Imagine, and Inspire	109
91.	The Impact of Social Media on Modern Relationships	71	128.	How Technology is Changing Our Lives	110
92.	Imagine a World Without Borders: The Future of Global Governance	72	129.	The Power of Triad for Building a Culture of Creative Excellence	111
93.	Advancing Women's Land Rights for Sustainable Development	73	130.	The importance of Diversity in Tech	112
94.	The Role of Imagination in Scientific Discovery	75	131. Editorial - Science Section	113	
95.	Inspiring Youth Leadership in Political Activism	76	132.	A Student's Perspective	114
96.	The Future of Education: Innovate to Inspire	77	133.	Imagination	115
97.	Innovative Approaches to Gender Equality in Developing Economies	78	134.	Title: The Quantum Leap	116
98.	Rethinking Policing in the Wake of a Pandemic	79	135.	Innocent Stealer	117
99. Editorial - Commerce & Management Section	81	136.	Innovate, Imagine and Inspire (Perspective on Life)	118	
100.	Inspire, Innovate, and Imagine in Today's Business World	82	137.	Fortunate Accidents That Led to Medical Innovations	119
101.	Balancing Artificial Intelligence Innovation and Data Privacy	83	138.	Space Colonization: Imagining Life Beyond Earth	121
102.	Innovative Leadership	84	139.	The Prodigy's Gambit: Gokesh Dommaraju's Legacy of Inspiration	123
103.	Ethics in Investing: Corporate Scams in India	85	140.	The Mathemagician's Quest	124
104.	Green Governance	86	141.	Imagine, Innovate, and Inspire: Lessons from Thomas Alva Edison	125
105.	Different Types of Innovations	87	142.	The Transformative Power of Positive Thinking	126
106.	Role of Artificial Intelligence in Marketing	88	143.	Imagination: The Secret Ingredient in Scientific Breakthroughs	128
107.	Internet or Web marketing	89	144. Editorial - Environment Section	129	
108.	Influencer Marketing	90	145.	From Trash to Treasure: Innovations in Waste-to-Energy Technologies	130
109.	Using ChatGPT for Content Creation	91	146.	The Paws-Itivity Corner!	131
110.	Digital Money	93	147.	Sustainable Packaging: An Initiative of Corporate Sector Towards Environment Protection	133
111.	Inspiration	94	148.	Innovation in Green Living: Paving the Way for a Bright Urban Future	135
112.	Create, Protect and Innovate	94	149.	A Public Policy Perspective Towards Green Innovation	136
113.	Financial Literacy	95	150.	Cultivating Environmental Stewardship for a Sustainable Future	138
114.	Role of Social Media in Brand Building	96	151.	Clean Energy, Infinite Potential: Harnessing Green Hydrogen	140
115. Editorial - Computer Science & Information Technology Section	97	152.	Climate Change: A Challenge and Role of Innovation Technology	141	
116.	Blockchain Technology beyond Cryptocurrency	98	153.	Renewable Energy: A Path to Sustainable Power	142
117.	No Spend Challenge !!!	99	154.	Contribution to the Field of Innovation and Imagination	143
118.	Dark Web	100	155.	The Effects of Deforestation on Global Climate	144
119.	The Impact of Computer Science on Society	101	156.	Innovation Beyond Boundaries : Navigating Environmental Constraints	145
120.	Autonomous Vehicles	102	157.	Harnessing Artificial Intelligence for Sustainable Development: Opportunities and Challenges	146
121.	The Wheel of Time and Code	103			
122.	Education and Digital Technology in India: A Pathway to Socio-Economic Advancement	104			
123.	Exploring the Metaverse: A Digital Frontier	105			
124.	The Power of Imagination in Arranging Innovations for Tomorrow	106			
125.	Unlocking Potential: The Interplay of Innovation, Imagination, and Inspiration	108			
126.	Role of AI in Web Development	108			

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ

ਧਨੁ ਲੇਖਾਰੀ ਨਾਨਕਾ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਹਾਮੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਨਿੱਤ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਜਾਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਧਰਤੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ। ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਅਪਣਾਅ ਕੇ ਹੀ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਹੋ ਭਾਵਨਾ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਰਮਸਾਲ ਅਤੇ ਬੇਗਮਪੁਰਾ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ, ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡਰ ਅਤੇ ਬੇਗਾਨਗੀ ਦੇ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿ ਸਕਣ। ਜਿੱਥੇ ਸਾਰੇ ਇਕ-ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਕਦਰ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਅਜਿਹੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਫੁਲ ਖਿੜਨ, ਖੁਸ਼ਬੋਈ ਬਿਖੇਰਨ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਸੁਹਾਵਣਾ ਬਣਾਉਣ।

ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਜਾਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਲੋਕਾਈ ਨਾਲੋਂ ਵਡੇਰਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਮਾਨਵ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਸਮਾਨਤਾ ਤੇ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ 'ਅਗਾਂਹ ਕੂ ਤ੍ਰਾਂਘ' ਅਨੁਸਾਰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸੋਚ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਫਤਹਿ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। 'ਫਤਿਹ' ਪਾਉਣ ਲਈ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਨਮੁੱਖ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ 'ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ' ਅਪਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਰੀਮੀ ਜੋਤ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਤੇ ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ 'ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ' ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਸੰਦੇਸ਼, ਮਹਾਨਤਾ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੀਵਨੀ, ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ, ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ, ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ, ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਂਤ, ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਾਖੀਆਂ-ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸਦਾਚਾਰਕ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਬਾਬਾਣੀਆ ਕਹਾਣੀਆ ਪੁਤ ਸਪੁਤ ਕਰੇਨਿ'। ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ 'ਧੰਨੁ ਸੁ ਕਾਗਦੁ ਕਲਮ ਧੰਨੁ ਧਨੁ ਭਾਂਡਾ ਧਨੁ ਮਸੁ॥ ਧਨੁ ਲੇਖਾਰੀ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਲਿਖਾਇਆ ਸਚੁ॥' ਚੇਤੇ ਆ ਮਨ ਵਿਸਮਾਦਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਾਲਜ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਅਰੀਮੀ ਜੋਤ' ਦੇ 2023-24 ਅੰਕ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ 'ਨਵੀਆਂ ਪੁਲਾਘਾਂ' ਪੁਟਣ ਵਾਸਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ 'ਨਵੀਨਤਾ, ਕਲਪਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ' ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅਜਿਹੇ ਉਪਗਾਲਿਆਂ ਲਈ ਕਾਲਜ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਸਿੱਖ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਭ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਬਖਸ਼ਣ, ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਭੇਜਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਨਵੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਮਰੱਥਾ ਬਖਸ਼ਣ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਲੇਖਕ ਬਣ ਆਪਣੀ ਕਾਗਦ ਤੇ ਕਲਮ ਵਾਲੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਸਕਣ।

ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ!

ਡਾ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਭਾਗ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਣਤਰ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਕਲਨ ਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਵਿਧੀਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਬਣਤਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿ ਪੜ੍ਹਣ ਤੇ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਸੌਖ ਰਹੇ। ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਬਣਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੰਜ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ:

1. **ਤਤਕਰਾ:** ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ 'ਤਤਕਰਾ' ਦਰਜ ਹੈ। 'ਤਤਕਰਾ' ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਸੂਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ/ਕਿਤਾਬ/ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੇ 'ਅਧਿਆਇ ਵੰਡ' ਤੇ ਪੰਨੇ ਨੰਬਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਮੂਲ ਪਾਠ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ (1430) ਦਾ ਹਿਸਾ ਨਹੀਂ। ਮੂਲ ਪਾਠ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ (1430) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਤਤਕਰਾ 16 ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ।

(ੳ) **ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਕਾ:** 'ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਕਾ' ਵਿਚ ਬਾਣੀ/ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਪੰਨਾ ਨੰ. ਸਮੇਤ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਕਾ ਵਿਚ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ (ਜਪੁ, ਸੋਦਰੁ, ਸੋ ਪੁਰਖੁ, ਸੋਹਿਲਾ), ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਤੋਂ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਤਕ 31 ਰਾਗਾਂ ਅਤੇ ਰਾਗ-ਮੁਕਤ ਬਾਣੀਆਂ (ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਮਹਲਾ ਗਾਥਾ ਪ, ਫੁਨਹੇ ਮਹਲਾ ਪ, ਚਉਬੇਲੇ ਮਹਲਾ ਪ, ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੇ, ਸਲੋਕ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਕੇ, ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕੁ ਮਹਲਾ ਪ, ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ ੧, ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਦੂਜੇ ਕੇ ੨, ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਕੇ ੩, ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ ੪, ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕੇ ੫, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯, ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ ਪ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ਪ) ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦਰਜ ਹਨ।

(ਅ) **ਤਤਕਰਾ ਸਬਦਾਂ ਕਾ:** ਤਤਕਰਾ ਸਬਦਾਂ ਕਾ ਵਿਚ ਸਬਦ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਬਾਣੀ-ਰੂਪ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਥਾਨ (ਪੰਨਾ ਨੰ. ਅਨੁਸਾਰ) ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ/ਸਬਦ ਕਿਥੇ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਦਰਜ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਤਤਕਰਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਤਾਰਪੂਰਵਕ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਅੰਸ਼ ਇਵੇਂ ਹਨ: ਰਾਗ, ਬਾਣੀਕਾਰ, ਬਾਣੀ-ਰੂਪ, ਤੁਕ ਅਤੇ ਪੰਨਾ।

2. **ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ:** ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ੧ ਤੋਂ ੧੩ ਪੰਨਿਆਂ ਤਕ ਦਰਜ ਬਾਣੀ ਨੂੰ 'ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਜਪੁ, ਸੋ ਦਰੁ, ਸੋ ਪੁਰਖੁ, ਸੋਹਿਲਾ ਬਾਣੀਆਂ ਦਰਜ ਹਨ।

3. **ਰਾਗ-ਬਧ ਬਾਣੀ:** ਇਸ ਭਾਗ ਵਿਚਲੀ ਬਾਣੀ ਰਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸਨੂੰ ਰਾਗ-ਬੱਧ ਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਭਾਗ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਲੀ ਬਾਣੀ 14 ਤੋਂ 1353 ਪੰਨੇ ਤੱਕ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚਲੀ ਬਾਣੀ 31 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਗਾਂ ਵਿਚਲੀ ਬਾਣੀ ਇਕ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੇ 31 ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਅਧਿਆਇ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਹਰ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਅਗੋਂ ਉਪ ਅਧਿਆਇਆਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਰਾਗ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

(1) ਸਿਰੀਰਾਗੁ (2) ਰਾਗੁ ਮਾਝ (3) ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ (4) ਰਾਗੁ ਆਸਾ (5) ਰਾਗੁ ਗੁਜਰੀ (6) ਰਾਗੁ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ (7) ਰਾਗੁ ਬਿਹਾਗੜਾ (8) ਰਾਗੁ ਵਡਹੰਸੁ (9) ਰਾਗੁ ਸੋਰਠਿ (10) ਰਾਗੁ ਧਨਾਸਰੀ (11) ਰਾਗੁ ਜੈਤਸਰੀ (12) ਰਾਗੁ ਟੋਡੀ (13) ਰਾਗੁ ਬੈਰਾੜੀ (14) ਰਾਗੁ ਤਿਲੰਗ (15) ਰਾਗੁ ਸੂਰੀ (16) ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ (17) ਰਾਗੁ ਗੌਡ (18) ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ (19) ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ (20) ਰਾਗੁ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ (21) ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ (22) ਰਾਗੁ ਤੁਖਾਰੀ (23) ਰਾਗੁ ਕੇਦਾਰਾ (24) ਰਾਗੁ ਭੈਰਉ (25) ਰਾਗੁ ਬਸੰਤੁ (26) ਰਾਗੁ ਸਾਰੰਗ (27) ਰਾਗੁ ਮਲਾਰ (28) ਰਾਗੁ ਕਾਨੜਾ (29) ਰਾਗੁ ਕਲਿਆਣੁ (30) ਰਾਗੁ ਪ੍ਰਭਾਤੀ (31) ਰਾਗੁ ਜੈਜਾਵੰਤੀ।

4. **ਰਾਗਾਂ ਵਿਚਲੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਬਣਤਰ:** ਉਪਰ ਅਸੀਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚਲੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮੁਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਰ ਰਾਗ ਵਿਚ ਲਗਪਗ ਬਾਣੀ ਦੀ ਬਣਤਰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚਲੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਬਦਾਂ, ਅਸਟਪਦੀਆਂ, ਛੰਤ, ਬਾਣੀ ਰਚਨਾਵਾਂ, ਵਾਰ, ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਰਾਗ-ਮੁਕਤ ਬਾਣੀਆਂ।

5. **ਰਾਗਮਾਲਾ:** ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ 1429-30 ਪੰਨੇ ਤੱਕ ਦਰਜ ਹੈ।

ਅਮਨ ਕੁਮਾਰ
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਪਾਦਕ, ਪੀਜੀਡੀਸੀਏ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਦੇ ਦੂਜੇ ਵਾਰਿਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 18 ਅਪ੍ਰੈਲ 1504 ਈ. ਨੂੰ ਭਾਈ ਫੇਰੂਮੱਲ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦਇਆ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡ 'ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰਾਂ' ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਬੀਬੀ 'ਖੀਵੀ ਜੀ' ਨਾਲ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਦੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸ੍ਰੀ ਦਾਤੂ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਾਸੂ ਜੀ ਤੇ ਦੋ ਸਪੁੱਤਰੀਆਂ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਅਣੋਖੀ ਜੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਂ 'ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ' ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਆਪ ਘੋੜੀ ਚੜ੍ਹਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਆਏ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਿਲੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਆ ਪੁਰਖਾ, ਮੈਂ ਵੀ ਉਧਰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਪੁਜ ਕੇ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਆਸਨ ਉੱਤੇ ਆ ਬਿਰਾਜੇ, ਤਾਂ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਉਹੀ ਪੁਰਖ ਹਨ, ਜੋ ਮੇਰੀ ਘੋੜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਪੈਦਲ ਮੈਨੂੰ ਲਿਆਏ ਹਨ। ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨੀ ਢਹਿ ਕੇ ਖਿਮਾ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਪੁਰਖਾ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ ਲਹਿਣਾ ਹੈ ਸੇ ਤੂੰ ਭਾਈ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਅਰੰਭਲਾ ਜੀਵਨ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਸੀ ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗੁਰੂ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਪੁਤਰ ਮੋਹ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾਰੀ ਬਖਸ਼ੀ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਭਾਗ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਿਖਾਈ, ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਕਾਇਦੇ ਤਿਆਰ ਕਰਾਏ, ਸਰੀਰਕ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਲਈ ਮੱਲ ਅਖਾੜਾ ਬਣਾਇਆ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਇੰਚਾਰਜ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਸੁਪਤਨੀ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਨੂੰ ਥਾਪਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇਸੀ ਘੀ ਵਾਲੀ ਖੀਰ ਪਰੋਸਦੇ ਸਨ:

ਬਲਵੰਡ ਖੀਵੀ ਨੇਕ ਜਨ ਜਿਸੁ ਬਹੁਤੀ ਛਾਉ ਪਤਾਲੀ ॥

ਲੰਗਰਿ ਦਉਲਤਿ ਵੰਡੀਐ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੀਰਿ ਘਿਆਲੀ ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ: ਅੰਗ 966)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ 62 ਸਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ। 1604 ਈ. ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਦਨਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਹਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਹਨੇਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

ਜੇ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਗਵਹਿ ਸੂਰਜ ਚੜਹਿ ਹਜਾਰ ॥

ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਦਿਆਂ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ: ਅੰਗ 463)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨਮੁਖ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਵਿੱਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਸਾੜਨ ਜੋਗ ਹਨ, ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਘਰ ਤੱਕ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਠਿਭਦੀਆਂ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਪੱਖਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ 29 ਮਾਰਚ 1552 ਈਸਵੀਂ ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਤਲੇ ਸਮੇਂ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸੋਪੀ।

ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਤੀਜਾ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ

ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਡ ਪੂਲੇ (ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਰਤ ਵਜੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਸਤਾਏ ਜੰਗਲਾਂ ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ ਰਸਦ ਪਾਣੀ ਪੁਚਾ ਦੇਣਾ, ਉਹ ਸੇਵਾ ਕਾਰਜ ਵਜੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਸੇਵਾ ਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਭੈਣ ਤਾਰੋ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਦਿਲ ਖੋਲ ਕੇ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਿਨ੍ਹੂ ਜੰਡਿਆਲੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਰਿਭਗਤ ਨਿਰੰਜਨੀਆਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਨਵਾਬ ਜ਼ਕਰੀਏ ਕੋਲ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚੁਗਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਪੁਲਸ ਭੇਜੀ, ਜਦੋਂ ਫੌਜ ਪੂਲੇ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੌਸਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਾਂ ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ, ਲੁਕਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ? ਭਾਈ ਸਾਬ ਆਪ ਹੀ ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਗਏ, ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਭੈਣ ਤਾਰੋ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਲਿਆ ਪਰ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਲੈ ਗਈ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਲਾਹੌਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਈ। ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੇ ਕਿਹਾ ਓ ਸਿੱਖੜਿਆ, ਇਹ ਅਨੰਦਪੁਰ ਨਹੀਂ ਇਥੇ ਸਲਾਮ ਕਰਦੀ ਆ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਗੁਰ ਫਤਹਿ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਂ ਭੜਕ ਗਿਆ।

ਜ਼ਕਰੀਆ ਨੇ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਈ ਆ ਕਿ ਤੂੰ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਬਾਗ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਰੋਟੀ ਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਚੋਰੀ ਡਾਕੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ, ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ, ਤੁਹਾਡਾ ਟੈਕਸ ਪੂਰਾ ਤਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਵਧੇ ਉਹ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਚ ਬਾਗ਼ੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ 'ਚ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਨਵਾਬ ਨੇ ਕੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਜ਼ੁਲਮ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇਂਗਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੰਘ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਿਡਰਤਾ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਜਵਾਬ ਸੁਣ ਕੇ ਨਵਾਬ ਨੇ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਧਰਮ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਅਜਾਈ ਮੌਤੇ ਕਿਉਂ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਏਦਾਂ ਕਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਜਾ, ਅਸੀਂ ਤੇਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਦਿੰਨੇ ਆ, ਤੈਨੂੰ ਜਗੀਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣ, ਅਜਾਈ ਮੌਤੇ ਕਿਉਂ ਮਰਦਾ ਹੈ? ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਸਿੱਖੀ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਂ ਸਕਦਾ, ਮੇਰੀ ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਸੁਆਸਾਂ ਸੰਗ ਨਿਭੂ।

ਜ਼ਕਰੀਆ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੰਡ ਨੂੰ ਤੂੰ ਸਿੱਖੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਉਡਾ ਦਿਉਂ। ਕੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਅਪਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ, ਮੇਰੀ ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਸਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਭਾਵੇਗਾ ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਨਰਕਾਂ ਤੱਕ ਜੁੱਤੀ ਦੀ ਨੋਕ ਤੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਗਾਂ। ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੇਸ ਕਟਵਾਉਣ ਲਈ ਨਾਈ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਾਲ ਕੱਟ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਵੀ ਦੇਖਦਾ ਕਿਵੇਂ ਕੇਸਾਂ ਸਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਇਹਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨਿਭਦੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਐਸੀ ਕਲਾ ਵਰਤੀ ਇੱਕ ਵੀ ਕੇਸ ਨਾ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ। ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਂ ਨੇ ਕੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖੋਪਰੀ ਉਤਾਰਨ ਦਾ ਹੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਮੋਚੀ ਆਇਆ ਉਸ ਨੇ ਤਿੱਖੀ ਰੰਬੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੱਥੇ ਚ ਰੱਖ ਕੇ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਤੇ ਖੋਪਰ ਸਣੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਉਖਾੜ ਦਿੱਤਾ, ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾ ਚੱਲ ਪਈਆਂ, ਪਲਾਂ ਚ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਖੂਨ ਨੁੱਚੜਨ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੇ ਹੱਸ ਕਿ ਕਿਹਾ ਸੁਣਾ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘਾ ਹੁਣ ਸੌਖਾ? ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਉਹ ਪਾਪੀਆ ਤੂੰ ਕੀ ਜਾਣੇ ਮੈਂ ਕਿੰਨੇ ਆਨੰਦ ਚ ਬੈਠਾ ਹਾਂ, ਖੂਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਗ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖਾਈ ਚ ਸੁਟਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਨਵਾਬ ਉੱਥੋਂ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੁਣਿਆ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ, ਓਏ ਤੂੰ ਅਜੇ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਤੈਨੂੰ ਜੁੱਤੀ ਦੀ ਨੋਕ ਤੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ, ਐ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ ਮੈਂ। ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕੀਤਾ ਸਿਰ ਤੇ ਕੋਸਾ ਜਿਹਾ ਕਰਕੇ ਕੜਾਹ ਬੰਨ੍ਹਿਆ।

ਉਧਰ ਪਾਪੀ ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਪੈ ਗਿਆ, ਬੜੀਆਂ ਲਿਲੜੀਆਂ ਦੇਵੇ, ਚੀਕਾਂ ਮਾਰੇ ਸ਼ਾਰੀ ਹਕੀਮਾਂ ਨੇ ਇਲਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਸਾਰੇ ਬੇਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਗਏ। ਹੁਣ ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਨੇੜੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ

ਦੀ ਖੋਪਰੀ ਉਤਾਰਨ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਮਰਦੇ ਹੋਏ ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੇ ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਭੇਜੀ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹਾਂ ਇਹਦਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਦਾ, ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕਰੋਗੇ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ, ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ, ਜ਼ਕਰੀਏ ਵੱਲੋਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੇਰੇ ਹੱਥੋਂ ਤੀਰ ਚਲ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਹਾਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਬਖਸ਼ਣਯੋਗ ਹੈ ਜੇ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇਵੇ ਤੇ। ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਗਏ, ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸੀ, ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਆਏ। ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੁਣੇ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜ਼ਕਰੀਆ ਚੰਦ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ, ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੁੱਤੀ ਦੀ ਨੋਕ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗਾ ਪਰ ਹੁਣ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਸਰਦਾਰ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੋ ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਮਾਇਆ ਉਹਦਾ ਫਲ ਤੇ ਮਿਲੇਗਾ। ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੁਖ ਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਬੋਲ ਸੱਚ ਹੋਣਗੇ ਚਾਰੇ ਪਾਪੀ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬੰਨ੍ਹ ਦਾ ਹੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਜ਼ਕਰੀਏ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਵੱਜੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਖੁੱਲ੍ਹੇਗਾ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਗਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਖਾਲਸੇ ਤੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਲੈ ਕੇ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਪੰਥ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ। ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਲੈ ਕੇ ਨਵਾਬ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਦੁਖ ਵਿਚ ਕਲਪਦੇ ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੇ ਕਿਹਾ ਛੇਤੀ ਮਾਰੋ ਜਦੋਂ ਜੁੱਤੀ ਸਿਰ 'ਚ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਪਿਸ਼ਾਬ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ। ਜ਼ਕਰੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਮਾਰੋ ਜਿੰਨੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜੁੱਤੀਆਂ ਵੱਜਣ ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੂੰ ਉਨਾਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਆਵੇ। ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੂੰ ਸਾਰ ਸੌਖਾ ਆਇਆ, ਸਾਰੇ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ। ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਚਰਖੜੀਆਂ ਪੁੱਟਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕੈਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜ਼ਕਰੀਏ ਨੂੰ ਪਿਸ਼ਾਬ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਪੈਣਾਂ, ਸਿਰ ਜੁੱਤੀਆਂ ਵੱਜਣੀਆਂ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਜ਼ਕਰੀਏ ਦਾ ਦੁਖ ਘਟਣਾ। 22 ਦਿਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਆਖਰ ਜ਼ਕਰੀਆ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਉਧਰ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਜ਼ਕਰੀਆ ਤੁਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾਈ। ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖੋਪੜੀ ਲੱਥਣ ਤੋਂ 22 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਸਨ, ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਮੈਂ ਜੁੱਤੀ ਦੀ ਨੋਕ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗਾ ਸੇ ਇਕ ਇਕ ਬੋਲ ਸੱਚ ਹੋਇਆ।

ਰਮਨਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਤੀਜਾ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਰਬ-ਸਾਂਝਾ ਗੁਰੂ ਸਾਡਾ, ਸਰਬ-ਸਾਂਝੀ ਬਾਣੀ,
ਜੋ ਲੜ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਸੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ।
ਸਰਬ-ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ, ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਸਾਂਝਾ ਭਾਈਚਾਰਾ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਹੈ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਾ।
ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਗਿਆਨ ਭਰੇ ਉਪਦੇਸ਼, ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਸਿਖਾਵੇ,
ਰਸਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਣ ਦਾ ਦੱਸੇ, ਰੱਬ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਵੇ।
ਜੁਗੋ-ਜੁਗ ਅਟੱਲ, ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰਾ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ... ਮਿੱਠੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਦੱਸਦਾ ਸਾਨੂੰ,

ਕੌੜਾ ਕਦੇ ਨਾ ਬੋਲੇ, ਸੰਕੇ ਕਰ ਕੇ ਦੂਰ ਸਾਡੇ, ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਪਰਦੇ ਖੋਲ੍ਹੇ।
ਚਿੰਤਾ ਸਗਲ ਨਿਵਾਰੇ, ਕਰੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ... ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਨਿਰਮਲ,
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਆਈ ਸੱਜਣਾ, ਤੂੰ ਸੱਚ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣੀਂ।
ਸਮਝ ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਤਾਰਨਹਾਰਾ, ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ...।

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਗੋਇੰਦਵਾਲ

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਵਸਾਇਆ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਨਗਰ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਿੱਖ ਯਾਤਰਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਇਸ ਸਥਾਨ ਵਿਖੇ 33 ਸਾਲ ਰਹੇ। ਇੱਥੇ ਆਪ ਨੇ 84 ਪੌੜੀਆਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਖੂਹ ਬਣਵਾਇਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਵੀ ਹੈ। ਬਾਉਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਲੰਗਰ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ 'ਪਹਿਲੇ ਪੰਗਤ, ਪਾਛੇ ਸੰਗਤ' ਦੀ ਰੀਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

1. ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਧੁਰਾ ਗੋਇੰਦਵਾਲ

ਗੋਇੰਦ ਵਾਲੁ ਗੋਇੰਦ ਪੁਰੀ ਸਮ
ਜਲੁਨ ਤੀਰਿ ਬਿਪਾਸ ਬਨਾਯਉ॥
ਗਯਉ ਦੁਖੁ ਦੂਰਿ ਬਰਖਨ ਕੇ ਸੁ
ਗੁਰੂ ਮੁਖੁ ਦੇਖਿ ਗੁਰੂ ਸੁਖ ਪਾਯਉ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ 1400)

- ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਯੂੜ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਨਾਲ ਲਾਇਆ।
- ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਾਉਲੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।
- ਗੋਇੰਦਵਾਲ, ਜਿਥੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ, ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਗਰ ਵਸਾਇਆ।
- ਗੋਇੰਦਵਾਲ, ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।
- ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਇਸੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਪਲਿਆ।
- ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹੀ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਨੇ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।
- ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੀ ਬਾਉਲੀ ਨੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਰੂਪੀ ਚੌਰਾਸੀ ਕੱਟੀ।
- ਇਸੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਤੇ ਪੰਗਤ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ।
- ਇਸੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਰਚਿਆ ਗਿਆ।
- ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਅੱਗੇ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ।
ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕੁਲ ਕਾਇਨਾਤ ਦਾ ਸਿਰ ਝੁਕਦਾ ਹੈ।

ਹਰਜਸ ਸਿੰਘ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ

ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਨ 1459 ਈ. (1516 ਬਿ.) ਵਿਚ ਮੀਰ ਬਾਦਰੇ ਮਿਰਾਸੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਈ ਲੱਖੇ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ 'ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਏ ਕੀ' (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਦਸ ਸਾਲ ਵੱਡਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਂ 'ਦਾਨਾ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ 'ਮਰਦਾਨਾ' ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਰਦਾਨੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਈ ਲੱਖੇ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਜੰਮੇ ਛੇ ਬੱਚੇ ਮਰ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਮਰ-ਜਾਣਾ' ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਉਣ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ 'ਮਰਦਾ-ਨਾ' ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਹ ਰਬਾਬ ਵਜਾਉਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਬੀਨ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤਲਵੰਡੀ ਤੋਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵੇਲੇ ਇਹ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਈ ਗਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਰਬਾਬ ਦੀ ਤਾਨ ਛੇੜ ਕੇ ਵਿਸਮਾਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ "ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਰਬਾਬ ਛੇੜ ਬਾਈ ਆਈ"।

ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਧੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਲਈ ਭੂਮੀ (ਪਿਛੋਕੜ) ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੀਜੀ ਉਦਾਸੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਸ਼ ਪਰਤ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੁਰਮ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਵਸੇ ਕੁਰਮ (ਖੁਰਮ) ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇ। ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਨ 1534 ਈ. (1591 ਬਿ.) ਵਿਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਚ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮਤਭੇਦ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦਾ ਲੜਕਾ 'ਸਹਿਜਾਦਾ' ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਵੇਲੇ ਰਬਾਬ ਵਜਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਬਾਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਬਿਹਾਰਾੜਾ ਰਾਗ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ 12ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਸਲੋਕ ਦਰਜ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ- ਸਲੋਕ ਮਰਦਾਨਾ ੧। ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਚੇਤਾ ਬਾਰੇ ਦੋ ਮਤ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ, ਇਕ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਮਰਦਾਨੇ ਵਲੋਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਸਰਤਾਜ ਸਿੰਘ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਬਾਈ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ

ਉੱਠਣਾ, ਬਹਿਣਾ, ਸੁਣਨਾ, ਕਹਿਣਾ, ਗੁਰ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ।
ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਾਂਚੇ, ਢਾਲ ਇਹ ਜੀਵਨ, ਬਾਈ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ।
ਪੜ੍ਹਨਾ, ਸੁਣਨਾ, ਮੰਨਣਾ, ਕਰਨਾ, ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਭੈ।
ਭੈ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਅਮਲ 'ਚ ਖੜਨਾ, ਬਾਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ।
ਅਮਲਾਂ ਬਾਝੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ, ਗੱਡੇ ਲੱਦਿਆ ਭਾਰ।
ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਾਂਚੇ ਢਾਲ ਇਹ ਜੀਵਨ, ਬਾਈ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ।
ਸਾਬਤ-ਸੂਰਤ ਸੁਹਣੀ ਲੱਗੇ, ਅੰਦਰ ਸੀਰਤ ਹੋਵੇ।
ਸੀਰਤ ਬਾਝੋਂ ਬਸਤਰ, ਸ਼ਸਤਰ, ਬਣ ਕੇ ਭੇਖ ਖਲੋਵੇ।
ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਲੱਗ ਲਾਜ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਬਣ ਜਾ ਪਹਿਰੇਦਾਰ।
ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਾਂਚੇ ਢਾਲ ਇਹ ਜੀਵਨ, ਬਾਈ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ।

ਨਾ ਕੋਈ ਮੂਰਤ, ਨਾ ਕੋਈ ਪੱਥਰ, ਨਾ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ।
ਰਜਾ 'ਚ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕਹਿਣਾ, ਸਿਮਰਨ ਸੱਚੀ ਸੇਵਾ।
ਜੇ ਦਿੱਸਦਾ ਸਭ ਨੂਰ ਓਸ ਦਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਜਾ ਬਲਿਹਾਰ।
ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਾਂਚੇ ਢਾਲ ਇਹ ਜੀਵਨ, ਬਾਈ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ।
ਖੰਡੇਧਾਰ ਸ਼ਬਦ 'ਤੇ ਤੁਰਨਾ, ਹੈ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਾਹ।
ਸ਼ਬਦ 'ਤੇ ਤੁਰਿਆਂ ਹੀ ਕੁਝ ਬਣਨੈਂ, ਤੀਰਥ ਜਾਹ ਨਾ ਜਾਹ।
ਸੱਚ ਸੁਣੀ ਸੱਚ ਵੇਚੀ ਵੱਟੀ, ਸੱਚ ਦਾ ਕਰੀ ਵਪਾਰ।
ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਾਂਚੇ ਢਾਲ ਇਹ ਜੀਵਨ, ਬਾਈ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ।

ਹਰਜੋਤ ਕੌਰ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ

ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਵਸਾ ਲੈ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਜਾ ਕੇ।
ਚਰਨ ਧੋਏ ਅੰਦਰ ਜੋ ਜਾਵੇ, ਦੁੱਖ, ਦਰਦ, ਸੰਕਾ ਮਿਟ ਜਾਵੇ,
ਤੂੰ ਵੀ ਲਾਭ ਉਠਾ ਲੈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜਾ ਕੇ।
ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਜੋ ਕਰਦਾ,
ਸਤਿਗੁਰ ਉਸ ਦੇ ਦੁੱਖੜੇ ਹਰਦਾ,
ਤੂੰ ਵੀ ਰੋਗ ਮਿਟਾ ਲੈ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਜਾ ਕੇ।
ਸੰਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰਿ ਆਪ ਹੈ ਵੱਸਦਾ,
ਤੂੰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਲੈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜਾ ਕੇ।
ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੀ ਉੱਚੀ ਸ਼ਾਨ,
ਝੁਕ-ਝੁਕ ਕਰਦੇ ਸਭ ਪ੍ਰਣਾਮ,
ਤੂੰ ਵੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਲੈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜਾ ਕੇ।
ਇਸ ਦਰ 'ਤੇ ਜੋ ਦੇਗ ਲਿਆਵੇ,
ਮਨ ਇੱਛੇ ਸੋਈ ਫਲ ਪਾਵੇ।
ਤੂੰ ਵੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾ ਲੈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜਾ ਕੇ।

ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਜੋ ਪਰਿਕਰਮਾ ਕਰਦਾ,
ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਉਰਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰਦਾ,
ਤੂੰ ਵੀ ਝੋਲੀ ਭਰ ਲੈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜਾ ਕੇ।
ਹਰਿ ਕੀ ਪਉੜੀ ਦੁਖੜੇ ਹਰਦੀ,
ਤੂੰ ਵੀ ਦੁੱਖ ਮਿਟਾ ਲੈ ਹਰਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ।
ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ,
ਝੰਡੇ ਝੁਲਣ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨਾਂ,
ਤੂੰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਲੈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜਾ ਕੇ।
ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਜੋ ਅੰਦਰੋਂ ਆਵੇ,
ਧੂੜ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮੱਥੇ ਲਾਵੇ,
ਮਨਇੱਛਤ ਸੋਈ ਫਲ ਪਾਵੇ,
ਤੂੰ ਵੀ ਲਾਭ ਉਠਾ ਲੈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜਾ ਕੇ।

**ਪਰਦੀਪ ਕੌਰ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ**

ਅੱਧੀ ਕੌਡੀ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖੀ ਮੈਂ!

ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਰੱਬ ਕੋਲੋਂ ਡਰੀਏ ਜੀ
ਅੱਤ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁੱਕੀਏ ਨਾ।
ਗੱਲ ਤੋਰ ਕੇ ਕੌਡੀ ਕੋਈ ਯਾਦ ਵਾਲੀ
ਅੱਲੇ ਜਖਮਾਂ ਤੇ ਲੂਣ ਭੁੱਕੀਏ ਨਾ।
ਯਾਰੀ ਲਾਕੇ ਸੱਜਣਾ ਨਾ ਛਲ ਕਰੀਏ
ਬੜੇ ਯਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਫੱਟ ਰਿਸਦੇ ਨੇ।
ਤਨ ਕੰਬਦਾ ਜਿਸਮ ਚੋਂ ਜਾਨ ਨਿਕਲੇ
ਜਦ ਉਮਰਥਲ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਫਿੱਸਦੇ ਨੇ।
ਯਾਰਾ ਭੁੱਲ ਕੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਹੱਸੀਏ ਨਾ
ਹਾਸਾ ਵੱਜਦਾ ਗਰੀਬ ਦੇ ਚੰਡ ਵਾਂਗੂ।
ਬੜੀ ਪੰਡ ਕਰਜ ਦੀ ਤੰਗ ਕਰਦੀ
ਦੇਵੇ ਸੌਣ ਨਾ ਲੜਦੀ ਕੰਡ ਵਾਂਗੂ।

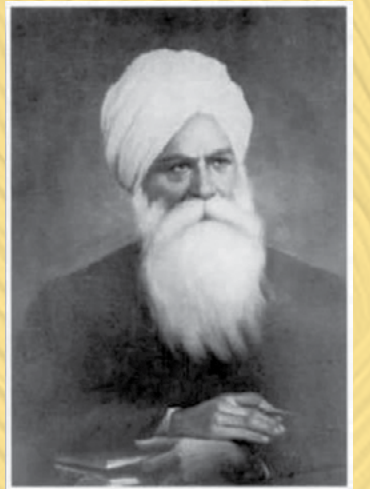
ਬਹੁਤਾ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਵੱਲ ਵੀ ਵੇਖੀਏ ਨਾ
ਸਦਾ ਵੇਖੀਏ ਕੁੱਲੀਆਂ ਢਾਰਿਆਂ ਨੂੰ
ਹੱਥ ਪੈਰ ਦਿੱਤੇ ਨੇ ਸੁਕਰ ਕਰੀਏ।
ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਰੱਬ ਦੇ ਮਾਰਿਆ ਨੂੰ
ਯਾਰਾ ਲਿਖੀਏ ਸੱਚ ਦੇ ਬੈਂਤ ਸੁੱਚੇ
ਸੱਚੇ ਸੁੱਚਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ
ਨੱਚ ਉਠਦੇ ਸ਼ਾਇਰ ਉਦੋਂ ਖੇੜਿਆਂ ਚ
ਜਦ ਗੀਤ ਵਰਕ ਤੇ ਡੁੱਲ ਪੈਂਦਾ।
ਕਿੱਸੇ ਪੜੀਏ ਯੋਧਿਆਂ ਦੁੱਲਿਆਂ ਦੇ
ਚੁੱਕੇ ਕਲਮਾਂ ਸੋਹਣਿਓਂ ਵੀਰਿਓ ਵੇ।
ਤੱਪਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਠੰਡ ਪਾਇਓ
ਕਦੇ ਦਿਲ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਚੀਰਿਓ ਵੇ।

ਮਾਪੇ ਲੱਬਦੇ ਗਵਾਚੇ ਨਾਗੀਂ ਮਿੱਟੀਆਂ ਚੋਂ
ਮਾਪੇ ਰੱਬ ਨੇ ਰੱਬ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰੀਏ।
ਇਸ ਦੁਨੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਬੋਚ ਬੋਚ ਚੱਲੀਏ
ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਚ ਕਦੇ ਨਾ ਪੈਰ ਧਰੀਏ।
ਚੇਤੇ ਰੱਖੀਏ ਤੁਰਗਿਆਂ ਸੱਜਣਾ ਨੂੰ
ਚੇਤਾ ਸੱਜਣਾ ਦਾ ਵੱਖਰੀ ਲੋਰ ਦੇਵੇ।
ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਸਿਆਂ ਵੇ ਲਿਖੀਏ ਫੇਰ ਸ਼ਾਇਰੀ
ਜਦ ਕਲਮ ਲਿਖਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦੇਵੇ।
ਅੱਧੀ ਕੌਡੀ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖੀ ਮੈਂ!

**ਦਿਲਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਦੂਜਾ**

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 5 ਦਸੰਬਰ 1872 ਈ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਡਾ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਉਤਮ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਹੋਇਆ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਖ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਉਸਰਈਏ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਕਵੀ, ਨਾਵਲਕਾਰ, ਨਾਟਕਕਾਰ, ਜੀਵਨੀਕਾਰ, ਕੋਸ਼ਕਾਰ, ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ, ਖੋਜਕਾਰ, ਵਾਰਤਕਕਾਰ, ਅਖਬਾਰ-ਨਵੀਸ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਦਾ ਖੇਤਰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਖਬਾਰ, ਪਤ੍ਰਿਕਾਵਾਂ, ਟ੍ਰੈਕਟ, ਕੋਸ਼, ਪੁਸਤਕਾਂ, ਹਥ-ਲਿਖਤਾਂ (ਫਾਰਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ) ਆਦਿ ਕਈ ਕੁਝ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਆਪ ਪੰਜਾਬੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਫਾਰਸੀ, ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਗਿਆਤ ਸਨ। ਸੰਪਾਦਨਾ ਨੂੰ ਪਾਠ-ਨਿਖੇੜ ਤਕ ਸੀਮਤ ਨਾ ਰਖ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪਧਰ ਉਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ। ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਨ ਦੀ ਸੇਧ ਹਾਫਜ਼ਾਬਾਦ ਵਾਲੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਹਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਵਿਸ਼ੇ ਚੁਣੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਤਤਾ ਸਿਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਸੀ। ਆਪ ਦੀ ਖੋਜੀ ਬਿਰਤੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਥ-ਲਿਖਤ ਸਰੋਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਮੂਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਪੁਰਜੋਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਮੂਲ ਪਾਠ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰਨ ਹਿਤ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਥ-ਲਿਖਤ ਖਰੜਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਜਤਨ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਖਰੜਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਅਤੇ ਇਕਤਰਤਾ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸੰਪਾਦਨਾ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਖਰੜੇ ਇਕਤਰ ਹੋ ਗਏ, ਜੋ ਅਜ ਕਲ ਬਹੁਤੇ ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਵਿਖੇ ਸੁਰਖਿਅਤ ਹਨ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਗਿਆਨਕ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਵਾਂਗ ਸਮਗਰੀ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਹਰ ਸੋਮੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਖਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਆਪ ਅਜਿਹੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੋਮੇ ਲਭ ਲੈਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਕਬਿਤਾਂ ਦੀ ਖੋਜ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸੰਬੰਧੀ, ਜੋ ਤਬ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ, ਦੁਬਾਰਾ ਉਥੇ ਤਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਜਾਂ ਖੋਜਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਖੋਜ ਹਾਲੇ ਤਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਸਾਹਿਤਕਤਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਬਲਕਿ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨ-ਕਲਾ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸੀਅਤ ਇਹ ਵੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਆਪਣੇ ਸੰਪਾਦਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਭੂਮਿਕਾ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਅਧਾਰ ਖਰੜੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਪਾਦਿਤ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਮੂਲ ਲੇਖਕ ਦੇ ਜੀਵਨ; ਹਥ-ਲਿਖਤ ਖਰੜਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਕਾਲ ਨਿਰਧਾਰਨ; ਸੰਪਾਦਨ ਵਿਧੀ (ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ-ਸੰਕੇਤਾਂ) ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ ਪਾਠਾਂਤਰ ਭੇਦਾਂ, ਪੈਰ-ਟਿਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਲਭੇ ਤੱਥਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਵੇਰਵਾ ਦੇਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਗਵਾਹੀਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਖੋਜ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲਿਖਤ ਦੀ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹਈਆ ਹੋ ਸਕੇ। ਕਬਿਤ ਸਵਈਏ-ਦੂਜਾ ਸਕੰਧ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਆਪ ਦੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੋਜ-ਬਿਰਤੀ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਵੀ ਡੂੰਘੀ ਮਿਹਨਤ, ਲਗਨ ਅਤੇ ਵਿਦਵਤਾ ਦੇ ਲਖਾਇਕ ਹਨ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਆਪ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਚੇਤੰਨ, ਪਰਬੀਨ, ਹਿੰਮਤੀ, ਮਿਹਨਤੀ, ਸੁਚੇਤ ਤੇ ਮਿਆਰੀ ਸੰਪਾਦਕ ਸਨ।

ਆਪ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ, ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰ, ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ, ਮਟਕ ਹੁਲਾਰੇ, ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ, ਕੰਬਦੀ ਕਲਾਈ, ਪ੍ਰੀਤ ਵੀਣਾ, ਕੰਤ ਮਰੇਲੀ, ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ, ਸੁੰਦਰੀ, ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ, ਸੁਭਾਗਾ ਜੀ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਬਾਬਾ ਨੌਧ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਾ ਲੱਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ, ਆਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਚਮਤਕਾਰ।

**ਭਵਜੋਤ ਸਿੰਘ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਦੂਜਾ**

ਸਿੱਖੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ (ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਮਤਿ ਉੱਚੀ)

ਦੁੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੈ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਦਾਤ! ਦੁੱਖ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਬੜੀ ਸੁੱਚਤਾ, ਸੁਵੱਛਤਾ ਤੇ ਨਿਰਮਲਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਵ ਲਈ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਵਰਤਾਵ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੁੱਚਤਾ, ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੇ ਚੌਕੇ ਦੀ ਕਾਰ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅੰਨ ਕਿਸੇ ਅਖੌਤੀ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈਣ ਜਾਂ ਹੱਥ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਭਿੱਟਦਾ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੁਵੱਛਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮਹਾਂ ਮੰਤਰ ਪਾਉਣ ਲਈ, ਸੁਨਾਉਣ ਲਈ ਉਤਾਵਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੇਵਲ ਚਿੱਟ-ਕੱਪੜੀਏ ਸਿੱਖਾਂ ਜਾਂ ਅਖੌਤੀ ਉੱਚੀ ਜਾਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਾਸ ਪੁੰਜੀ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜਾਤਾਂ-ਪਾਤਾਂ ਤੇ ਵਰਣ ਵੰਡ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਤਨ ਦੀ ਸੁੱਚਤਾ, ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਤੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੀ ਸਵੱਛਤਾ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਹੈ, ਵਹਿਮ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੁਠੀ ਸੁੱਚਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਨਹੀਂ।

ਸਿੱਖ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚਤਾ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ। ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਮਾਨਵੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦਮੇ, ਕੈਂਸਰ ਤੇ ਏਡਜ਼ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਤੋਂ ਫਿਕਰਮੰਦ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨੀ, ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰਹਿਤ ਬਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਦਿਬਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਹਨ। ਕਮਾਲ ਹੈ ਅਜਿਹੀ ਕੌਮ ਦਾ, ਜੋ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤੰਬਾਕੂ ਤੋਂ ਬਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਏਡਜ਼ ਵਰਗੀ ਘਾਤਕ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀਆਂ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਿੱਖੀ ਦੀ 'ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਜਤੀ ਹੋਇ' ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੀ ਸਫਲ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਮਤਿ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੀਉੜਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹੈ। ਮਨ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਜੀਉਣ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਹਸੇ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਹਿਮਾਂ, ਭਰਮਾਂ, ਕਰਮਾਂ, ਕਾਂਡਾਂ, ਸੰਸਿਆਂ, ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਤੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੀ ਸੋਚ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਦੱਬਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ, ਸਹਿਜਤਾ, ਉਦਾਰਤਾ ਤੇ ਜੀਵਨਤਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ।

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਤੀਜਾ

ਹਰ ਮੈਦਾਨ ਫ਼ਤਹਿ !

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੋਤ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕਤਾ ਦਵਾਰਾ ਗੁਰਮੁਖ ਖ਼ਾਲਸਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਜਦ ਸ਼ਕਤੀ ਬਲ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬੱਲ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਪਾਸੇ ਵਲ ਲਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਦਾ ਨਿਸਬਾਸਰ ਜਾਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਰੂਹਾਨੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨੰਨੇ ਦੁਲਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਕੁਝ ਕਰ ਵਿਖਾਉਣ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਰ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁਟਾ ਦੋਂਦੇ ਹਨ।

ਹਰੇਕ ਵਸਤੂ ਵਿਚੋਂ ਆਪੇ ਆਪਣੇ ਚਿੰਗਾੜੇ, ਸੂਖਮ ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਫੁਹਾਰੇ ਨਿਕਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਗਨੀ ਵਿਚੋਂ ਸੇਕ, ਜਲਨ ਤੇ ਨਿੱਘ, ਬਰਫ਼ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੀਤਲਤਾ ਤੇ ਠੰਡ ਦੇ ਫੁਹਾਰੇ, ਗੁਲਾਬ ਚੰਦਨ ਵਿਚੋਂ ਮਹਿਕ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ, ਖਲੋਤੇ ਬਾਸੇ ਗੰਧਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਬੋਅ ਅਤੇ ਕੰਡਿਆਲੀਆਂ ਥੋਰਾਂ ਤੋਂ ਚੋਭਾਂ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਭੈ !

ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ, ਆਪ ਨੂੰ ਤਾਂ 'ਪੂਰਨ ਜੋਤਿ ਜਗੈ ਘਟਿ ਮਹਿ' ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਰੰਗ ਰਸੀਲੇ ਵਡਭਾਗੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵਹਿਣਾਂ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਪਏ? ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਂ-ਸ਼ਾਂ ਕਰਦਾ ਭਿਅੰਕਰ ਪਾਪਾਂ, ਅਧਰਮਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਰੂਪ ਅਟਕ ਦਰਿਆ ਵਹਿ ਰਿਹਾ! ਪ੍ਰਭੂ ਜੋਤ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕਤਾ ਸੱਚਾ ਪੁਲ ਹੈ, ਇਸ ਪੁਲ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਵੇ, ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਉਗੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਡੁਬਕੂੰ-ਡੁਬਕੂੰ ਕਰਦੇ 'ਹੀਰਾ ਜਨਮ' ਭੰਗ ਦੇ ਭਾਅ ਗੁਆ ਕੇ ਰੋਂਦੇ-ਕੁਰਲਾਂਦੇ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਉਗੇ।

ਇਸ ਕਲਜੁਗ ਰੂਪੀ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਟਕ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰੇ-ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਘੋੜੇ ਵਾਂਗ ਠਿੱਲ੍ਹਣਾ ਤਾਂ ਪਵੇਗਾ ਹੀ, ਇਹ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਭੁਗਤਣੀ ਹੀ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਜਨਮ ਸਕਾਰਥਾ ਤੇ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਸਫਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ ਜਨ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਹਰ ਮੈਦਾਨ ਫ਼ਤਹਿ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਜਿੱਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਤੀਜਾ

ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ

ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਅਧੀਨ, ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤ ਸਮਝ ਕੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਮਜ਼੍ਹਬ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਦੇਸ, ਕੌਮ ਦੇ ਵਿਤਕਾਰੇ ਦੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਓਪਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਉਸ ਸਭ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵਨਾਂ ਵਾਲ ਵਰਤਾਓ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥ ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥

ਨਾ ਕੇ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ 1299)

ਹਰ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਜਦੋਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਗਦਾ ਹੈ:

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ॥

1. ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦਵੈਤ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
2. ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਿਮਾਣਾ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਘਨੂਈਆ, ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਫੱਟੜ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਮੱਲੂਮ ਪੱਟੀ ਕੀਤੀ।
3. ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੌਮ ਅਤੇ ਮਜ਼੍ਹਬ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਚਲਦੇ, ਸਿੱਖ ਨੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲੰਗਰ ਲਏ, ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਜਾਤ ਪਾਤ, ਧਰਮ, ਉੱਚਾ-ਨੀਵਾਂ, ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਦਾ ਭੇਦ ਭਾਵ ਕੀਤਿਆਂ, ਸਭ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਲੰਗਰ ਚਲਾਏ। ਸਭ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ।
4. ਭਲਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਾਣੇ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ

ਖੁਸ਼ਬੂ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਭਾਈ ਧਿੰਡਾ ਜੀ

ਇਕ ਧਿੰਡਾ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਇਆ। ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਖ ਧਿੰਡਾ ਵੀ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣੇ, ਝਾੜੂ ਫੇਰਣਾ, ਦੂਰੋਂ ਆਈ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ ਕਰਨੀ ਆਦਿ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਗਿਆ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸੇਵਾ ਮਿਲ ਜਾਣੀ। ਇਹ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਏਦਾ ਲੰਘਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਕੱਲੇ ਬੈਠਿਆਂ ਦੇਖ, ਭਾਈ ਧਿੰਡਾ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖਸ਼ੋ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਧਿੰਡੇ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਰ (ਕਬਰ) ਵਾਂਗ ਹੈ ਤੇ ਮੁਰੀਦ ਮੁਰਦੇ ਵਰਗਾ ਹੈ, ਕਬਰ ਵਿਚ ਮੁਰਦਾ ਹੀ ਵੜਦਾ ਹੈ ਜਿਉਂਦਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਵੜ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਤਕ ਮਨ ਅੰਦਰ ਹੰਕਾਰ, ਲੋਭ, ਈਰਖਾ, ਚੁਗਲੀ ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਹੈ, ਉਦੇ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਚ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਭ ਮਰ ਜਾਣ ਫਿਰ ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗ ਮੁਰੀਦ ਬਣੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਗੋਰ ਚ ਸਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਧਿੰਡੇ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਪੁੱਛਿਆ ਮਹਾਰਾਜ, ਫਿਰ ਇਹ ਸਭ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੰਗਤ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਭਾਈ ਧਿੰਡਾ ਜੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਹੋਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਸੰਗਤ ਚ ਬੈਠਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਦਾ, ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪਰਮ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ।

ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਅਕਬਰ ਦੀ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ

ਇਕ ਵਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਆ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਦੇ ਸੁਤੇਲੇ ਭਰਾ ਮਿਰਜ਼ਾ ਹਾਕਮ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਸੂਹ ਮਿਲੀ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੇ ਚੜਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਅਕਬਰ ਸਾਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਲਾਹੌਰ ਰਿਹਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਦੇਖੀਆਂ ਖਾਸ ਕਰ ਪੰਡਿਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਨੇ ਇਕਠੇ ਹੋ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵਿਰੁਧ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿਤੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਏਨਾਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਏਹ ਵਰਣ ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਵੇਦ ਪਾਠ ਨੀ ਕਰਦੇ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਕਰਦੇ ਆ, ਪਿਤਰ ਕਿਰਿਆ ਨੀ ਮੰਨਦੇ, ਸਰਾਧ ਨੀ ਕਰਦੇ, ਹੋਰ ਤੇ ਹੋਰ ਇਹਨਾਂ ਮੰਤਰ ਵੀ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਹੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆ ਉਹ ਵੀ ਦੇਵ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ, ਏਨਾਂ ਦੇਵ ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵੀ ਤਿਆਗ ਦਿਤੀ, ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਖਕੇ ਸੈਂਕੜੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਦਸਖ਼ਤ ਕਰ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕੀਤੀ। ਅਕਬਰ ਨੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰ-ਦਰਬਾਰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਰੁਧ ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਆਪ ਆਉ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕੋਈ ਜੋਗ ਬੰਦਾ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਪੁਤਰ ਜੀ ਤੁਹੀ ਜਾ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰੋ। ਭਾਈ ਜੇਠੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਥੇ ਚਤੁਰ ਵੇਦੀ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਵਿਦਿਆ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਮਹਾਂ ਪੰਡਿਤ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਮੈਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨੀ ਜਾਣਦਾ ਨ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਮੈ ਕਿਵੇਂ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਦਾਤੇ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਪੁਤ ਜੇਠਿਆ ਤੇਰੇ ਸਾਮਣੇ ਕੋਈ ਅੱਖ ਚੁਕ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕੇਗਾ, ਤੁਹਾਡੀ ਜੁਬਾਨ ਤੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਵੱਸਣਗੇ, ਤੂੰ ਕੋਈ ਭੈ ਨਾ ਰੱਖ ਮੰਨ ਚ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਵੱਲ ਤੱਕੋਗੇ ਤਾਂ ਸਭ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆ ਫੁਰਨਗੇ, ਸਭ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਭੇਦ ਪਾ ਲਉਗੇ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਅਸੀਸ ਲੈਕੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਗਏ।

ਲਾਹੌਰ ਜਾਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜੋ ਚੂਨਾ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਉਥੇ ਰੁਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਕਬਰ ਵਲੋਂ ਸੱਦਾ ਆਇਆ, ਭਾਈ ਜੀ ਕਚਿਹਰੀ ਗਏ ਵਿਰੋਧਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਦੁਹਰਾਇਆ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ ਸਭ ਵਿਦਿਆ ਆ ਚਰਨੀ ਲੱਗੀਆਂ।

ਗੱਲ ਵਰਣ ਆਸ਼ਰਮ ਤੋਂ ਤੁਰੀ, ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਵਰਣ ਆਸ਼ਰਮ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰੇ ਉਹ ਧਰਮ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਜੋੜ ਸਕਦਾ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਦੇ ਫੇਰ ਉਚ ਨੀਚ ਕਿਉਂ, ਚੰਗਾ ਮਾੜਾ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਆ, ਨਾ ਕੇ ਵਰਣ ਵੰਡ ਕਰਕੇ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਚ ਭੇਦ ਭਾਵ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਆ, ਸਾਂਝਾ ਲੰਗਰ ਆ ਪੰਗਤਿ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਬਹਿ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਲੰਗਰ ਛਕ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਖੜ੍ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਵੈਸੁ ਕੇ ਜਾਪੈ ਹਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਜਪੈਨੀ ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ: 800)

ਇਸ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦਸੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ, ਅਪਮਾਨ ਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਆ ਭੇਦ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਗੱਲ ਪੁਠੀ ਪੈਂਦੀ ਵੇਖ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਏ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਵੀ ਖੰਡਣ ਕਰਦੇ ਆ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇੱਕ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਭ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਉਹ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਮੂਰਤੀ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਕਿਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ... ਗੁਰੂ ਘਰ ਚ ਨਾਮ ਹੀ ਪੂਜਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਪੂਜਾ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ

ਪੂਜਾ ਕੀਚੈ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪੂਜ ਨ ਹੋਇ ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ: 489)

ਇਹ ਤਾਂ ਏਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵਿਆਸ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਲੋਕੜ ਪੱਥਰ ਚ ਨਹੀਂ ਭਾਵਨਾ ਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਯੂਅ, ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਭ ਨੇ ਨਾਮ ਹੀ ਜਪਿਆ ਭਗਤੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂਗੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਮੰਤਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਛਿੜੀ, ਤ੍ਰੈਕਾਲ ਸੰਧਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਅੰਗ ਚ ਪੁਛਿਆ "ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਮੰਤਰ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਪੜ੍ਹਦੀਏ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਪਰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਏਨਾਂ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹ ਪੁਛਲੋ... (ਅਸਲ ਚ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਮਲੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਨੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਉਹ ਪੜ੍ਹਣ ਦੀ ਖਾਸ ਵਿਧੀ ਆ) ਵਿਰੋਧੀ ਚੁਪ ਹੁਣ ਗੱਲ ਨ ਆਵੇ, ਹਾਂ ਕਰਨ ਤਾਂ ਵੀ ਮਰਦੇ, ਸੱਚ ਕਹਿ ਨੀ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਸਭਾ ਵਿਚ ਮਲੇਸ਼ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਐਹੇ ਜਹੀ

ਪੁਨ ਚ ੧੯ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਸੁੰਨ ਹੋਗੀ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬਾਂਗ ਨਾਲ ਬਗਦਾਦ ਵਾਸੀ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਵੇਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬੜੇ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਹੋਏ, ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਿਆ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਚੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਦੇ ਸਮਝਾਇਆ ਅਕਬਰ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵੀ ਆਇਆ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਣਾ ਪਿਆ। ਇਵੇਂ ਸਭਾ ਜਿਤ ਕੇ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪੂਰੀ ਤਨ ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾ ਕੇ ਜੇਠਾ ਜੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਾਪਸ ਆਏ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਸਭਾ ਚ ਵਰਤੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦਸੀ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਬੜੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ।

**ਹਰਿਸਮਰਤ ਸਿੰਘ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਦੂਜਾ**

ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਸੀਸ

ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹੇ ਮੁਗਲ ਜਰਨੈਲ ਲਲਾ ਬੇਗ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਤੇ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸੂਹ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਸੂਰੀਆ ਭੇਜਿਆ। ਗੁਰੂ ਫੌਜ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਲੈਣ ਗਏ, ਇਸ ਸੂਰੀਏ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਿਖ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤੇ ਫੜ ਕੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਏਨਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਚੇ ਸਚ ਦਸ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਸੂਰੀਏ ਤੋਂ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਲੈ ਲਿਆ ਕੇ ਕੌਣ ਕੌਣ ਜਰਨੈਲ ਆ ਕਿੰਨੀ ਫੌਜ ਕੀ ਰਣਨੀਤੀ ਹੋਊ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਦਿ ਸਭ। ਸੂਰੀਏ ਦਾ ਨਾਮ ਹਸਨ ਖਾਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ ਦਸਤਾਰ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਸੂਰੀਏ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹਸਨ ਨੇ ਜਾਕੇ ਲਲਾ ਬੇਗ ਕਮਰ ਬੇਗ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਫੌਜ ਥੋੜੀ ਆ ਪਰ ਸਭ ਨਿਰਭੈ ਯੇਥੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ। ਲਲਾ ਬੇਗ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਗੁੱਸੇ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਮਾਲ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਬੰਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਕਰਦਾ ਲਲਾ ਬੇਗ ਤੇ ਕਮਰ ਬੇਗ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਹਸਨ ਨੂੰ ਵਾਰਵਾ ਬਹੁਤ ਕੁਟਿਆ ਘੋੜੇ ਵਾਲੇ ਚਾਬਕ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ।

ਹਸਨ ਰੋਂਦਾ ਹੋਇਆ ਭੱਜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ ਭਾਈ ਜੋਧਰਾਇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੈਰੀ ਦਾ ਭੇਤੀ ਆ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੂ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ, ਜੋਧਰਾਇ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਤੂੰ ਵੇਖੀਂ ਇਸ ਨੇ ਤਾਂ ਕਾਬਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣਨਾ, ਤੁਸੀਂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਦਇਆ ਦੇ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਇਹ ਅਸੀਸ ਭਰੇ ਬੋਲ ਸੁਣਕੇ ਹਸਨ ਚਰਨੀ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਹਸਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਡੇਰੇ ਰਿਹਾ, ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਹਸਨ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਖ਼ਬਰ ਦੇਹ। ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਲਲਾ ਬੇਗ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਹਾਰ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜਾ ਤੜਫਿਆ।

ਫਿਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮੂਰੀਦ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕੇ ਜੰਗ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੋ ਘੋੜੇ ਸੀ ਓਹ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਸੀ, ਹਸਨ ਨੇ ਦਸਿਆ ਉਹ ਘੋੜੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਜੰਗ ਚ ਵਰਤੇ ਉਹਨਾਂ ਚੋਂ ਇੱਕ ਘੋੜਾ ਲਲਾ ਬੇਗ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਜੰਗ ਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਦਸੋ ਇੱਕ ਘੋੜੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਨਾਲ ਜੁੜਣਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਦਿੰਦਾ...ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਨ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਪਰ ਇਸ ਜੰਗ ਚ ਕਾਬਲ ਦਾ ਨਵਾਬ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਸੇ ਹੁਣ ਨਵਾਬ ਕੌਣ ਹੋਵੇ? ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਾਮਣੇ ਖੜੇ ਹਸਨ ਨੂੰ ਹੀ ਕਾਬਲ ਦਾ ਨਵਾਬ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹਸਨ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ 'ਚ ਦਸਿਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ "ਕਾਬਲ ਦਾ ਰਾਜਾ" ਕਹਿ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸੁਕਰਾਨੇ ਚ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਸੀ।

**ਅਕਾਸ਼ਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਦੂਜਾ**

ਚਾਰ ਬਜਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਸਿੱਖ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਬੱਜਰ ਕੁਰਹਿਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿਖੀ ਤੋਂ ਖਾਰਜ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ ਤਨਖਾਹ ਲਗਾਵਾ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਚਾਰ ਬਜਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਜ ਹਨ:

1. ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ, ਕਤਲ ਕਰਨਾ
2. ਕੁੱਠਾ (ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਮਾਸ) ਖਾਣਾ
3. ਪਰ ਇਸਤਰੀ, ਪਰ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਗ ਕਰਨਾ
4. ਤੰਬਾਕੂ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ

ਦਰ ਅਸਲ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬਜਰ ਕੁਰਹਿਤ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ, ਜਮਾਤ, ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚੋਂ ਖਾਰਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਥੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਏ ਸਾਰੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਹੋਰ ਕਈ ਜਾਣਬੁਝ ਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਸਿਖੀ ਤੋਂ ਖਾਰਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹੀਆ ਗਰਦਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਤਨਖਾਹ ਲਗਾਵਾ ਕੇ ਫਿਰ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਿਤ ਨਹੀਂ ਗਰਦਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ

1. ਹਕ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸ ਸੂਅਰ ਉਸ ਗਾਇ ॥ ਗੁਰ ਪੀਰ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੈ ਜਾ ਮੁਰਦਾਰ ਨ ਖਾਇ ॥
ਗੁਰੂ, ਪੀਰ ਹਾਮਾ ਤਾ ਹੀ ਭਰੇਗਾ ਜੇਕਰ ਪਰਾਇਆ ਹਕ ਰੂਪੀ ਮੁਰਦਾਰ ਨ ਖਾਵੇਗਾ।
2. ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੀ ਕੀ ਨਾਰੀ ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ ॥ ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿੰਨਾ ਨਿੰਦਕਾ ਨਰਕੇ ਘੋਰ ਪਵੰਨਿ ॥ 'ਨਿੰਦਕ ਕਾ ਦਾਰੂ ਨਾਰਿ ॥ ਸੋ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਸਿਖ ਨਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ।
3. ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ ॥ ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ, ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਵੈ ॥
ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ ਸਭ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਦੇਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥
ਫਿਰ ਚੜੇ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ ॥ ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਜੋ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਏ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ, ਸੇ ਗੁਰ ਸਿਖੁ ਗੁਰੁ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਸਿਖ ਨਹੀਂ, ਸਿਖੀ ਤੋਂ ਖਾਰਜ ਸਮਝੋ।

- 4 ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥੁ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ ॥

ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਉਹ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਵਡੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਦਸ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨੀ, ਦਸਵੰਧ ਕਢਣਾ। ਘਾਲਿ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਕਿਛੁ ਹਥੋਂ ਦੇਣਾ।

ਸੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਈ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਕ ਸਿਖ ਸਿਖੀ ਤੋਂ ਖਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਨਖਾਹੀਆ ਹੈ ਪਰ ਪਤਿਤ ਨਹੀਂ। ਸੇ ਪਤਿਤ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਨਾਲ ਸਿਖ ਨਾਸਤਿਕ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਿਖੀ ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਪੰਥ, ਜਥੇ, ਜਮਾਤ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਖਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਗੁਰਨਾਜ ਸਿੰਘ
ਬੀ ਐਸ ਸੀ ਭਾਗ ਦੂਜਾ**

ਸੰਪਾਦਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਰਵਾਇਤੀ ਰਸਮ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਲਪਨਾ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸੰਗਮ ਵੀ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਜਿਵੇਂ ਕਲਾ, ਸੰਗੀਤ, ਸਿੱਖਿਆ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਨਵੀਨਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁੱਲ ਹੈ। ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆ ਤਕ ਰਹੇਗੀ। ਪ੍ਰੋ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ “ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਨਿਕਾਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਲੋਕ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।” ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਆਜ਼ਾਦ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਲ, ਮੱਧਕਾਲ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੀਆਂ ਹਨ। ਨਵੀਨਤਾ ਨੂੰ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ ਸਾਹਿਤ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਵਿਗਾਰਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚਿਤਰਦੀ ਹੈ। ਕਾਲਜ ਰਸਾਲਾ ਅਗੰਮੀ ਜੋਤ ਇਸਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਜੋ ਗੁਣ ਤਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਸੁਹਜ ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੀ ਅੱਖਰਾਂ ਤੇ ਬੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਾਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਹ ਅਹਿਮ ਪੜਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਨਸਾਨ ਦੀਆਂ ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ, ਬੌਧਿਕ, ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਚਰਿਤਰਕ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਆਪਣੀ ਚਰਮ ਸੀਮਾ ‘ਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ, ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਟੀਚਾ ਤੇ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਧਾਰਣ ਵਰਗੇ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਸਦਊਪਯੋਗ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਰਥਿਕ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਸੱਚਮੁੱਚ ਜਿਉਣ ਯੋਗ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਲਈ, ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ‘ਤੇ ਖਰੇ ਉਤਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਉਚਿਤ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਅਮੁੱਕ ਖਾਣ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਲਈ, ਜੋ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀ ਕਲਾ-ਕੁਸਲਤਾ ਨਾਲ ਹਰ ਪਲ ਨਵੀਆਂ ਪੁਲਾਂਘਾ ਪੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਸਚਮੁੱਚ ਸਫਲਤਾ ਤੇ ਉਚੇਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਲਈ, ਜੋ ਹਰ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਵੇਕ ਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦਾ ਪੱਲਾ ਨਹੀਂ ਛਡਦੇ। ਉਚੇਰੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਮਤਿਹਾਨ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਕਟ ਤੇ ਨਿਰਣੇ ਦੀ ਘੜੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੁਬਿਧਾ, ਕੋਈ ਹਿਚਕਿਚਾਹਟ ਤੇ ਕੋਈ ਬਾਹਰੀ ਦਬਾਅ ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਭਟਕਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਪਿਆਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਓ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਡਾ ਭਵਿੱਖ ਹੋ। ਉੱਠੋ! ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ! ਦੁਰਬਲਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ ਤੇ ਹਰ ਮੈਦਾਨ ਫਤਿਹ ਕਰੋ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਅਹਿਮ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖੋਜਣ, ਪਛਾਣਨ ਤੇ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਾ ਰੱਖੋ। ਭਵਿੱਖ ਖੁੱਲੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਯੁੱਗ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ‘ਤੁਹਾਡਾ ਯੁੱਗ’ ਹੈ।

ਅਗੰਮੀ ਜੋਤ ਵਿੱਚ ਬੇਹਤਰੀਨ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਅਮਲ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ ਜਿੰਨਾ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ। ਸਾਲਾ! ਅਗੰਮੀ ਜੋਤ “ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਮਿਨਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚਮਕਾਉਂਦਾ ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ ਆਪ ਤਲਾਸ਼ਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਹਤਰੀਨ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਸੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ ਸਹਿਤ।

**ਡਾ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ**

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਪਾਦਕ

ਸਾਥੀਓ! ਕਾਲਜ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੈਕਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪ ਸਭ ਨੂੰ ਮੁਖ਼ਾਤਿਬ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਭਾਵ, ਤਜਰਬੇ, ਵਿਚਾਰ, ਦਲੀਲਾਂ ਅਤੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਬਾਣਾ ਪਹਿਨ ਕਵਿਤਾ, ਕਹਾਣੀ, ਲੇਖ ਆਦਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਹਨ। ਹਰ ਰਚਨਾ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸੱਚਾਈ, ਅਨੁਭਵ ਜਾਂ ਸੇਧ ਦੇ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਰਚਨਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਜ਼ਰੂਰ ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਨੰਦ ਵੀ ਮਾਣੋਗੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਲੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਤੱਕ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚੋਗੇ। ਇਕ ਚੰਗੇ ਪਾਠਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਕਲਮਕਾਰ ਬਣ ਸਕਣ ਦੀ ਆਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਸੁਭਇੱਛਾਵਾਂ।

**ਮੋਨਿਕਾ
ਐਮਏ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ**

ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ

ਪਿਆਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਥੀਓ! ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਿੱਖਣਾ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ, ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਪਰੰਤੂ ਕੰਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੁਣ ਕੇ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੇਖ ਕੇ ਜੇ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਗ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਤਦ ਤੱਕ ਸਾਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਦ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸੇ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਸਿੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਅਸੀਂ ਵਿੱਦਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਿਸਟਮਾਚਾਰ ਦਾ ਗੁਣ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਸਟਮਾਚਾਰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਚੰਗਾ ਵਿਵਹਾਰ। ਸਿਸਟਮਾਚਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮੰਤਵ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਗਹਿਰੇ ਅਰਥ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। 'ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ' ਸਿਸਟਮਾਚਾਰ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਅੰਗ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਿਸਟਮਾਚਾਰ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨਾਲ 'ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ' ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਦਾ ਢੰਗ ਜਾਂ ਤਰੀਕਾ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨੈਤਿਕ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਉਘਾੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦਾ ਹੈ। ਸੇ, ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਲਈਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਬਣ ਜਾਈਏ, ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਦ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਇਸ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਸਾਡੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਏ ਸਨਿਮਰ ਵਿਵਹਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਬੁਧੀਮਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਵਿੱਚ ਰਸ ਜ਼ਰੂਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ-ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਕੰਮਕਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ, ਗੇਟ-ਕੀਪਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਵੀ ਚੰਗੇ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅਤੇ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਸ ਕੇ ਬੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਵੱਡਿਆਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਛੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰਿਆ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ ਬਲਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਆਦਰ ਭਾਵ ਵਧੇਗਾ।

ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਸਲੀਕੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਲਾਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ-

ਮਿਠਤੁ ਨੀਵੀਂ ਨਾਨਕਾ ਗੁਣ ਚੰਗਿਆਈਆ ਤਤੁ।

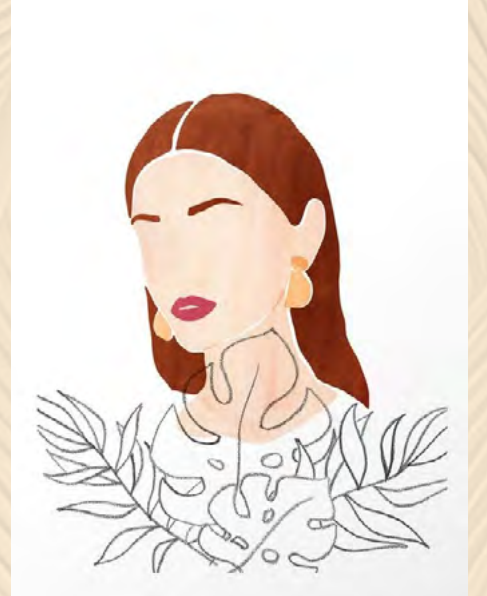
ਭਾਵ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਭ ਨਾਲ ਨਿਵ ਕੇ ਭਾਵ ਨੀਵੇਂ ਹੋ ਕੇ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਹੈ। ਸੇ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣ-ਸਮਝਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਹਰ ਕੰਮ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ-ਸਮਝੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ 'ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਲੇ ਤੇ ਫਿਰ ਬੋਲੋ' ਦੀ ਨੀਤੀ ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਚੀਹਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕੋ ਬੋਲ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੱਲੇ ਜਖ਼ਮਾਂ ਉੱਤੇ ਮਲੂਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਉਹੀ ਕੌੜਾ ਅਤੇ ਨਫ਼ਰਤ ਭਰਿਆ ਬੋਲ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਲੱਗ ਕੇ 'ਨਾਸੂਰ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਬੋਲਚਾਲ ਅਤੇ ਸਲੀਕੇ ਦਾ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਬੋਲਚਾਲ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਸਤਿਕਾ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਵਿੱਚ ਮਿਠਾਸ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਨਿਖਾਰ ਆਵੇਗਾ, ਉਥੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਕਹੇ ਵਚਨਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲ ਸਕਾਂਗੇ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਿੱਦਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਮਿੱਠੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਵੀ ਬਣ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੀ ਸਾਡੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਦਰਪਣ ਹੈ।

**ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਐਮਏ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ**

ਕੀ ਦੇਸ਼?

ਕੀ ਦੇਸ਼ ?

- ਕੀ ਦੇਸ਼ ਉਸ ਕਲੀ ਦਾ ਜੋ ਖਿੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਰਝ ਗਈ?
- ਕੀ ਦੇਸ਼ ਉਸ ਨਿਮਾਣੀ ਦਾ ਜਿਸਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਤਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।
- ਕੀ, ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ?
- ਕੀ, ਉਹ ਮਾਂ ਪਿਉ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨਹੀਂ?
- ਕੀ, ਉਹ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਨਹੀਂ?
- ਕੀ, ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ?
- ਕੀ, ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ?

ਫਿਰ ਕਿਉਂ ?

- ਕਿਉਂ, ਧੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ?
- ਕਿਉਂ, ਉਸਨੂੰ ਬੇਰਹਮੀ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? -ਕਿਉਂ, ਇਕ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਂਦੀ ਹੈ?
- ਕਿਉਂ, ਇਕ ਪਿਤਾ ਆਪਣੀ ਹੀ ਧੀ ਦਾ ਕਾਤਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
- ਕਿਉਂ, ਇਹ ਸਮਾਜ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਜੰਮਣ ਤੇ ਸੈਕ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ?
- ਕਿਉਂ, ਧੀ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਵਰਗਾ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ?
- ਕਿਉਂ, ਉਸਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਰਾਇਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੌਣ ?

- ਕੌਣ, ਇਸਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ?
- ਕੌਣ, ਇਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜਿਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ?
- ਕੌਣ, ਜੇਕਰ ਕੁੜੀ ਜਨਮ ਲੈ ਵੀ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਕੇ ਜੀਉਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ?

ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕੌਣ ਹੈ? ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਮਾਜ। ਜੀ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਮਾਜ ਇਸਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦਿੰਦਾ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਾਪੇ ਉਸਨੂੰ ਪਰਾਈ ਕਰਿ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਬੇਗਾਨੀ ਜਾਈ ਕਰਿ ਕੇ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਉਂ ਅੱਜ ਵੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇੰਨੀ ਮਾੜੀ ਹੈ? ਧੀ ਨੂੰ ਮਾਂ ਪਿਉ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਕੇ, ਪੜ੍ਹਾ ਲਿਖਾ ਕੇ, ਦਾਜ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦੇ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਜੀਵਨ ਲੀਲਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਦੂਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕਦੇ ਨੂੰਹ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੱਸ ਦੇ ਸੜਨ ਦੀ ਖਬਰ ਵੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਨੂੰਹ ਹੀ ਕਿਉਂ ਸੜਦੀ ਹੈ? ਇਕ ਨੂੰਹ ਹੀ ਕਿਉਂ ਮਰਦੀ ਹੈ?

ਧੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਨਾ ਲੈਣ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੱਥ ਭਰਦਾ ਗੱਤਿਆ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਉਪਰ ਰੋਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਬਲਕਿ ਇਸ ਨਿਮਾਣੀ ਕਲੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਉਪਰ ਰੋਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ ਖੂਰ, ਨਾਲੇ

ਆਦਿ ਜਾਂ ਮੰਦਰ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੱਗੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਜੁਲਮ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਫੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਵੀ ਅੱਜ ਆਧੁਨਿਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਆਧੁਨਿਕ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਵੀ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੁੜੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਹਰ ਵਾਰ ਇਸ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਰਨ। ਕੁੜੀਆਂ ਅੱਜ ਚੰਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੀ ਇੱਕ ਔਰਤ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੈ। ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਵਰਗੀ ਔਰਤ ਇਸ ਸਮਾਜ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੁਨੀਤਾ ਵਿਲੀਅਮਜ਼ ਨੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਇਹ ਗੁਨਾਹ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਉਂ ਇਸ ਗੁਨਾਹ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਰਹੇ? ਕਦੋਂ ਇਹ ਦਰਦਨਾਕ ਮੌਤਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ? ਕਦੋਂ ਕੁੜੀ ਖੁਲ ਕੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਲਵੇਗੀ?

ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਇੱਕ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਜਾਂ ਧੀ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕੌਣ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਦਾਤ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਕਿਉਂ ਅਸੀਂ ਪਾਪ ਦੇ ਭਾਗੀਦਾਰ ਬਣ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਦੱਸੋ ਇਸ ਸਭ ਵਿੱਚ ਕੀ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਉਸਦਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਖਿੜਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਮੋਨਿਕਾ
ਐਮਟੇ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਪੰਛੀ ਹੋਵਾਂ

ਪੰਛੀ ਹੋਵਾਂ, ਪੰਛੀ ਹੋਵਾਂ,

ਉੱਡ ਜਾਵਾਂ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਨੀ।

ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਆਵਾਂ, ਖਿੱਚ ਲੈ ਭਾਵੇਂ ਡੋਰ ਨੀ।

ਉਡਦੀ ਜਾਵਾਂ

ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੁਕਦੀ ਜਾਵਾਂ। ਬੂਟਿਆਂ 'ਤੇ ਮੈਂ ਬਹਿ ਬਹਿ ਕੇ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਮਾਣਾਂ। ਹਰੀਆਂ ਹਰੀਆਂ ਡਾਲੀਆਂ 'ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ,

ਮੈਂ ਵੀ ਕਦੇ ਕੂਕ ਲਗਾਵਾਂ।

ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਣਾਵਾਂ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਐਸੀ ਮਾਣਾ। ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੰਛੀ ਹੋਵਾਂ। ਚਿੜੀ ਵਾਂਗ ਮੈਂ ਉਡਦੀ ਜਾਵਾਂ, ਚੀਂ-ਚੀਂ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਜਗਾਵਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਆਵਾਂ।

ਨਿਸ਼ੂ
ਬੀਏ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ

* ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ - ਦਿਲ

* ਪੀਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ - ਗੁੱਸਾ

* ਖਾਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ - ਗ਼ਮ

* ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ - ਦਾਨ

* ਲੈਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ - ਗਿਆਨ

* ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ - ਦਇਆ

* ਕਹਿਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ- ਸੱਚ

* ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ - ਇੱਜ਼ਤ

* ਨਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ — ਈਰਖਾ

* ਵੰਡਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ - ਪਿਆਰ

ਕਮਲ ਸ਼ਰਮਾ
ਬੀਏ ਭਾਗ ਤੀਜਾ

ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਘਟਦਾ ਪਿਆਰ

ਅੱਜ ਦਾ ਯੁਗ, ਪੈਸੇ ਦਾ ਯੁੱਗ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਉਸੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਪੈਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਕੇਵਲ 'ਮਤਲਬੀ ਰਿਸ਼ਤੇ' ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭੈਣ-ਭਰਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵੀ ਕੇਵਲ ਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਦੀ ਥਾਂ ਮਤਲਬ, ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਲਾਲਚ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਉਸ ਯੁੱਗ ਨੂੰ ਬੀਤਿਆਂ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੀ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦੋਂ ਸੰਤਾਨ ਕਮਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਕਰਜ਼ ਉਤਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਜਿਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਹਨੇਰਾ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੇ ਘਰ ਵਿਹਲੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਹੀ ਤੋੜਨੀਆਂ ਹਨ। ਜਦਕਿ ਉਹ ਲੋਕ ਇਹ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਲਗਾਈ ਕਮਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਚੱਲਣ ਜੋਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਖੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਖੋਪਲੇ ਜਿਹੇ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਅੱਜ ਦਾ ਯੁੱਗ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਯੁੱਗ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਦੀ ਥਾਂ ਨਫ਼ਰਤ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਸੰਤਾਨ ਦਾ ਹੀ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦਾ ਵੀ ਕਸੂਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਲਦੇ ਸਨ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਉਣਾ ਸਿੱਖਦੇ ਸਨ। ਪਰੰਤੂ ਅੱਜ ਕੱਲ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੇਵੇਂ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨੌਕਰੀ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ 'ਕਰੋਚ' ਵਿੱਚ ਪਲਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਠਣਾ, ਬੈਠਣਾ, ਚੱਲਣਾ-ਫਿਰਣਾ ਜਾਂ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣੀ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਬੋਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਮਿਠਾਸ ਭਰਨੀ ਹੈ? ਜਦ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਲੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਚੰਗੇ ਸੰਸਕਾਰ ਕਿੱਥੋਂ ਸਿੱਖੇਗਾ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਤਾਂ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਤਲਾਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਝੂਠੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਫ਼ਰਤ ਅਤੇ ਕੜਵਾਹਟ ਨੂੰ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਭਰਾ-ਭਰਾ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਪਿੱਛੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਖੂਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਤਾਨ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣਿਆਂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭੀਏ ਪਿਆਰ ਤੇ ਮਮਤਾ? ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭੀਏ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਮਤਲਬ ਰਹਿਤ ਖੂਨ? ਹੁਣ ਤਾਂ ਰੱਬ ਨਾਲ ਵੀ ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਕੋਈ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤੱਦ ਹੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹੋ ਹਾਲ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਕਿੱਥੇ ਲੱਭੇਗਾ ਭੈਣ-ਭਰਾ, ਮਾਂ-ਬਾਪ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤਾ? ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਕਿ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਬਣਦਾ ਹੈ?

ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਬੀਏ ਭਾਗ ਤੀਜਾ

ਇੱਕ ਸਿਤਾਰਾ

ਸ਼ਹਿਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ,
ਬਣ ਕੇ ਇੱਕ ਸਿਤਾਰਾ।

ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਦਾ,

ਲੱਗੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ।

ਕੋਈ ਬਣੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਤੇ ਕੋਈ ਬਣੇ ਡਾਕਟਰ

ਇਥੋਂ ਜੋ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਰਮਾ ਵਾਲਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਕਹਾਉਂਦਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ,

ਮੇਰਾ ਕਾਲਜ ਪਿਆਰਾ।

ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਸਿਖਾਵੇ,

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮਾੜਾ,

ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰੇ,

ਮੇਰਾ ਕਾਲਜ ਪਿਆਰਾ।

ਕੀ ਹੋਰ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਇਸਦੀ,

ਲੋਕੀਂ ਕਰਨਗੇ ਸਾੜਾ,

ਦਿਨ ਦੁਗਣੀ ਰਾਤ ਚੌਗੁਣੀ ਕਰੇ ਤਰੱਕੀ,

ਇਹੋ ਸਭ ਦਾ ਨਾਅਰਾ।

ਆਯੂਸ਼
ਬੀਏ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਆਸ ਦੀ ਮਸ਼ਾਲ

ਆਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਣਾ। ਆਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਅਸੰਭਵ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਾਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪਾਉਣ ਦੀ ਆਸ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹਿੰਮਤ ਕਰਾਂਗੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਯਾਰਿਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪੱਕੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਖੜੇ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਚਾਰ ਤੇ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਮਾਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ

ਸਾਨੂੰ ਆਸ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਇਕ ਆਸ ਲੈ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਉਹ ਇਕੱਲੇ ਸਨ ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਪੱਕੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਸਾਕਾਰ ਕੀਤਾ।

ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਆਦਿਵਾਸੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਸੁਖਦਾਇਕ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਜ ਕਦੇ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਬਣਾ ਸਕਦਾ। ਸਿਆਣੇ ਕਹਿੰਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣੀ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਮਹਿਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਟੀਚਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਕ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਵਰਗਾ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਹਿੰਮਤ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਰਹਿੰਦੇ ਸਵਾਸਾਂ ਤੱਕ ਆਸ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਹਿੰਮਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਡੁੱਬਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਨਕੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਕੱਢ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—

ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਣ ਕੇ ਵਿਖਾਉਣਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦੇਵੇਗਾ।

ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਗਤ-ਦਿਨ ਇੱਕ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਤਾਂ ਹੀ ਸਾਡੀ ਇਹ ਆਸ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੁਤੰਤਰ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਇਰਾਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੀ ਆਪਣੇ ਇਸ ਅਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ

ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਅਰਾਮਦਾਇਕ ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਤੋਂ ਨਵੀਆਂ ਤਰਕੀਬਾਂ ਸੋਚੀਆਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਆਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਚੰਨ ਤੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਹਨ ਕਿ ਬਿਮਾਰ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁੱਖ-ਤਕਲੀਫ਼ ਸਿਰਫ਼ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਭਰੋਸਾ

ਹਿੰਮਤੇ ਮਰਦਾ, ਮਦਦ ਖੁਦਾ ॥

ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਮਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹੀ ਖੁਦਾ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਮਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪੱਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਿੱਲ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਕੇ ਬੀਜ ਬੀਜਾਂਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਬਗੀਚੀ ਵਿੱਚ ਮਿੱਠੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਵਾਲੇ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜਨਗੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਦੇਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਜਪਾਨ 'ਤੇ ਸੁੱਟੇ ਗਏ ਬੰਬਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੇਕਰ ਜਪਾਨ ਆਪਣੀ ਆਸ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਖੜਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਗਿਆਨੀ, ਵਿਗਿਆਨੀ, ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਆਸ ਲੈ ਕੇ ਹਿੰਮਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਝੰਡਾ ਗੱਡਿਆ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੱਕੇ ਇਰਾਦੇ ਤੇ ਚੰਗੀ ਸੋਚ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਹਰੇਕ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰੱਬ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਮਦਦ ਆਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਅੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੂਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਿੱਕੀ ਉਮਰੇ ਵੱਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਕੇ ਤੇ ਆਸ ਦੀ ਮਸ਼ਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਅੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਸਕਦੇ ਹਨ।

**ਹਰਜੋਤ ਸਿੰਘ
ਬੀਏ ਭਾਗ ਦੂਜਾ**

ਉੱਤਮ ਕੌਣ ? ਮਨੁੱਖ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰ

ਇਕ ਵਾਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹਿਸ ਛਿੜ ਗਈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉੱਤਮ ਕੌਣ ਹੈ ? ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਫੈਲ ਗਈ। ਹਰ ਕੋਈ ਬੇਤਾਬ ਸੀ ਇਹ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕਿ ਉੱਤਮ ਕੌਣ ਹੈ ? ਮਨੁੱਖ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਦਿਨ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਸਾਰੀ ਬਹਿਸ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਸੰਤ ਨੂੰ ਚੁਣ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਲੁੰਬੜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਤੇ ਚਲਾਕ 'ਮੈਂ' ਹੀ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਜੰਗਲ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਹਾਥੀ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤਾਕਤਵਰ ਹਾਂ। ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਜਿੰਨਾ ਜ਼ਾਲਮ ਤੇ ਖੁੰ-ਖਾਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਸਿਰਫ਼ ਭੁੱਖ ਲੱਗਣ ਤੇ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਸਾਬਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਹੀ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਹੋ, ਪਰੰਤੂ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਉੱਤਮ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ? ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰਬ ਉੱਚ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

**ਅਰਸ਼ਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਬੀਏ ਭਾਗ ਤੀਜਾ**

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਚਰਿੱਤਰ ਨਿਰਮਾਣ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਚਰਿੱਤਰ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਦੌਰ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਤੋਂ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕੀਮਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਆਸ਼ਰਮ ਦੀ ਮਿਆਦ 25 ਸਾਲ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਬੱਚੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਚਰਿੱਤਰ ਵਰਗੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਪੁਰਾਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਆਧੁਨਿਕ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸੀ।

ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਕਮੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਘਾਰ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਵੀ ਉੱਚੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਲ ਪਕਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਪਨ ਜਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬਣੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਜੀਵਨ ਭਰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਦਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ ਪਰ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪਵੇ।

ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਿੰਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਵੇ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਅਤੇ ਸੁਭਾਅ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਬਣਾ ਦੇਣਗੇ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਝ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਡੀ ਸਿੱਖਿਆ ਉਜਾਗਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਣ ਸਕਾਂਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਕਰੇ

**ਇਸ਼ਮੀਤ ਕੌਰ
ਬੀਏ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ**

ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਜਬ ਮਨ ਮੇਂ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਤੇ ਸਫਲਤਾ ਚਲ ਕਰ ਆਤੀ ਹੈ।

ਸਮੁੰਦਰ ਰਾਹ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਚਟਾਨੇ ਬਰਥਰਾਤੀ ਹੈ।

ਜਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਉੱਚਾ ਉੱਠਣ ਲਈ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਲਈ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ। ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਣਾ। ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਦੂਸਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਲਗਨ ਦਿਰੜ ਇਰਾਦੇ ਤੇ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਸਿਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁੱਖ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਹਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿੱਤ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਹਨ-

ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆ ਨੇ, ਉੱਠ ਹਿੰਮਤ ਕਰ।

ਕਦੀ ਮਰਦਾਂ ਹਿੰਮਤਾਂ ਹਾਰੀਆਂ ਨੇ, ਜੇਕਰ ਹੋਵੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਉੱਤੇ,

ਤਕਦੀਰਾਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਹੱਥੋਂ ਹਾਰੀਆਂ ਨੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਅਸਫਲ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਮਯਾਬ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਅਣਹੋਈ ਨੂੰ ਹੋਈ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਫਲਤਾ ਖੁਦ ਉਸ ਵੱਲ ਚਲ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਵੀ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਹਰ ਕਠਿਨਾਈ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਹੌਸਲੇ ਹੈ, ਤੇ ਮੰਜ਼ਿਲੇ ਹੈ, ਮੰਜ਼ਿਲੇ ਹੈ ਤੋਂ ਰਾਸਤੇ ਹੈ, ਰਾਸਤੇ ਹੈ ਤੇ ਜਿੰਦਗੀ ਹੈ ਜਿੰਦਗੀ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆ : ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ; ਸੱਚੀ ਲਗਨ, ਦ੍ਰਿੜ-ਇਰਾਦੇ, ਪੂਰੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹਰਸਿਮਰਨ ਕੌਰ
ਬੀਏ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਜੁਬਾਨ ਦਾ ਰਸ

ਇਕ ਵਾਰ ਇਕ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਮੰਗ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਕ ਝੋਲਾ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੰਗਿਆ ਆਟਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਭੁੱਖ ਲਗਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਰਦਾ-ਤੁਰਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਘਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਆਟੇ ਵਾਲਾ ਝੋਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਥੈਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਣ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਰੋਟੀ ਬਣਾ ਦਿਓ। ਗਰੀਬ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਰੋਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਇਕ ਘਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਟੇ ਵਾਲਾ ਝੋਲਾ ਦੇ ਕੇ ਰੋਟੀ ਦੀ ਆਸ ਕੀਤੀ। ਘਰ ਦੀ ਔਰਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੈਠ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਰੋਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਔਰਤ ਅਜੇ ਆਟਾ ਗੁੰਨਣ ਹੀ ਲੱਗੀ ਸੀ ਕਿ ਆਦਮੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀਬੀ ਆਹ ਬੱਚੇ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਖੇਡਦਿਆਂ ਹੱਥ ਪੈਰ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਤਾਂ ? ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖਿੰਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਟਾ ਝੋਲੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਕੇ ਕੁੰਡਾ ਲਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਚੱਲਦਾ-ਚੱਲਦਾ ਆਦਮੀ ਅੱਗੇ ਇਕ ਹੋਰ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਆਟਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਰੋਟੀ ਬਣਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਮੰਝਾ ਵੀ ਬੰਨੀਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਨ। ਬੀਬੀ ਆਟਾ ਗੁੰਨਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਔਰਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਮੰਝਾਂ ਮਰ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ? ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਪਰਾਤ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਝੋਲੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਝੋਲਾ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਦੇ ਝੋਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਚੋਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਔਰਤ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਝੋਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀ ਚੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀਬੀ ਇਹ ਮੇਰੀ ਜੁਬਾਨ ਦਾ ਰਸ ਹੈ।

ਚੇਤਨ

ਬੀਏ ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀ ਕਲਾ

ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤੋਹਫ਼ਾ ਹੈ। ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਢੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਹਨ, ਇੱਕ ਨਿਰਜੀਵ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸਜੀਵ। ਇਸ ਚੇਤੰਨ ਰੂਪ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਘਾਟ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮਨੁੱਖ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ, ਮਾਲਕ ਹੈ :-

ਮਨੁੱਖ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ, ਉਸਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੋਚਣ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਹ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 'ਜਿਵੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਚਨਾ ਹੈ'। ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਹਿੰਮਤ, ਸਿਆਣਪ, ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਆਦਿ ਗੁਣ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਆ ਜਾਣ। ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹੱਟਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਿੰਦਗੀ ਇੱਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ :-

ਅੱਜ ਤੱਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ੀ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੀ ਫਲਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਟੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਤਾਂ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੇ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ।

ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜੀਵਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਉਸ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਚੰਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਲਾਹ ਲਓ, ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਓ:-

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਮੰਨਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰੋ, ਦੁੱਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰੋ :-

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਸਾਂਝੇ ਕਰੇ। ਸਿਆਣਪ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸੰਜਮ ਅਪਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਮਨ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਚੋ।

ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋ।

ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੋ, ਗੰਭੀਰ ਰਹੋ ਅਤੇ ਘੱਟ ਬੋਲੋ।

ਰੁੱਝੇ ਰਹੋ:-

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਅਸਤ ਰੱਖੋ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਆਵੇ। ਰੱਬ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖ ਕੇ ਜੀਓ।

ਵਿਵੇਕਪੂਰਨਤਾ, ਸਾਹਸ, ਨਿਡਰਤਾ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਬਣਾਓ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਨਾਲ ਸੁੱਖ ਹੀ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਜਤਿਨ
ਬੀਏ ਭਾਗ ਤੀਜਾ**

ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਭਾਰਤੀ ਔਰਤਾਂ

1. ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਨੇਤਰਗੀਣ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ:- ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਆਰੀਆ।	7. ਪੁਲਾੜ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਔਰਤ: ਕਲਪਨਾ ਚਾਵਲਾ।
2. ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਿਸ਼ਵ ਸੁੰਦਰਤਾ ਰਾਣੀ: ਰੀਟਾ ਫੋਰਿਆ।	8. ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮਹਿਲਾ ਡਾਕਟਰ : ਆਨੰਦੀ ਗੋਪਾਲ।
3. ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ IAS ਔਰਤ: ਅੰਨਾ ਰਾਜਮ ਜਾਰਜ	10. ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮਹਿਲਾ ਫਿਲਮ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ:- ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਦਾਸ ਗੁਪਤਾ
4. ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮਹਿਲਾ ਪਾਇਲਟ:- ਚੰਦਾ ਬਾਣੀ।	
5. ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਿਸ਼ਵ ਸੁੰਦਰੀ:- ਸੁਸ਼ਮਿਤਾ ਸੇਨ।	
6. ਮਾਊਂਟ ਐਵਰੈਸਟ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਔਰਤ: ਬਚੇਂਦਰੀ ਪਾਲ।	

**ਸਵੀਟੀ
ਬੀਏ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ**

ਸੰਘਰਸ਼ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਪੌੜੀ ਹੈ

ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੁਰਾਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ,

ਜਗ ਤਬੀਅਤ ਨਾਲ ਪੱਥਰ ਤੇ ਉਛਾਲੇ ਜਾਰੇ।

ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਵੀ ਰੱਸੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਫਲਤਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ 21 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਵਾਰਡ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਚੋਣ ਲੜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਰ ਗਿਆ ਸੀ। 22ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਪਰ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। 24ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਫਿਰ ਅਸਫਲ ਰਹੀ। ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ 27 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਤਲਾਕ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। 32ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ, ਪਰ ਹਾਰ ਗਏ। 37ਵੇਂ ਸਾਲ ਸੈਨੇਟ ਲਈ ਚੋਣ ਲੜੇ, ਪਰ ਹਾਰ ਗਏ। 42ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਮੁੜ ਐਮ.ਪੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਾਰ ਗਏ। 47ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਚੋਣ ਲੜੇ, ਪਰ ਹਾਰ ਗਏ।

ਪਰ ਉਹੀ ਵਿਅਕਤੀ 51 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਣਿਆ। ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਅਬ੍ਰਾਹਮ ਲਿੰਕਨ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਯਾਤਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸਫਲਤਾ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲੇਗੀ।

ਜੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਸਿੱਖਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖੋ। ਕੀੜੀ, ਆਪਣਾ ਪੰਜ ਗੁਣਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕ ਕੇ, ਦਸ ਵਾਰ ਕੰਧ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਡਿੱਗਦੀ ਹੈ ਪਰ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਰਦੀ। ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ ਵਾਰ ਦੁਬਾਰਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲੇਗੀ। ਮਹਾਵੀਰ ਤੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਤੱਕ, ਬੁੱਧ ਤੋਂ ਬਿਰਲਾ ਤੱਕ, ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਤੋਂ ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਤੱਕ ਆਦਿ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਤੋਂ ਅਬਦੁਲ ਕਲਾਮ ਤੱਕ ਅਤੇ ਤੁਕਾਰਾਮ ਤੋਂ ਤਰੁਣ ਸਾਗਰ ਤੱਕ, ਹਰ ਕੋਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ, ਕੰਮ ਜਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਓਨਾ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤ, ਸਬਰ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਔਖੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰੀਏ, ਸਮਾਂ ਦੇਈਏ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਰੱਖੀਏ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਹੱਟੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਪੌੜੀ ਹੈ।

**ਅਜੈ ਕੁਮਾਰ
ਬੀਏ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ**

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਖੇਡ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਇੱਕ ਖੇਡ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਖੇਡਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਮਾਂ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਖੇਡ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਖੇਡੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਦੋਂ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜਿਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਖੇਡ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਹਰ ਇੱਕ ਪਲ ਕੀਮਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਪਲ ਦੀ ਆਪਣੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਇੱਕ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾਲ ਹਾਰ ਪੱਲੇ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਦੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਇੱਕ ਗ਼ਲਤੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਰੁਖ ਮੋੜ ਜਾਂ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਟੀਮ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਨੂੰ ਇੱਕਜੁਟ ਹੋ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਸੇ ਖੇਡ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਿਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਖਿਡਾਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

**ਅਸ਼ੀਸ਼ ਸਲਾਰੀਆ
ਬੀਏ ਭਾਗ ਤੀਜਾ**

ਗੁਆਚ ਰਹੀ ਪਛਾਣ

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਾ ਵੀ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ 1947 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਨੇਰੀ ਆਈ। ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਪਰ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਲੱਖਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਉਜੜ ਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਪਈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਹੀ ਬਦਲ ਗਈ। ਭਾਸ਼ਾ ਵੰਡੀ ਗਈ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ 1966 ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੁਨਰ ਗਠਨ ਕੀਤਾ। ਨਵਾਂ ਰਾਜ ਹਰਿਆਣਾ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। 1947 ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਕੋ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਹਰਿਆਣਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਦੀ ਪੰਜਾਬ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਪੰਝੂੜਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਰਿਗਵੇਦ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਕੇਵਲ ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ ਦਾ ਹੀ ਵਰਨਣ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਸੱਤ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ। ਪੰਜ ਦਰਿਆ, ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਵਗਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਸਰਸਵਤੀ ਦਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚ ਗਿਆ। ਸਿੰਧੂ ਘਾਟੀ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਭਿਅਤਾ ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰੀਆ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸਦੀ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੱਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਿਆ, ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਦਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਕਈ ਉਤਰਾਅ ਚੜ੍ਹਾਅ ਆਏ। ਪਰ ਜਦ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਆਗਮਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੂਲ ਵਾਸੀ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਜਜ਼ਬ ਹੋ ਗਏ। ਹਿੰਦੂ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਸਮਾਂ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਸਭਿਅਤਾ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਗਰਤੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਸੱਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਵੱਜਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵੀ ਆਇਆ ਜਦ ਜਾਪਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਇਸਲਾਮੀ ਦੇਸ਼ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਸਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵੱਖਰੇ, ਰਸਮੋਂ ਰਿਵਾਜ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਧਾਰਮਿਕ ਅੰਤਰ।

ਪੰਦਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਆਪਣੇ ਵੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੁੱਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੋਲ ਚਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਰਚੀ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਲੋਕਪ੍ਰਿਅ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮੰਚ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਫਖਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਭੁੱਲ ਗਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ? ਜੇ ਅੱਜ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਭਟਕ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਲੱਭ ਲੈਣਗੇ। 1801 ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਭਰਮ ਟੁੱਟ ਗਿਆ, ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੀ ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ। ਜਨਰਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੁਵਾ ਨੇ ਸੀਮਾ ਪਾਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਹਿਰਾਇਆ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਚੂਰ-ਚੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਰਾਜ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਨਹੀਂ, ਸੈਕੂਲਰ ਰਾਜ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਹਰ ਧਰਮ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਸਕ ਫੁੱਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਏ, ਤਾਣਾ-ਬਾਣਾ ਬਿਖਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ 'ਤੇ ਮਾਰੀ ਗਈ ਵੱਡੀ ਸੱਟ ਸੀ। ਸੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹਾਂਗੀ ਕਿ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਗੁਆਚਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਰੱਬ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਬਿਖਰਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਵੇ। ਅਮੀਨ।

ਚੇਤਨ
ਬੀਏ ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਪੈਂਤੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ

ੳ- ਓਮਕਾਰ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰੀਏ
ਅ- ਆਏ ਗਏ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕਰੀਏ।
ੲ- ਏਕੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਲ ਪਾਈਏ।
ਸ- ਸ਼ਰਾਬ ਚੰਦਰੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾ ਲਾਈਏ।
ਹ- ਹਥੋਲੇ ਟੂਣੇ ਨਾਲੋਂ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ ਕਰੀਏ।
ਕ- ਕਿਸੇ ਦੀ ਝੂਠੀ ਅਗਵਾਈ ਤੇ ਨਾ ਜਾਈਏ।
ਖ- ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਹਰਾਮ ਨਾ ਕਰੀਏ।
ਗ- ਗੁਣ ਐਵੇਂ ਪਖੰਡੀ ਸਾਧ ਦੇ ਨਾ ਗਾਈਏ।
ਘ- ਘਿਉ ਘਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੇਲ ਹੀ ਖਾਈਏ।
ਙ- (ਖਾਲੀ) ਖਾਲੀ ਸਮਾਂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰੀਏ।
ਚ- ਚਾਅ ਬਹੁਤਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਕਰੀਏ।
ਛ- ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਬੇੜੀ ਨਾ ਚੜੀਏ।
ਜ- ਜਾਤ ਪਾਤ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪਈਏ।
ਝ- ਝੂਠੀ ਕਦੇ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੀਏ।
ੲ- (ਖਾਲੀ) ਖਾਲੀ ਸਮਾਂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਾਈਏ।
ਟ- ਟੱਟੂ ਮਾੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਲੜਾਈ ਨਾ ਕਰੀਏ।
ਠ- ਠਿਠ (ਬੇਇਜ਼ਤ) ਪਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਕਰੀਏ।
ਡ- ਡੇਰੇ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਨਾ ਵੜੀਏ।

ੳ- ਵਿੱਡ ਬਹੁਤਾ ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਨਾ ਭਰੀਏ
ੲ- (ਖਾਲੀ) ਖਾਲੀ ਸਮਾਂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਸੰਗਤ ਕਰੀਏ।
ਤ- ਤਰਕ ਦੀ ਸੋਚ ਅਪਣਾਈਏ
ਥ- ਥਾਂ ਛੱਡ ਕੁਥਾਂ ਨਾ ਜਾਈਏ
ਦ- ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਪਿਆਰ ਨਾ ਕਰੀਏ।
ਧ- ਧਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰੀਏ।
ਨ- ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਅਨਿਆਂ ਨਾ ਕਰੀਏ।
ਪ- ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੋਚ ਕੇ ਕਰੀਏ।
ਫ- ਫੁੱਲ ਟੰਗ ਕੇ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਨਾ ਜਾਈਏ।
ਬ- ਬਲਿਹਾਰੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਜਾਈਏ।
ਭ- ਭੈਣ ਭਰਾ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰੀਏ।
ਮ- ਮਾਂ ਪਿਉ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ।
ਯ- ਯਾਰ ਨਾਲ ਕਦੇ ਧੋਖਾ ਨਾ ਕਰੀਏ।
ਰ- ਰਸਤਾ ਭੁੱਲੇ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਪਾਈਏ।
ਲ- ਲਾਰੇ ਕਦੇ ਬਹੁਤੇ ਨਾ ਲਾਈਏ।
ਵ- ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਚਿੱਤੋਂ ਨਾ ਭੁਲਾਈਏ।
ੳ- (ਖਾਲੀ) ਖਾਲੀ ਸਮਾਂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਦਰੱਖਤ ਲਗਾਈਏ।

ਲੋਕੇਸ਼
ਬੀਏ ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ

ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੁਆਚੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਬੀਤ ਗਿਆ ਸਮਾਂ ਕਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਤੋਂ ਨਿੱਕੇ ਅੰਸ਼ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਪੁੰਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਉਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਸਫਲਤਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਨੁਕਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਫਿਰ ਸਾਡੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਪੜ੍ਹਨ, ਖੇਡਣ ਜਾਂ ਸੌਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਜਦੋਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਖਾਣ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਜਾਣ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮਿੱਤਰ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਖੇਡਾਂ ਵੇਖਣ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਵੇਖਣ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਵਿਆਹ, ਸ਼ਾਦੀਆਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਜਾਂ ਮੇਲੇ ਆਦਿ 'ਤੇ ਢੇਲਕੀਆਂ, ਛੈਣੇ ਖੜਕਾਉਂਦੇ ਦੁਪਹਿਰ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਸਪੀਕਰ ਲਾ ਕੇ ਆਂਢੀਆਂ-ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੇ ਕੰਨ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸਮੇਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖੇ। ਸਮਾਂ ਇਕ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਧਨ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨੀ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਸਮਾਂ ਖੁੰਝਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਮਾਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਰੁੱਕਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ ਸੋਚੋ, ਜੇਕਰ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ, ਬੱਸਾਂ, ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਾ ਚੱਲਣ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਜੇਕਰ ਬੈਂਕਾਂ, ਡਾਕਖਾਨਿਆਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ, ਟੈਲੀਫੋਨਾਂ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਾ ਪਹੁੰਚਣ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਗੜਬੜ ਮਚ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਦੁੱਖ ਤੇ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹੀ ਫੈਲ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਉਹ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਸਫਲਤਾ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਕੰਮ ਸਮਾਜਿਕ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪਾਬੰਦੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਰ ਕੰਮ ਕਾਰਲੀ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, 'ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਹਰ ਕੰਮ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੇਵਲ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਂ ਬਾਰਾਂ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਛੱਤੀ ਘੰਟਿਆਂ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬੱਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਾਰਾਂ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਦਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ।

ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਖਾਣ ਹੈ 'ਵੇਲੇ ਦੀ ਨਮਾਜ਼, ਕੁਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਟੱਕਰਾਂ'। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਹਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਨਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਟੱਕਰਾਂ ਜੇਗਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬੱਝ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵਾਧੂ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਂ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੁਖਾਲਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪੁਸ਼ਪਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਬੀਐਸਸੀ ਬਾਇਓਟੈਕ (ਆਨਰਜ)

ਕੁਝ ਲਿਖਣਾ ਇੱਕ ਕਲਾ

ਲਿਖਣਾ । ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕੁਝ ਲਿਖੋ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਕਲਾ ਹੈ। ਕਲਾ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਵੀ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲਵਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖਾਰੀ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਉੱਪਰੇ ਉੱਪਰੇ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲਿਖਾਰੀ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗਾਇਕ ਤਾਨਸੈਨ ਨੂੰ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਅਕਬਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇੰਨਾਂ ਵਧੀਆ ਗਾਉਣਾ ਕਿੱਥੇ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਤਾ ਦੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਗੁਰੂ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਇਕ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਾ ਸਕਦਾ। ਅਕਬਰ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਤਾਨਸੈਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਪਹਾੜੀ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉੱਪਰ ਜਾ ਕੇ ਅਕਬਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਗਾਣਾ ਸੁਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਤਾਨਸੈਨ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਦ ਹੀ ਗਾਉਣਗੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਰਾਜਾ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਤਾਨਸੈਨ ਨੂੰ ਇਕ ਤਰਕੀਬ ਸੁੱਝਦੀ ਹੈ। ਤਾਨਸੈਨ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖਾਏ ਗੀਤ ਨੂੰ ਗਲਤ ਗਾ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਕਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਕਬਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਗਾਇਆ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖਣ /ਗਾਉਣ ਆਦਿ ਲਈ ਅੰਦਰੂਨੀ ਇੱਛਾ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਦੇਵਿਨ ਕੁਮਾਰ
ਐਮਏ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਕੁੜੀਆਂ

ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਕਮਾਇਆ। ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕੰਮ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ।

ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਇਹ ਘੱਟ ਨਾ ਰਹੀਆਂ, ਤਰੱਕੀ ਦੀਆਂ ਹੱਕਦਾਰ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ।

ਵੀਰ ਦੀ ਰੱਖੜੀ, ਬਾਪ ਦੀ ਪਗੜੀ, ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਦਾਰ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ।

ਕਲਪਨਾ, ਕਿਰਨ, ਤੇ ਸਾਨੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ, ਸਭ ਲਈ ਬਣ ਕੇ ਮਿਸਾਲ ਨੇ ਤੁਰੀਆਂ।

ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਪਾ ਕੇ ਦਿਖਾਈ, ਸਭ ਰੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਪਛਾੜ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ।

ਵੀਰ ਦੀ ਰੱਖੜੀ, ਬਾਪ ਦੀ ਪਗੜੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਦਾਰ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ।

ਹਰ ਰਿਸ਼ਤਾ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੈ ਬਣਿਆ ਯੁੱਗ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਹੁਣ ਕਮਾਲ ਹੈ ਬਣਿਆ।

ਮਿਹਨਤ, ਲਗਨ ਤੇ ਬੁਲੰਦ ਹੌਸਲੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਲਏ ਹੁਣ ਧਾਰ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ।

ਵੀਰ ਦੀ ਰੱਖੜੀ, ਬਾਪ ਦੀ ਪਗੜੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਦਾਰ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ।

ਧੰਨ ਉਹ ਮਾਧੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਜਾਈਆਂ, ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਖੂਬ ਪੜ੍ਹਾਇਆ।

ਉਹ ਆਪ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੋਝ ਨੇ, ਜੋ ਲੋਕੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਭਾਰ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ।

ਵੀਰ ਦੀ ਰੱਖੜੀ, ਬਾਪ ਦੀ ਪਗੜੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਦਾਰ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ।

ਕੋਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਐਮਐਸਸੀ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ (ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ)

ਪੈਸਾ

ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪੈਸਾ। "ਪੈਸਾ ਜਿਵੇਂ ਨੱਚਾਈ ਜਾਂਦਾ ਦੁਨੀਆ ਨੱਚੀ ਜਾਂਦੀ ਆ।" ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸੱਚਾਈ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਨੇ ਅੱਜ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ? ਚੋਰੀ, ਠੱਗੀ, ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਪੈਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਕਤਲ ਤਕ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੈਸਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਦੇਵਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜੰਗਲੀ। ਪੈਰ-ਪੈਰ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪੈਸਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁੱਝ ਹੈ। ਹਰ ਵਕਤ ਪੈਸੇ ਪਿੱਛੇ ਪਏ ਰਹਿਣਾ, ਹਰ ਵਕਤ ਪੈਸਾ ਕਿੱਥੇ ਆਵੇਗਾ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਵੀ ਮੁਰਖਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਮਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਲਾਲਚੀ ਬਣ ਜਾਣਾ ਸਭ ਕੁੱਝ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚਿੰਤਾ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਲਈ ਦੁਨੀਆਂ ਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਚੋਰੀ, ਠੱਗੀ, ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ ਇਹ ਪੈਸੇ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ? ਥੋੜ੍ਹੇ-ਥੋੜ੍ਹੇ ਪੈਸਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣਾ ਈਮਾਨ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਨਿੱਤ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਫ਼ਸੇ ਇਕ ਪਟਵਾਰੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉੱਪਰ ਵੱਡੇ ਮੰਤਰੀ ਸਭ ਲਾਲਚੀ ਸੋਚ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ- ਜਾਇਦਾਦਾਂ, ਪੈਸਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਪੁੱਤਰ, ਪਿਉਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਰਾ-ਭਰਾ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ, ਪੈਸਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਲੋਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਮਿਲਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਾਂ ਜੇਲ ਵਿਚ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਜ਼ਮੀਨ ਉਥੇ ਦੀ ਉਥੇ ਪਈ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੱਸੋ ਕੀ ਫ਼ਾਇਦਾ ਅਜਿਹੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ, ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁੱਖ ਨਾ ਦੇ ਸਕੇ ?

ਭੱਠ ਪਿਆ ਸੋਨਾ ਜਿਹੜਾ ਕੰਨਾ ਨੂੰ ਖਾਵੇ ।

ਦੱਸੋ ਕੀ ਕਰਨੀ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਜਿਹੜੀ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰੇ । ਮੈਂ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਦੇਖੇ ਹਨ, ਜਿੰਨਾਂ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਪੈਸਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਤੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਵੱਲ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਸੌ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਗਰੀਬ ਨੇ। ਦੱਸੋ ਕੀ ਕਰਨਾ ਅਜਿਹੇ ਪੈਸੇ ਦਾ ਜੇ ਬੈਂਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪਏ ਰਹੇ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸੂਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਜੀ ਸਕਦੇ । ਬੈਂਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ, ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋ ਵਕਤ ਦੀ ਚੰਗੀ ਰੋਟੀ ਨਾ ਦੇ ਸਕੇ। ਪੈਸੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗੀ ਦੁਨੀਆ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਫੜੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਧੱਕੇ ਖਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੈਸਾ ਜਿਵੇਂ ਨਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਨੱਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਈਮਾਨ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੀ ਦਾਅ ਉੱਤੇ ਲਗਾ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ । ਸਾਡੀਆਂ ਸਾੜਾਂ, ਸਾਡਾ ਆਪਣਾਪਨ ਸਭ ਪੈਸੇ ਬੱਲੇ ਦੱਬ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ, ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਕਿ ਆਪਣੇ ਘਰ ਸਭ ਨਾਲ ਪਰਾਇਆਂ ਵਾਂਗ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਾਂ। ਕੀ ਪੈਸੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤਾ-ਨਾਤਾ ਨਹੀਂ ? ਪੈਸਾ ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਹੈ। ਦੋਸਤੋਂ, ਪੈਸਾ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਹੈ, ਪਰ ਪੈਸਾ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਖਰੀਦੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਆਓ ਜ਼ਿੰਦਗੀ

ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਪਾਸੇ ਮੋੜੀਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੈਸੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ, ਪੈਸਾ ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਨੱਚਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਏ।

ਜਗਜੋਤ ਸਿੰਘ
ਐਮਏ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਸੰਪਾਦਕੀਯ ਹਿੰਦੀ ਵਿਭਾਗ

ਕਿਸੀ ਭੀ ਪਲਿਕਾ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀਯ ਲਿਖਨਾ ਸੰਪਾਦਕ ਦੇ ਲਿਏ ਅਪਰਿਮ ਆਨੰਦ ਏਵੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟਿ ਕਾ ਆਧਾਰ ਹੋਤਾ ਹੈ ਔਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕਰ ਤਬ ਜਬ ਯਹ ਵਿਚਾਰ ਕਲਪਨਾ, ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਔਰ ਨਵਾਚਾਰ ਕੇ ਸੰਦਰਭ ਮੇਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨੇ ਹੋ। ਕਲਪਨਾ ਏਕ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਮਾਘਯਮ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਵਿਯਕਤਿ ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰੋਂ ਔਰ ਵਿਯਕਤਿਕ ਕੋ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਕਲਪਨਾ ਸੇ ਯਹਾਂ ਸੰਬੰਧ ਬਨਤੇ ਹੈਂ ਵਹੀਂ ਵਿਚਾਰੋਂ ਕੋ ਭੀ ਪਰਿਲਾਖਿਤ ਕਰਤੀ ਸੰਭਾਵਨਾਏਂ ਹੈਂ, ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਮਾਧਾਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਭੋਧ ਵ ਸ਼ੋਧ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਤੀ ਹੈ। ਅਤ: ਯਹ ਯਹ ਕਹ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਯਹ ਤੀਨੋਂ ਆਯਾਮ ਕਲਪਨਾਸ਼ੀਲਤਾ ਸ੍ਰਿਯਨਾਮਕਤਾ ਕੇ ਪਟਲ ਖੋਲਤੀ ਹੈਂ।

ਵਿਯਾਰਥਿਯੋਂ ਕੇ ਲਿਏ ਨਵਾਚਾਰ ਨਵੀਨਪਢ੍ਰੁਤਿ ਕਾ ਲੋਕਾਰਪਣ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਨ ਕੇਵਲ ਸ਼੍ਰੀਯੋਗਿਕੀ, ਸਾਹਿਯ, ਜ਼ਾਨ-ਵਿਯਾਨ, ਤਕਨੀਕ ਕੋ ਨਵੀਨ ਗਤਿ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਯ ਮੇਂ ਨਵਾਚਾਰ ਕਾ ਆਰੰਭ ਪ੍ਰਯੋਗਵਾਦ ਕੇ ਸਮਯ ਸੇ ਹੋ ਗਯਾ ਥਾ। ਪ੍ਰਵਰਤਕ ਅਯੋਯ ਨੇ ਪ੍ਰਯੋਗਵਾਦ ਕੇ ਮਾਘਯਮ ਸੇ ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਯ ਮੇਂ ਨੂਨਨਤਾ ਕਾ ਉਦਘੋਸ਼ ਕਿਯਾ ਥਾ। ਆਜ ਕਾਯ ਸਮੇਲਨ, ਪਲਿਕਾਏਂ ਨਏ ਵਿਮਸ਼ੀ ਮੇਂ ਸਵਯੰ ਕੋ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਲਗੀ ਹੁਏਂ ਹੈਂ। ਆਦਿਵਾਸੀ ਵਿਮਸ਼ੀ, ਕਿਨਰ ਵਿਮਸ਼ੀ ਏਵੰ ਵ੍ਰੁਢ ਵਿਮਸ਼ੀ ਏਸੇ ਵਿਸ਼ਯ ਹੈਂ ਜਿਸਨੇ ਸਾਹਿਯ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੋ ਨਵੀਨਤਾ ਢੀ ਹੈ। ਆਜ ਨਵਾਚਾਰ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੇਂ ਵਿਸ਼ਵਸ਼ਟਰ ਪਰ ਤਭਾਰਾ ਹੈ ਔਰ ਬਢੇ-ਬਢੇ ਕਾਯ ਸਮੇਲਨ ਗੂਗਲ ਮੀਟ ਏਵੰ ਜੂਮ ਪਰ ਭੀ ਆਯੋਜਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹੈਂ।

ਆਏ ਹਮ ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਧਾਰ ਕੀ ਤਲਾਖ ਕਰੋਂ ਔਰ ਏਸੇ ਭਵਿਯ ਕੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰੋਂ ਜਹਾਂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੋ ਨ ਕੇਵਲ ਸਹਨ ਕਿਯਾ ਜਾਏ ਬਲਕਿ ਇਸਕੇ ਦੁਆਰਾ ਲਾਏ ਗਏ ਅਵਸਰੋਂ ਕੋ ਸਵੀਕਾਰ ਕਿਯਾ ਜਾਏ। ਵਿਯਾਰਥਿਯੋਂ ਮੇਂ ਨਵੋਨਵੇਸ਼ੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਕੋ ਬਢਾਵਾ ਢੇਕਰ, ਹਮ ਨ ਕੇਵਲ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੋ ਅਪਨਾ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਬਲਕਿ ਸਕ੍ਰਿਯ ਰੂਪ ਸੇ ਭਵਿਯ ਕੋ ਆਕਾਰ ਭੀ ਢੇ ਸਕਤੇ ਹੈਂ, ਸਾਥ ਹੀ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਾਸ ਔਰ ਅਢ੍ਰਿਤੀਯ ਉਪਲਬਥਿਯੋਂ ਵਾਲੇ ਲਚੀਲੇ ਅਸ਼ਿਯ ਕੇ ਵਾਸ਼ਟੁਕਾਰ ਬਨ ਸਕਤੇ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਗਤਿ ਕਾ ਅਸਲੀ ਸਾਰ ਇਸ ਪਰਿਵਰਤਨਕਾਰੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਮੇਂ ਨਿਹਿਤ ਹੈ- ਏਕ ਯਾਤ੍ਰਾ ਜੋ ਨਵਾਚਾਰ ਔਰ ਅਸੀਮਿਤ ਸੰਭਾਵਨਾਓਂ ਕੀ ਖੋਜ ਸੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੈ।

ਸ਼ਿਯ ਏਵੰ ਮਜਬੂਤ ਵਿਚਾਰ ਕਲਪਨਾ, ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਏਵੰ ਨਵਾਚਾਰ ਵਿਯਾਰਥਿਯੋਂ ਕੇ ਮਾਨਸਿਕ ਪਟਲ ਪਰ ਕੈਨਵਸ ਕੀ ਤਰਹ ਕਾਰਯ ਕਰਤੀ ਹੈ। ਆਜ ਕਾਲੇਜ ਪਲਿਕਾ 'ਅਗਮੀ ਜੋਤ' ਨੇ ਨਵੀਨਤਾ ਵ ਮੌਲਿਕਤਾ ਸੇ ਪਰਿਪੂਰਣ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਕੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨੇ ਕਾ ਸੁਅਵਸਰ ਢਿਯਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਲੇਖਨ ਕੇ ਮਾਘਯਮ ਸੇ ਛਾਫ਼-ਛਾਫ਼ਾਏਂ ਸਵਯੰ ਕੋ ਨਵੀਨ ਕਲਪਨਾ ਵ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮੇਂ ਪਾਰੰਗਤ ਕਰ ਹਮਾਰੀ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਯਿਕ ਏਵੰ ਸਾਮਾਜਿਕ ਵਿਰਾਸ਼ਟ ਕੋ ਸ਼ਬਦ ਢੇਕਰ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕਰ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਸਭੀ ਰਚਨਾਕਾਰੋਂ ਕੋ ਉਨਕੀ ਰਚਨਾਓਂ ਕੋ ਬਖ਼ੂਬੀ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਬਢਾਏ ਢੇਤੀ ਹੂੰ ਤਥਾ ਯਹ ਕਾਮਨਾ ਕਰਤੀ ਹੂੰ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਵਿਯਾਰਥਿਯੋਂ ਸਾਹਿਯ ਕੇ ਖੇਲ ਮੇਂ ਨਵੀਨ ਕਲਸ਼ ਕੋ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੋਂਗੇ।

ਮੰਗਲ ਕਾਮਨਾ ਸਹਿਤ !

ਡਾੱ ਸੰਢੀਪ ਕੌਰ
ਸਹਾਯਕ ਪ੍ਰੋਫੇਸਰ
ਹਿੰਦੀ ਵਿਭਾਗ

छात्र संपादक

प्रिय पाठकों

हमारे कॉलेज पत्रिका का नवीनतम संस्करण का संपादन करना मेरे लिए बेहद हर्ष की बात है। यह पत्रिका हमारे प्रतिभाशाली छात्रों और शिक्षकों की कड़ी मेहनत और रचनात्मकता को परिणत करता है। यह पत्रिका जहाँ छात्रों की रचनात्मक विचारों का समावेश करते हैं वहाँ उनके नव विचारों को भी बखूबी प्रस्तुत करता है। छात्रों ने व्यक्तिगत अनुभवों पर आधारित कहानियाँ और विचार साँझे किए हैं, जिनकी पृष्ठभूमि से उनकी वैश्विक दृष्टिकोण की झलक दिखाई देती है।

परिवर्तन को अवसर के रूप में देखना नवाचार की अवधारणा के साथ घनिष्ठ रूप से जुड़ा हुआ है, यह ऐसी मानसिकता है जो न केवल परिवर्तन लाती है, बल्कि व्यक्तियों, संगठनों और समाज को इसके अनुरूप ढलने और फलने-फूलने के लिए सशक्त भी बनाती है। यह दूरदर्शी दृष्टिकोण, व्यक्तियों और संगठनों को पारंपरिक सीमाओं से परे ले जाता है।

इस पत्रिका में लेख, कविताएं, निबंध और कहानियाँ शामिल की हैं। जो हमारी भाषा, संस्कृति, शिक्षा और समाज के विभिन्न पहलुओं पर प्रकाश डालते हुए उनमें समाहित प्रेरणा और नवाचार पर प्रकाश डालते हैं। मुझे उम्मीद है कि यह पत्रिका केवल हमारे कॉलेज परिसर तक सीमित न रहकर बल्कि बाहरी समाज को परिवर्तन और नवाचार की विचारधारा प्रदान करेगी।

मैं इस पत्रिका में अपना रचनात्मक योगदान देने वाले सभी छात्रों एवं शिक्षकों के प्रति आभार व्यक्त करना चाती हूँ। उनका समर्पण और कड़ी मेहनत प्रत्येक पृष्ठ पर स्पष्ट है।

पढ़ने के लिए धन्यवाद, मुझे आशा है कि आप कॉलेज पत्रिका के इस संस्करण का आनंद लेंगे।

निकिता गुशन
बीए तृतीय

आपका लड़का

वैसे तो मंत्री जी का समय सुरा एवं सुंदरी का होता है और वह इसमें किसी भी प्रकार के विहन को सहन नहीं कर पाते उन्हें किसी विषय या घटना से अवगत करवाना बहुत ही मुश्किल हो जाता है। आज भी यही हुआ, कुछ समय पहले शहर की मुख्य सड़क पर दो-तीन युवकों ने एक युवती का अपहरण कर लिया था। उसके पश्चात उसके साथ बलात्कार करके उसे शहर के उजड़े हुए स्थान पर छोड़ दिया था।

उधर से मोटर साइकिल पर जाते हुए एक पत्रकार ने यह घटना देख ली थी तुरंत पुलिस को सूचना दे दी। वह कार का नम्बर तो नोट नहीं कर सका था उसका मॉडल एवं रंग उसने बता दिया था। इस पर दो घंटे बीत चुके थे किंतु पुलिस ने अभी तक किसी को गिरफ्तार नहीं किया था। कुछ पत्रकार कैमरों सहित मंत्री जी के घर के बाहर आ गए थे।

जब मंत्री जी को सारी बात पता चली तो उन्होंने तुरंत पुलिस महानिरीक्षक को फोन पर पत्रकारों के सामने पूछा, आप आज के बलात्कार करने वालों को अभी तक पकड़ क्यों नहीं सके हैं? महानिरीक्षक ने उत्तर दिया सर! हम उन्हें पकड़ने की बजाए उन्हें शहर से दूर भेजने का प्रबंध कर रहे हैं।

क्यों? मंत्री जी ने उत्सुकता से पूछा। 'क्योंकि उन तीनों में एक आपका लड़का है, आगे से पुलिस महानिरीक्षक ने जवाब में कहा'।

मंत्री जी ने धन्यवाद कह कर पत्रकारों का विश्वास दिलाया कि पुलिस पूरी निष्ठा से उन्हें पकड़ने में लगी है एवं वह स्वयं सुनिश्चित करेंगे कि अपराधी शीघ्र पकड़े जाएं।

प्रदीप कुमार
बीए द्वितीय

हर कविता, कवि की कल्पना नहीं होती

हर कविता कवि की कल्पना नहीं होती,
हर कविता कवि की हकीकत भी नहीं होती।
उगलती है कई राज कलम कागज़ पर,
उस राज की हर इबारत राज नहीं होती।

दफ़न है जो सीने में दर्द उस कवि के,
उस दर्द की खलिश लिखने से भी
खत्म नहीं होती।

हर कवि अपने दर्द को कलम से बयां करता है,
ज़बा से बयां करने की उसकी फितरत नहीं होती।

एक कवि कभी नहीं चाहता
कि ये जहां उसे भूल जाए,
इसीलिए वो दर्दों को ज़बा से बयां करता नहीं।
क्योंकि ज़बा से बयां करेगा
तो वो कुछ पलों
के लिए ही रहेगा और ज़माना भूल जायेगा,
जो बयां करेगा वो दर्दों को कलम से
तो इतिहास बन जायेगा।

लक्ष्मी
बीए तृतीय

दीया

चलो, हम एक दीया जलायें,
दीया हो वो आशाओं का।
निरंतर प्रकाश करे वो,
अन्धेरा सब दूर करे जो।
चलो, हम एक दीया जलायें,
दीया हो वो अच्छाइयों का।
ज्ञान निरंतर ऐसा दे वो,
बुराई सब दूर करे जो।
चलो, हम एक दीया जलायें,
चलो, हम एक दीया जलायें।

नमनजीत
बीए प्रथम

तूफानों की ओर चली

एक चिड़िया उस ओर चली।
आंधी का गिरेबान पकड़ने,
वो साहस लिए पुरज़ोर चली।
वो लड़ी, थकी पर रुकी नहीं,
वो गिरी, उठी पर झुकी नहीं।
एक स्थूल अभीष्ट निज मन में लिए,
रग रग में भर वो परवाज़ चली।
कठपुतली जैसे बिन डोरी हो,
कुछ वैसे अंतस की आस चली।
भांप हवा की दिशा को उल्टी,
एक चिड़िया उस ओर चली।
भांप हवा की, दिशा को उल्टी,

अंजलि
बीए द्वितीय

कचरे का डिब्बा

मैं जब भी सुबह उठता था तो मेरा नियम होता है सूर्य नमस्कार करना! मेरे पिताजी भी सुबह उठकर उनका नियम है कि वह 25 मिनट योगासन में बैठना! उस दौरान हमारे घर का दरवाजा टक- टक बजता था। उस समय मैं हमेशा मेरे कमरे से जोर से बोलता 'मम्मी कचरे वाले आए हैं आप कचरे का डिब्बा बाहर ला दो!' इस तरह हमारा रोज का यह अनुभव हमेशा समान रहता। मेरे घर पर सबसे प्यारी समझदार छोटी सी बालिका है जिसकी उम्र पाँच वर्ष से भी कम है। वह हमेशा यह सुनती कि कचरा वाला आया है ज़रा कचरे का डिब्बा बाहर रखो और कभी-कभी कचरे का डिब्बा भी छोटी सी बालिका ही लाकर बाहर रख देती!

एक दिन अचानक वह मुझे आकर पूछती है! यह रोज सुबह आते है यह कौन है? मैंने कहा यह कचरे वाले है! तो उसने जवाब दिया कि आप गलत हो! ये कचरे वाले नहीं है! कचरे वाले तो हम हैं और सबसे बड़े कचरे वाले तो आप हो! ये सुनकर मैं दंग रह गया, तब वह कहती है परेशान मत हो जाओ! मैं आपको बताती हूँ कि मैंने ऐसा क्यों कहा? तब मैंने गुस्से से कहा, हाँ बताओ बताओ बच्चे कुछ भी बोलते है? बताओ क्यों बोला? तब वह प्यार भरे स्वर में कहती है कि चाचू वह कचरे वाले नहीं है वह सफाई वाले है! कचरा तो हम कर रहे हैं वह तो बैचारे कचरा साफ कर रहे हैं! अब मुझे बताओ कचरे वाला कौन हुआ? यह उत्तर सुनकर मैं चुप हो गया और दूसरे दिन सब कुछ समान था, पर फर्क इतना था कि मैं मम्मी की तरफ मुस्कुरा कर बोलता कि मम्मी सफाई वाला आया है और मम्मी हंसकर बोलती, पता है वे सफाई वाले हैं और हम कचरे वाले हैं!

विशाल
बीए प्रथम

सपने

मैं कल सुबह पापा से मिलने जा रहा थी। मैं ट्रेन से उतरी और घर के सामने गई तो देखा कि दादा जी बालकनी में कुर्सी पर बैठे हैं। दादी प्रार्थना कर रही थीं। मेरा भाई दादा जी के सामने पढ़ाई कर रहा था। सामने बहुत अच्छा बगीचा था जिसमें दो 5-6 साल के बच्चे खेल रहे थे। मैंने देखा कि लड़का मेरी मौसी का बेटा अप्पू और लड़की को देखकर मैं दंग रह गयी। वो तो मैं ही थी। तभी माँ आई। मेरी माँ बहुत सुंदर थीं। मैंने उन्हें 'माँ' पुकारा और फिर मैं नींद से जाग गयी। मैं समझ गयी कि मैं सपना देख रही थी। दादा जी, दादी जी, मेरी माँ अब कोई नहीं रहा। जब मैंने सपने में दादा जी और दादी जी को देखा तो मुझे लगा कि मैं उनका आशीर्वाद क्यों नहीं ले पायी। मैं माँ से क्यों नहीं कह पायी, 'माँ! आप कैसी हैं? मुझे आपकी बहुत याद आती है।'

सफ़िया
बीए द्वितीय

खुश रहने का मंत्र

एक व्यक्ति अपने बेटे के साथ नदी किनारे जा रहा था। वहाँ पर बहुत ही बड़े बांध बनाने का काम चल रहा था। बहुत सारे मजदूर वहाँ काम कर रहे थे! उस व्यक्ति के मन में ख्याल आया कि मैं इनको पूछ लेता हूँ कि, यहाँ क्या बनने वाला है? वह व्यक्ति पहले मजदूर को पूछता है कि, भाई साहब यहाँ पर क्या बनने वाला है?

पहला मजदूर बोलता है कि, मुझे उससे लेना-देना नहीं, मुझे मेरे पैसे से मतलब है! ठेकेदार से जाकर पूछो वो ही बताएगा!

वह व्यक्ति दूसरे मजदूर को पूछता है, भाई साहब यहाँ क्या बनने वाला है? दूसरा मजदूर बड़े गुस्से से कहता है, मुझे नहीं पता! आप मुझे काम करने दीजिए, किसी और से पूछिए यह सवाल!

फिर वह तीसरे मजदूर को वही सवाल पूछता है, यहाँ इतना बड़ा कार्य चल रहा है, यहाँ क्या बन रहा है? वह मजदूर प्रफुल्लित होकर कहता है, साहब यहाँ भव्य मंदिर बन रहा है! करीबन छह: महीनों तक इसी तरह चलेगा! वह व्यक्ति उस मजदूर को कहता है की क्या आपको इस काम में रुचि है? वह मजदूर कहता है! मुझे बहुत अच्छा लग रहा है क्योंकि यहाँ मन्दिर बनेगा!

मैं जब पत्थरो पर हथौड़ा मारता हूँ तो मुझे मन्दिर के घंटी की आवाज सुनाई देती है! इस तरह खुशी से जवाब देकर मजदूर चला जाता है। जब वे दोनों नदी किनारे बैठते हैं, तो बच्चा पिताजी से पूछता है कि, वो दो मजदूरों ने गुस्से से उल्टा जवाब दिया और वह दुखी लग रहे थे और तीसरे वाले ने इतने प्यार से समझाया और वह खुश लग रहा था! ऐसा क्यों?

वह व्यक्ति अपने बच्चो को कहता है कि, यह तीसरा मजदूर को अपने काम से लगाव है इसलिए वह खुश है! और अन्य दो मजदूर मजबूरन काम कर रहे हैं।

बलराम
बीए प्रथम

शिक्षक

कॉलेज में कदम रखते ही,
अपनी काबिलियत पर विश्वास दिलाया।
सीनियर्स की बदमाशी और दादागिरी से बचा
हमारा आत्मविश्वास जगाया।
घर की याद आने पर,
शिक्षा का उद्देश्य याद कराया
जैसे ही हम इस माहौल में रच गए,
परीक्षा के भय से रूबरू कराया।
जिंदगी के हर भय को भूला
प्रश्न-पत्र के भय से अवगत कराया
अटेडेंस कितनी आवश्यक है,
इसका परिचय हमें कराया।

झुकी हुई मैं चलती थी
सिर उँचा रखना सिखाया
डरी सहमी जो मैं रहती थी
उस डर को दूर भगाया।
निःस्वार्थ सब को बराबर एक तराजू में रख
आगे बढ़ना सिखाया,
एक कलम में कितनी ताकत है, ये भी बतलाया
हे शिक्षक! आपने अपना कर्तव्य बखूबी
निभाया।

अलका
बीए प्रथम

चार मोमबत्तियां

एक अंधेरे कमरे में चार मोमबत्तियां जल रही थी। पहली मोमबत्ती ने अपना परिचय दिया कि मैं विश्वास हूँ!

मैं इस दुनिया में नहीं रहना चाहती हूँ! क्योंकि आज के इस आधुनिक युग में विश्वास नाम तक ही सीमित है! असलियत में इस दुनिया में विश्वास बचा ही नहीं है! जिस पर ज्यादा विश्वास करोगे वही आपको सबसे ज्यादा पीड़ा देगा! इसलिए मैं अपना जीवन समाप्त करने जा रही हूँ यह कहकर वह बुझ जाती है!

दूसरी मोमबत्ती कहती है कि मेरा नाम शांति है! पर पूरी दुनिया में अशांति है! जहाँ इतनी अशांति हो, वहाँ शांति नहीं रह सकती! या तो इस दुनिया में अशांति रहेगी या फिर मैं रूहगी! हम दोनों साथ में नहीं रह सकते। और मुझे इस बात का पता है कि अशांति हमेशा हर दिन बढ़ते जाएगी इसलिए मैं अपना जीवन को इसी वक्त ही समाप्त कर रही हूँ, यह कह कर वह बुझ जाती है।

तीसरी मोमबत्ती अपना परिचय देती है कि मेरा नाम प्रेम है! मैंने इस दुनिया से एक चीज सीखी है कि, प्रेम लोग स्वार्थ के लिए करते हैं! जिस दिन इंसान का स्वार्थ खत्म हो जाएगा उस दिन प्रेम भी खत्म हो जाएगा! सच्चा प्रेम पाने के लिए मुझे किसी अगले अच्छे युग में जन्म लेना पड़ेगा यह कलयुग मेरे लिए नहीं है! यह कहकर वह भी बुझ जाती और अपना जीवन समाप्त कर देती है।

चौथी मोमबत्ती के सामने तीनों मोमबत्ती ने अपने प्राण त्याग दिए और अंधेरे कमरे में और भी ज्यादा अंधेरा हो गया। चौथी मोमबत्ती तो अकेले थी, वो भला अपना परिचय किसे बताती। उसने अपने आप को ही कहा कि मैं आशा हूँ! भले ही जीवन में कितनी भी कठिनाइयां हो! भले यह झूठ कपट की दुनिया है! अगर मैं भी यही विचार करती रहूंगी तो समाज कैसे बदलेगा? मैं आज प्रण लेती हूँ कि, कि मैं अपनी आखिरी लो तक लड़ते रहूंगी और मैं अपना पूरा जीवन आशावादी बन कर व्यतीत करूंगी।

सिमरन
बीए प्रथम

आत्मनिर्भर-मेश भारत

अब हुई मुक्त उजली सी सुबह,
कंधों से कंधों ने ठानी है...

हर सांस-सांस अब कह रही
नए भारत की कहानी है,

है हर दिशा-दिशा नई श्रेष्ठ...
सर्वहित नीतियों की रवानी है,

मेरे भारत में जो अब ...

आत्मनिर्भर बनने की ठानी है....

जो शिक्षा की अविराम गति लेकर,
एक-एक अक्षर का ध्यान,

तो पाएंगे अ से अणु का ज्ञान,
आ से उड़े हम आसमान,

क से करुणा का भाव,

ख से खेल, योग और आयाम,

सर्वज्ञ शिक्षा, सभी होंगे विज्ञान
विशारद....

और होगा आत्मनिर्भर मेरा भारत ...

प्रिंस
बीए प्रथम

नया उद्घरण

अपने प्रति सच्चे रहें

अनाम

जब आप जीवन की राह पर

यह तय नहीं कर पाते कि आप किस रास्ते पर
चलेंगे, तो

सबसे महत्वपूर्ण बात जो आप कर सकते हैं,
वह है हमेशा “अपने प्रति” सच्चे रहना।

साहिल मौर्य
बीए तृतीय

भारतीय भाषाओं को प्राथमिकता देती नई शिक्षा नीति

भारत की सभ्यता एवं संस्कृति विश्व में सर्वाधिक प्राचीन है। अनादि काल से भारत उच्च शिक्षा का आकांक्षी देश तो था ही, साथ ही व्यावहारिक ज्ञान का भी। भारत के सभ्यागत खजाने की इस अनूठी ज्ञान विरासत का अनुभव करने और उसकी सराहना करने का मार्ग है जो विविधता में एकता के साथ जुड़ा हुआ है। भारतीय भाषाएँ सदियों से एक-दूसरे के सह-अस्तित्व, पूरक और पोषक के तौर पर बनी हुई हैं। भाषाएँ समाज के मस्तिष्क और बौद्धिकता को साकार करती हैं। भाषाएँ लोगों को एकजुट करती हैं। भारत बहुभाषाई समाज है। नागरिकों के लिए विभिन्न भाषाएँ सीखना-समझना व इसके समृद्ध साहित्य, संस्कृति और विचारों को जानना आवश्यक है।

राष्ट्रीय शिक्षा नीति (NEP 2020) एक ऐतिहासिक घटना है। इसे युगांतकारी कहा जा सकता है। विविधता में एकता पर केंद्रित राष्ट्रीय शिक्षा नीति (NEP 2020) दिलों को एक साथ लाते हुए लोगों के चिरस्थायी बंधन को मजबूत करेगी। भारतीय भाषाओं को प्राथमिकता देती नई शिक्षा नीति को आखिरकार, लगभग साठे तीन दशक के लंबे इंतजार के बाद 29 जुलाई 2020 को प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी की अध्यक्षता में हुई कैबिनेट की बैठक में मंजूरी दे दी गई। नई शिक्षा नीति में प्राथमिक शिक्षा से लेकर उच्च शिक्षा तक आमूलचूल बदलाव किए गए हैं। जिनका भारतीय शिक्षा व्यवस्था पर व्यापक असर पड़ेगा। नीति में भाषा की केंद्रीयता को इस बात से भी समझा जा सकता है कि 66 पृष्ठ के इस प्रारूप में 206 बार भाषा शब्द आया है, जिनमें से 126 बार बहुवचन के रूप में और 80 बार एकवचन के रूप में। यहां बहुवचन रूप के आधिक्य का होना इस बात को स्थापित करता है कि किसी एक भाषा और संस्कृति की बात न करके सभी भाषाओं पर केंद्रित बहुलता पर ज़ोर दिया गया है। शिक्षा नीति में यह आत्म-स्वीकृति की विगत वर्षों में भाषाओं के प्रति यथोचित ध्यान नहीं दिया गया है यह एक महत्वपूर्ण प्रस्थान-बिन्दु की तरह दिखता है।

नई शिक्षा नीति में प्रावधान है कि कम से कम पांचवी कक्षा तक बच्चों को मातृभाषा या किसी अन्य भारतीय भाषाओं में पढ़ाया जाए। इस नियम के माध्यम से सरकार का उद्देश्य बच्चों को भारतीय भाषाओं से जोड़ना है। संस्कृत भाषा को भी विषय के तौर पर रखा गया है। एक विषय के रूप में बच्चे अंग्रेजी भी पढ़ सकते हैं और पांचवी कक्षा के बाद अगर वे चाहें तो अंग्रेजी माध्यम से पढ़ाई जारी रख सकते हैं। अतः इससे बच्चों में अंग्रेजी ज्ञान में कमजोरी की संभावना नहीं है अपितु इससे बच्चे अपनी भाषा व संस्कृति से घनिष्ठ संबंध बना पाएंगे।

नई शिक्षा नीति का एक लक्ष्य यह भी है कि सन 2035 तक 50 प्रतिशत बच्चे उच्च शिक्षा में दाखिला लें। वर्तमान परिस्थितियों में विद्यार्थियों और युवाओं की जरूरतों को देखते हुए “मल्टीपल एंट्री एग्जिट सिस्टम” का प्रावधान रखा गया है ताकि कोई भी विद्यार्थी अगर किसी कारण से अपना अध्ययन बीच में छोड़ देता है तो उसे प्रथम वर्ष के बाद 'सर्टिफिकेट' द्वितीय वर्ष के बाद 'डिप्लोमा' तथा तृतीय/चतुर्थ वर्ष के बाद डिग्री प्रदान की जा सके। अगर कोई विद्यार्थी एक निश्चित अवधि के बाद अपना अध्ययन पुनः आरंभ करना चाहता है तो वह अपनी शिक्षा को जारी रख सकता है। इससे उसके 'क्रेडिट बैंक' में रखा क्रेडिट स्कोर उसके काम आएगा।

देश में भाषाओं के भी कई स्तर हैं, जिसमें राजभाषा, शास्त्रीय भाषा, आठवीं अनुसूची की भाषा जैसी कोटियाँ तो अब तक अपना स्थान बना पाई थीं, लेकिन संकटग्रस्त भाषा एक समेकित रूप नीतिगत दस्तावेज़ में पहली बार सामने आया है। जिसमें यूनेस्को द्वारा घोषित 197 भाषाओं की चर्चा के साथ लिपिहीन और संकटग्रस्त भाषाओं के संरक्षण एवं संवर्धन की चिंता दिखती है। यद्यपि यूनेस्को की सूची से देखें, तो भाषाई संकटग्रस्तता एक अवस्था है, जो भारतीय बहुभाषिकता की अधिक्रमिकता में अधिक स्पष्ट दिखती है। ऐसा नहीं है कि भाषाई संकटग्रस्तता का दबाव सिर्फ सुदूर की जनजातीय भाषाओं पर है, बल्कि यह कमोबेश सभी भारतीय भाषाओं पर है। इसमें आठवीं अनुसूची की भाषाएँ तो हैं, वे भाषाएँ भी हैं, जिसे शास्त्रीयता का दर्जा मिला चुका है।

इस तृतीय राष्ट्रीय शिक्षा नीति में भारतीय भाषाओं के बारे में बाकी दोनों शिक्षा नीतियों की तुलना में बहुत अधिक विस्तार से चर्चा की गयी है। इसके अध्याय-4 और अध्याय-22 दोनों में ही शिक्षा के माध्यम के रूप में भाषा, भाषा का संरक्षण व संवर्धन और अनुवाद के लिए नीति निर्धारित की गयी है। अध्याय-4 में मातृभाषा और/या स्थानीय भाषा को प्राथमिक शिक्षा का माध्यम और आगे के लिए यथासंभव भारतीय भाषाओं को शिक्षा का माध्यम बनाया जाना निर्धारित किया गया है। अध्याय-22 में समस्त भारतीय भाषाओं, कला और संस्कृति का संवर्धन करने की बात कहते हुए शिक्षा प्रणाली में बहुभाषिकता को समय की आवश्यकता बतायी गयी है। भारतीय भाषाओं में उच्च गुणवत्ता वाली द्विभाषी पाठ्यपुस्तकें तैयार करने और विदेशी भाषाओं में पाठ्यक्रमों की पेशकश के प्रयास, विभिन्न स्तरों के लिए अभिनव शैक्षणिक सामग्री तैयार करना और ऑनलाइन भाषा पाठ्यक्रम शुरू करना। अनुवाद की भागीदारी और अनुवाद के लिए आधुनिक तकनीक का उपयोग। भाषा सीखने को आसान और रोचक बनाना। सेवारत/भावी स्कूल शिक्षकों के लिए भाषा डिप्लोमा पाठ्यक्रम की पेशकश करना और त्रिभाषा सूल के कार्यान्वयन को बढ़ावा देना आदि पर विस्तार से चर्चा की गई।

नई शिक्षा नीति में 'त्रिभाषा सूल' को लागू करने पर पुनः प्रतिबद्धता व्यक्त की गई है, क्योंकि देश के कुछ राज्य अभी तक इसका अमल नहीं कर रहे हैं। साथ ही त्रिभाषा नीति की जो भावना थी कि उत्तर के राज्य अर्थात् हिन्दी भाषी राज्य के छात्र दक्षिण या अन्य राज्यों की एक भाषा सीखेंगे और अहिन्दी भाषी राज्यों के छात्र हिन्दी सीखेंगे ऐसा व्यावहारिक रूप से किया नहीं गया। इस हेतु इस नीति में भारतीय भाषाओं के शिक्षण को बढ़ावा देने हेतु राज्य परस्पर अनुबंध कर भाषा शिक्षकों का आदान-प्रदान कर सकते हैं, इस प्रकार का सुझाव भी दिया गया है। त्रिभाषा सूल के क्रियान्वयन को लेकर एक और प्रावधान है कि छात्रों को तीन में से दो भारतीय भाषाएँ चुनना अनिवार्य होगा।

इस प्रकार नयी राष्ट्रीय शिक्षा नीति, 2020 में भारतीय भाषाओं के लिए भी नीति निर्धारित की गयी है। विविध तरीकों से भारतीय भाषाओं को प्रोत्साहित, संरक्षित और संवर्धित करना इसके प्रमुख उद्देश्यों में से है। सभी महत्वपूर्ण भारतीय भाषाओं के लिए अकादमी, इंस्टीट्यूट ऑफ ट्रांसलेशन एंड इंटरप्रिटेशन, भाषा संस्थान, शास्त्रीय भाषाओं के लिए विश्वविद्यालयों में विभाग तथा पालि, प्राकृत व फारसी के लिए राष्ट्रीय संस्थान की स्थापना, संस्कृत के अध्ययन का विस्तार, लुप्त प्राय भाषाओं के संरक्षण के लिए नीति, छात्रवृत्ति व पुरस्कारों की स्थापना, रोजगार के मानदंडों में भारतीय भाषाओं में प्रवीणता को अर्हता के रूप में शामिल करना कुछ ऐसे कदम हैं जो भारत में आने वाले दिनों में भारतीय भाषाओं की दशा, दिशा और भविष्य सब कुछ बदल देंगे। बशर्ते कि राष्ट्रीय शिक्षा नीति, 2020 के इन प्रावधानों को उसी भावना से लागू किया जाए जिस भावना से नीति निर्माताओं ने इन्हें शामिल किया है। नई 'राष्ट्रीय शिक्षा नीति' के जरिए देश पहली बार उस शिक्षा व्यवस्था को तैयार कर रहा है जो दूरदेशी और अत्याधुनिक है। हमारा देश विश्व में सबसे प्राचीन परम्पराओं का घर है। इसलिए, ये हमारी जिम्मेदारी भी है कि हम अपनी परंपराओं और पारंपरिक ज्ञान को संरक्षित करें, उसका संवर्धन भी करें, और हो सके उतना आगे भी बढ़ाएं।

निकिता
बीए तृतीय

नवाचार परिवर्तन : एक अवसर के रूप में

परिवर्तन या बदलाव के प्रति किसी प्रतिक्रिया के जटिल परिदृश्य को समझने में, एक केंद्रीय प्रश्न उभरता है: बदलाव को सहजता से प्रगति के उत्प्रेरक में बदलने में माहिर लोगों को उलझे हुए लोगों से क्या अलग करता है? इससे भी महत्वपूर्ण बात यह है कि क्या परिवर्तन को एक खतरे के रूप में न देखकर अवसर के रूप में देखने हेतु हमारे दृष्टिकोण को सचेत रूप से पुनः व्यवस्थित किया जा सकता है? एक उभरते खतरे या प्रगति के मार्ग में क्या बदलाव आते हैं, इसकी खोज के लिए हमारी धारणाओं को आकार देने वाले कारकों की जांच की आवश्यकता होती है। यह आत्मनिरीक्षण महत्वपूर्ण सवाल उठाता है कि क्या हम अपनी मानसिकता को बदल सकते हैं, अर्थात् क्या हम परिवर्तन के खतरे को अवसरों के क्रम में बदल सकते हैं। यह नए विचारों, नई विधियों या नए दृष्टिकोणों का समावेश है जो न केवल ठोस परिणाम देता है बल्कि तकनीकी उन्नति के नए द्वार भी खोलता है।

परिवर्तन को अवसर के रूप में देखना :

परिवर्तन को अवसर के रूप में देखना नवाचार की अवधारणा के साथ घनिष्ठ रूप से जुड़ा हुआ है, यह ऐसी मानसिकता है जो न केवल परिवर्तन लाती है बल्कि व्यक्तियों, संगठनों और समाज को इसके अनुरूप ढलने और फलने-फूलने के लिए सशक्त भी बनाती है। यह दूरदर्शी दृष्टिकोण, व्यक्तियों और संगठनों को पारंपरिक सीमाओं से परे ले जाता है। उदाहरण के लिए, ऐप्पल और टेस्ला जैसी कंपनियां उद्योग के मानदंडों को लगातार चुनौती देकर एवं अभूतपूर्व उत्पाद पेश करके नवाचार का उदाहरण पेश करती हैं, जिससे परिवर्तन सफलता का कारण बन जाता है।

आम परंपरा की सीमाओं से मुक्त होकर, नए प्रयोग को प्रोत्साहित करता है, साथ ही बाह्य बदलावों के प्रति सक्रिय रुख को बढ़ावा देता है। एयरबीएनबी (Airbnb) का उदाहरण लीजिए, जिसने आवास की अवधारणा की पुनर्कल्पना करके अतिरिक्त कमरों को वैश्विक बाज़ार से जोड़ा। जिससे आतिथ्य उद्योग (hospitality industry) भी प्रभावित हुआ है। गौरतलब है कि Airbnb एक ऑनलाइन मार्केटप्लेस है जो उन लोगों को जोड़ता है जो अपनी संपत्ति किराए पर देना चाहते हैं, यह पर्यटकों को आवास उपलब्ध कराता है। यह मानसिकता नवीन मार्गों के लिए निरंतर खोज को सक्षम बनाती है, जिससे यह सुनिश्चित होता है कि चुनौतियों का सामना प्रतिक्रियाशील प्रतिरोध के बजाय रचनात्मक सरलता से किया जाए। नवाचार तकनीकी प्रगति से कहीं आगे तक फैला हुआ है; रचनात्मकता और अनुकूलनशीलता का सम्मिश्रण नवीन समाधानों की सहूलियत देता है, तथा उन्हें अपनाने वालों को अपने-अपने क्षेत्रों में अग्रणी बनाता है। इसके अलावा, नवाचार में लचीलापन भी मौजूद है। असफलता को बाधा के रूप में नहीं बल्कि सुधार की दिशा में एक कदम के रूप में देखा जाता है। थॉमस एडिसन के उदाहरण पर विचार कीजिए, जिनके प्रकाश बल्ब का सफलतापूर्वक आविष्कार करने से पहले किए गए कई प्रयास इस बात का उदाहरण देते हैं कि कैसे असफलताओं से सीखने और बढ़ने की क्षमता नवाचार की पुनरावृत्ति की प्रकृति को बढ़ाती है, साथ ही व्यक्तियों और संगठनों को परिष्कृत और लचीले समाधानों की ओर मार्गदर्शन प्रदान करती है।

नवप्रवर्तन द्वारा प्रदान किया गया प्रतिस्पर्धात्मक लाभ निरंतर विकसित हो रहे परिदृश्य में सर्वोपरि है। यह व्यक्तियों और संगठनों को जटिलता से प्रभावी ढंग से निपटने के लिए तैयार करता है। जैसा कि अमेज़ॉन जैसी कंपनियों की सफलता में देखा गया है, जिनकी ग्राहकों से जुड़े अनुभव ने निरंतर नवाचार की ओर प्रेरित किया है और नए रास्ते तय करने के लिए मार्गदर्शन प्रदान किया है। हालांकि कहानी यहीं खत्म नहीं होती, क्योंकि सहभागिता नवाचार के स्वाभाविक साथी के रूप में उभरता है। अमेज़ॉन जैसी कंपनियों ने नवाचार को अपनाया, एक-क्लिक खरीदारी (one-click purchasing) और कुशल लॉजिस्टिक्स जैसी तकनीकों को पेश किया।

विचारों और दृष्टिकोणों की परस्पर जुड़ी प्रकृति रचनात्मकता को बढ़ावा देती है, ऐसा वातावरण बनाती है जहां विविध बुद्धि (diverse minds) अभूतपूर्व समाधानों को संश्लेषित करने के लिए एकत्रित होते हैं। ओपन-सोर्स संचलन, जो Linux जैसी परियोजनाओं

का प्रतीक है, यह इस बात का उदाहरण देता है कि कैसे सहयोगात्मक दृष्टिकोण न केवल रचनात्मक प्रक्रिया को समृद्ध करते हैं, बल्कि परस्पर जुड़े समुदायों को भी सशक्त बनाते हैं, साथ ही चुनौतियों का समाधान करने और सार्थक परिवर्तन लाने के लिए सामूहिक क्षमता को भी ठोस करते हैं।

नवाचार की कमी: परिवर्तन को प्रगति के लिए खतरे के रूप में देखना

उपरोक्त कथा का दूसरा पक्ष नवाचार की कमी के मामलों में दिखाई देता है, जहां परिवर्तन को खतरे के रूप में माना जाता है, जिससे प्रगति में बाधा उत्पन्न होती है। फोटोग्राफी की दिग्गज कंपनी कोडक पर विचार कीजिए, जिसने डिजिटल प्रगति के समक्ष कुछ नया करने के लिए संघर्ष किया। डिजिटल कैमरे का आविष्कार करने के बावजूद, कंपनी इस तकनीक को अपनाने में झिझक रही थी, इसे अपने पारंपरिक फिल्म-आधारित व्यवसाय के लिए खतरे के रूप में देख रही थी। इस अनिच्छा के कारण वह कई अवसरों से चूक गई। ऐसे में अन्य कंपनियों ने डिजिटल फोटोग्राफी बाजार पर कब्जा कर लिया, जिससे अंततः कोडक अप्रचलित हो गया।

दीर्घकालिक लाभ की तुलना में अल्पकालिक लाभ पर परिवर्तन को खतरे के रूप में देखने में योगदान करता है। नोकिया, एक पूर्व मोबाइल फोन दिग्गज इस मुद्दे का उदाहरण है। मोबाइल उद्योग में अग्रणी होने के बावजूद, नोकिया स्मार्टफोन युग के अनुरूप ढलने में विफल रहा। कंपनी ने स्मार्टफोन प्रौद्योगिकी में निवेश की तुलना में तत्काल लाभ को प्राथमिकता दी और अंततः बाजार में अपना प्रभुत्व खो दिया। इसके विपरीत, दीर्घकालिक नवाचार और ग्राहकों से जुड़े अनुभव पर एप्पल के रणनीतिक फोकस ने उसे स्मार्टफोन उद्योग में क्रांति लाने में मदद दी। जबकि नेटफ्लिक्स जैसी स्ट्रीमिंग सेवाओं ने उभरते बाजार को गले लगा लिया।

व्यापक सामाजिक पैमाने पर, परिवर्तन को खतरे के रूप में देखने की चुनौती उन शैक्षिक प्रणालियों से प्रभावित है जो नवाचार और अनुकूलनशीलता को प्राथमिकता नहीं देते हैं। फ्रिनलैंड की शिक्षा प्रणाली परिवर्तन का सकारात्मक उदाहरण के रूप में कार्य करती है। सहयोगात्मक और नवीन शिक्षण दृष्टिकोण पर जोर देकर, फ्रिनलैंड अपने छात्रों को तेजी से बदलती दुनिया में आगे बढ़ने के लिए तैयार करता है, और परिवर्तन को व्यक्तिगत और सामाजिक विकास के अवसर के रूप में देखता है।

स्वास्थ्य देखभाल में, नई प्रौद्योगिकियों को अपनाने वाले चिकित्सा पेशेवरों के बीच नवाचार की कमी का मनोवैज्ञानिक पहलू स्पष्ट है। एक अनुभवी नर्स को अस्पताल में अत्याधुनिक इलेक्ट्रॉनिक स्वास्थ्य रिकॉर्ड (ईएचआर) प्रणाली में परिवर्तित होने दें। कागज़-आधारित रिकॉर्ड के आदी, नर्स को अज्ञात के डर से जूझना पड़ सकता है, जो रोगी की देखभाल पर नई तकनीक के प्रभाव के बारे में अनिश्चितता में निहित है। यह आशंका दक्षता बढ़ाने के अवसर के बजाय ईएचआर कार्यान्वयन को खतरे के रूप में मानने की धारणा को पुष्ट करती है। इस स्वास्थ्य देखभाल परिदृश्य में, अज्ञात के डर से मनोवैज्ञानिक डर तकनीकी नवाचार के लाभों को साकार करने में महत्वपूर्ण चुनौती पैदा करती है।

निष्कर्ष के तौर पर, नवाचार, जैसा कि स्टीव जॉब्स ने प्रतिपादित किया है, एक मार्गदर्शक सिद्धांत के रूप में उभरता है जो प्रौद्योगिकी या व्यवसाय से परे फैला हुआ है – यह जीवन का एक तरीका है। यह नवोन्वेषी मानसिकता वह लेंस बन जाती है जिसके माध्यम से हम परिवर्तन को आशंका के साथ नहीं बल्कि उत्सुक प्रत्याशा के साथ देखते हैं, जो हमें निरंतर प्रवाह में रहने वाली दुनिया में पनपने के लिए तैयार करता है।

अल्बर्ट आइंस्टीन की बुद्धिमत्ता, “हम अपनी समस्याओं को उसी सोच के साथ हल नहीं कर सकते हैं जो हमने उन्हें बनाते समय इस्तेमाल की थी,” नवाचार की परिवर्तनकारी क्षमता पर जोर देती है। यह अंतर्दृष्टि हमें 21वीं सदी की जटिलताओं से निपटने के लिए नए विचार और नए दृष्टिकोण अपनाने के लिए प्रेरित करती है, नवाचार केवल विलासिता नहीं है बल्कि विकास और उद्भव के लिए अनिवार्यता है। इस यात्रा को जारी रखते हुए, आइए हम लगातार सुधार की तलाश करें और ऐसे भविष्य की कल्पना करें जहां परिवर्तन को न केवल सहन किया जाए बल्कि इसके द्वारा लाए गए अवसरों को स्वीकार किया जाए। नवोन्वेषी मानसिकता को बढ़ावा देकर, हम न केवल परिवर्तन को अपना सकते हैं बल्कि सक्रिय रूप से भविष्य को आकार भी दे सकते हैं, साथ ही निरंतर विकास और अद्वितीय उपलब्धियों वाले लचीले अस्तित्व के वास्तुकार बन सकते हैं। प्रगति का असली सार इस परिवर्तनकारी यात्रा में निहित है – एक यात्रा जो नवाचार, अनुकूलन और असीमित संभावनाओं की खोज से प्रेरित है।

प्रिंस शर्मा
बीए तृतीय

मैं हूँ भाषा

मैं भूत को वर्तमान से और वर्तमान को भविष्य से जोड़ने का प्रभावशाली माध्यम हूँ। सदियों से सदियों तक, अलग-अलग रूप बदलकर चलने वाली मैं भाषा हूँ। तुम अपने विचार दूसरों तक पहुंचाने के लिए मेरा ही उपयोग करते हो। दूसरों के विचारों और भावनाओं को समझने में भी मैं ही सहायक होती हूँ। समय गुजरता है, युग बदलते हैं, पीढ़ियाँ बढ़ती हैं, लेकिन बीते समय, युग और पीढ़ियों को आज के समय, युग और पीढ़ियों से जोड़ने वाली मैं एक अटूट पुल हूँ।

मैं संकेतों में जन्म लेकर, चिह्नों और प्रतीकों से विकसित होते हुए, और लिपियों में बंधी आपके सामने हूँ। मंत्र-तंत्र से होते हुए यंत्र युग तक अपनी छाप छोड़ने वाली, मैं आपकी अपनी प्रिय 'भाषा' हूँ। मेरा यह स्वरूप आपके पूर्वजों की देन है। आज के आधुनिक युग में भारत में हिन्दी हूँ, लंदन में अंग्रेजी, चीन में चीनी, जापान में जापानी, रूस में रूसी, जर्मनी में जर्मन और फ्रांस में फ्रेंच। आदिम जंगलों से सुसभ्य समाज तक पहुंचने में मेरे परिवार को लाखों साल लग गए। मेरी खोज सबसे बुद्धिमान मनुष्य ने अपने जीवन को सरल, मधुर और सुविधाजनक बनाने के लिए की थी। हर युग, देश और वातावरण में मेरी उपयोगिता शाश्वत है। वैदिक संस्कृत से लेकर लौकिक संस्कृत, पालि, प्राकृत, अपभ्रंश और खड़ी बोली हिन्दी तक ये सभी मेरे ही रूप हैं।

युद्ध, संघि, क्रांति, भ्रांति, प्रेम, पंथ, जाति, अर्थ, काम और मोक्ष ये सभी मेरे द्वारा ही संभव होते हैं। व्याकरण और साहित्य से मेरा जन्म-जन्मांतर का गहरा संबंध है। उन्होंने समय-समय पर मुझमें मौजूद दोषों को दूर करने का प्रयास किया है और इन्हीं अथक प्रयासों की वजह से मेरा स्वरूप निखरता गया है। रस, छंद, अलंकार शिल्प से सौंदर्य भरपूर होकर, मैं गुणवान और मूल्यवान बनती चली गई।

मैं आज के अत्याधुनिक युग में भी अपने कर्तव्यों का निर्वहन सरलता और निःस्वार्थ भाव से कर रही हूँ। करोड़ों वर्षों से महत्वपूर्ण भूमिका निभाने के बावजूद मुझमें जरा भी अहंकार नहीं है। शायद इसीलिए, मेरी आवश्यकता आज भी बरकरार है। मेरा महत्व आपको इसी बात से समझ आ जाएगा कि 'मैं हूँ भाषा' लिखने के लिए भी आपको मेरी ही जरूरत पड़ रही है।

आँचल
बीए द्वितीय

अभिनंदन

भारत माँ का एक वीर
सरहद को करता चीर
पहुँचा दुश्मन की जमीं
हर बाधा को करता पार
हिंद का शेर मारता दहाड़
लौट आया देखो ... सरजमीं
करो अभिनंदन करो अभिनंदन।
वो दरियादिल है शांति की मिसाल बना
आज उसका कारनामा बेमिसाल बना
जो उसने कर दिखाया ... शायद ही कोई कर पाता
ये देश वीर को पर कर निहाल बना
करो अभिनंदन करो अभिनंदन।

रविंद्र कुमार
बीए तृतीय

सावन

देखों बयार सावन आया
संग ढेरों खुशियां लाया
घनघोर घटा बरसी,
चंहु ओर रंगीन छटा बिखरी
शीतल मंद बयार बह रही,
वो फूल खिले बागानों में,
आनंद मिल रहा कोयल के गानों में
संग ढेरों खुशियां लाया,
देखो बयार सावन आया।

सुखबीर सिंह
बीए प्रथम

यदि श्यामपट बोलने लगा

कभी-कभी में सोचता हूँ कि यदि श्यामपट बोलने लगे तो वह क्या कहेगा। अगर श्यामपट बोलने लगे, तो सबसे पहले मैं उससे दोस्ती का हाथ बढ़ाऊँगा। हाँ, मैं उसे अपना मित्र बनाऊँगा, क्योंकि मैं एक विद्यार्थी हूँ। मैं अपने जीवन के महत्वपूर्ण पल उसके साथ बिता रहा हूँ, और बदले में उससे पूरा समर्पण पा रहा हूँ।

अगर श्यामपट बोलने लगे तो मैं उससे उसकी पूरी कहानी सुनना चाहूँगा। किस विद्यालय में उसका जन्म हुआ? किन-किन लोगों ने उस पर ज्ञान की बातें लिखी? किसने उसकी देखभाल की? श्यामपट होने पर उसे कैसा महसूस होता है? मैं उससे पूछूँगा कि उस पर पहली बार क्या लिखा गया और किसने लिखा था? उस समय उसकी उम्र क्या थी और अब वह उम्र के किस पड़ाव पर है? क्या वह छात्रों और शिक्षकों की मदद करके आनंदित होता है या चॉक से लगने वाली निरंतर चोटों से दुखी होता है?

यदि श्यामपट बोलने लगे, तो शिक्षकों और छात्रों को पढ़ना-पढ़ाना और आसान हो जाएगा। शिक्षक श्यामपट पर लिखने के बजाय, उसे अपनी बात बताएगा और श्यामपट तुरंत उसके प्रश्नों और विचारों को खुद पर अंकित कर छात्रों से बात करेगा, एक छात्र होने के नाते, मैं जब किसी प्रश्न के हल में उलझ जाऊँगा, तो तुरंत श्यामपट से उसका समाधान दिखाने के लिए कहूँगा। श्यामपट की निगाहें शिक्षक की तरह कक्षा के सभी छात्रों पर होती हैं, इसलिए मैं उसे कक्षा में अनुशासन बनाए रखने के लिए कहूँगा। जो भी छात्र कक्षा में अनुचित व्यवहार करेगा, मैं श्यामपट से तुरंत उसका नाम बताने के लिए कहूँगा।

श्यामपट की मदद में पढ़-लिखकर ही मैं कॉलेज तक पहुँचा हूँ। मैं उससे पुछना चाहूँगा कि उनकी सहायता से कितने लोग डॉक्टर शिक्षक, इंजीनियर और न जाने कितने ही पदों पर विराजमान हुए हैं, कितने लोगों ने अपने जीवन में सफलता हासिल की है। श्यामपट शिक्षा जगत का एक अभिन्न और सबसे महत्वपूर्ण हिस्सा है। उसी की सहायता से पूरा विश्व शिक्षित हो रहा है। इसलिए, मैं तहे दिल से उसका धन्यवाद करूँगा।

परदीप सिंह
बीए तृतीय

हार नहीं स्वीकार

हार नहीं स्वीकार
मस्तक का झुकना नहीं अंगीकार,
प्राणों में जब तक स्पन्दन
रक्त बूंदों में जब तक लालिमा
हार नहीं स्वीकार।
शत्रु के हृदय को कंपित करती रहेगी यह ललकार
हार नहीं स्वीकार
मस्तक का झुकना नहीं अंगीकार,
विजयपथ के कंटकाकीर्ण मार्ग पर
रक्तंजित पदचिन्हों से चलने को हम तैयार

हार नहीं स्वीकार।
जौहर के अंगारों को
चित्तौड़ दुर्ग के पहाड़ों को,
कारिगल, गलवान के शहीदों को
खून से सनीं जलियाँवाला बाग की मिट्टी को
हार नहीं स्वीकार।
मस्तक का झुकना नहीं अंगीकार।

अभिषेक
बीए प्रथम

हिन्दी प्रेम

एक हिन्दी प्रेमी नवयुवक
कल हमारे शहर में आया।
मंच पर चढ़कर, जोरदार शब्दों में चिल्लाया
लेडीज़ एवं जेंटलमैन,
इंडिया हमारा कंट्री और हम इंडिया के सिटीजन हैं
हिन्दी बोलना हमारी ड्यूटी है,
इसीलिए हिन्दी की किस्मत फूटी है।
आज की यंग जेनरेशन, व्हेन एवर माऊथ खोलती है,
ओनली एंड ओनली इंग्लिश ही बोलती है।
परसन की एबिलिटी को इंग्लिश में तोलती है।
हमें हिन्दी को वर्ल्ड वाइड फैलाना है
दैन मेरे और भारतमाता के ड्रीम्स होंगे सच
फॉर लिसनिंग टु मी, थैंक यू वेरी मच।

आदर्श
बीए द्वितीय

दोस्ती

एक दिन जिंदगी ऐसे मुकाम पर पहुँच जाएगी,
दोस्ती तो सिर्फ यादों में ही रह जाएगी।
हर बात दोस्तों की याद आएगी,
और हँसते-हँसते फिर आँख नम हो जाएगी।
ऑफिस का रूम अब, क्लासरूम नज़र आएगा,
पैसे तो बहुत होंगे, लेकिन खर्चा करने के लम्हें कम हो जाएँगे।
जी ले, खुल के, इस पल को मेरे दोस्त,
क्योंकि जिंदगी इस पल को फिर से नहीं दोहराएगी।

पंकज
बीए तृतीय

मोबाइल युग

उठो लाल अब, आँखे खोलो।
मोबाइल ऑन करो, नेट खोलो।
चलो देख लो, वाट्सप पहले।
गुड मॉर्निंग से, खाता खोला।
ज्ञान-जोक्स पर, पहले हंस लो।
कुछ सेव करो, कुछ फावर्ड कर दो।
दूसरी है, फेसबुक की बारी।
जहां दिखेगी दुनिया सारी।
देखो किसने क्या कर डाला।
किसने कितना किया घोटाला
कौन आज दुनिया में आया।
किसने किस को केक खिलाया।
ट्विटर की तो बात निराली।
चार शब्दों में माथा-खाली।
उठो लाल अब आँखे खोलो।
मोबाइल ऑन करो, नेट खोलो।

विभा कुमारी
बीए प्रथम

कल्पना शक्ति

कल्पना एक ऐसी शक्ति है जो हमारे विचारों को एक नया रूप देती है और हमारे जीवन को नए आयामों से भर देती है। यह मनुष्य की वह अद्वितीय क्षमता है, जो हमें सीमाओं से परे सोचने और असंभव को संभव बनाने में सक्षम बनाती है। जब हम अपनी आँखें बंद करते हैं और कल्पना करते हैं, तो हम एक ऐसी दुनिया में प्रवेश करते हैं जहाँ कोई भी बाधा नहीं होती। यह एक ऐसी यात्रा है जो हमें वास्तविकता से परे ले जाती है और हमें नए विचारों, आकांक्षाओं और संभावनाओं से जोड़ती है।

मनुष्य के इतिहास में हर महान आविष्कार, साहित्यिक कृति, और कलात्मक सृजन के पीछे किसी की कल्पना ही प्रेरणा रही है। कल्पना ही है जिसने वैज्ञानिकों को नए-नए आविष्कार करने के लिए प्रेरित किया, कलाकारों को नए रंगों में दुनिया को देखने की दृष्टि दी, और साहित्यकारों को अपने विचारों को शब्दों में ढालने की शक्ति दी। जब हम किसी समस्या का समाधान ढूँढते हैं, तो हमारी कल्पना ही हमें नए रास्तों की ओर ले जाती है।

कल्पना सिर्फ एक मानसिक प्रक्रिया नहीं है, बल्कि यह हमारे जीवन का एक महत्वपूर्ण हिस्सा है। यह हमारे विचारों को उड़ान देती है और हमें जीवन की कठिनाइयों से ऊपर उठने की ताकत प्रदान करती है। कल्पना के बिना हमारा जीवन सूना और बेजान हो जाता है। जब हम बच्चों के रूप में अपनी कल्पना का उपयोग करते हैं, तो हम सपनों की दुनिया में विचरण करते हैं। लेकिन जैसे-जैसे हम बड़े होते हैं, हम इस अद्भुत शक्ति को भूल जाते हैं।

इसलिए, आइए हम अपनी कल्पना को पुनः जागृत करें और इसे अपनी शक्ति बनाएं। क्योंकि जब हम कल्पना करते हैं, तो हम अपने आप को एक नई दुनिया में ढालते हैं, जहाँ हर सपना संभव है।

घन्स्याम
बीए प्रथम

आधुनिक शिक्षा के क्षेत्र में नवाचार की भूमिका

शैक्षिक नवाचार शिक्षा की विकासोन्मुख रहने वाली प्रक्रिया को प्रदर्शित करने वाली एक नवीन अवधारणा है। नवाचार शब्द का प्रयोग वैज्ञानिक विकास के युग में शैक्षिक तकनीकी के नवीन प्रावधानों के कारण शैक्षिक नवाचार का महत्व बढ़ गया है। वैश्वीकरण और जनसंचार के आधुनिक संसाधनों ने इसे आज के युग की एक आवश्यकता के रूप में स्थापित कर दिया है। नवाचार परिवर्तन तक ही सीमित नहीं है। समाज में भी लगातार परिवर्तन हो रहा है। पुरानी मान्यताओं के स्थान पर नवीन मान्यताएँ जन्म ले रही हैं। पुरातन विचार जा रहे हैं, नूतन विचार आ रहे हैं। जैसे जल स्थिर रहेगा तो सड़ेगा ही, जल का स्थान नया जल लेता रहेगा तो जल की शुद्धता बनी रहेगी। इसी प्रकार समाज में परिवर्तन और नयापन आवश्यक है। नये-नये विचारों को ग्रहण करने से समाज को नया जीवन प्राप्त होता है। परिवर्तनों में शिक्षा में नवीन चेतना आती है और शिक्षा प्रगति पथ पर अग्रसर होती है।

शिक्षा के नवाचार : प्रत्येक वस्तु या क्रिया में परिवर्तन प्रकृति का नियत है। परिवर्तन से ही विकास के चरण आगे बढ़ते हैं। परिवर्तन एक जीवन्त, गतिशील और आवश्यक क्रिया है, जो समाज को वर्तमान व्यवस्था के अनुकूल बनाती है। परिवर्तन जीवन के प्रत्येक क्षेत्त्र में होते हैं, इन्हीं परिवर्तनों के व्यक्ति और समाज को स्फूर्ति, चेतना, ऊर्जा एवं नवीनता की उपलब्धि होती है। शिक्षा के स्तर को ऊँचा उठाने और सामाजिक परिवर्तन के लिए शिक्षा में नवाचार आवश्यक है। लोगों के आर्थिक विकास एवं कल्याणकारी राज्य की स्थापना के लिए नवाचार की आवश्यकता है। शिक्षा क्षेत्र में रुचि पूर्ण शिक्षण प्रक्रिया एवं शिक्षक के सकारात्मक व्यवहार लाने के लिए नवाचार जरूरी है। वैज्ञानिक एवं तकनीकी प्रगति के अनुरूप शिक्षा प्रणाली, मानव संसाधन के विकास हेतु रोजगार के अवसरों में वृद्धि हेतु, पर्यावरण जनित

समस्याओं के समाधान हेतु एवं विशिष्टीकरण की वृद्धि एवं इससे उत्पन्न समस्याओं की पूर्ति हेतु शिक्षा में नवाचार अति आवश्यक है। नवाचार का शिक्षा पर प्रभाव: व्यक्ति व समाज में हो रहे परिवर्तनों का प्रभाव शिक्षा पर भी पड़ा है। शिक्षा को समयानुकूल बनाने के लिए शैक्षिक क्रियाकलापों नूतन प्रवृत्तियों ने अपनी उपयोगिता स्वयं सिद्ध कर दी है। ट्रायसेन के अनुसार शैक्षिक नवाचारों का उद्भव स्वतः नहीं होता वरन इन्हें खोजना पड़ता है तथा सुनियोजित ढंग से इन्हें प्रयोग में लाना होता है, ताकि शैक्षिक कार्यक्रमों को परिवर्तित परिवेश में गति मिल सके और परिवर्तन के साथ गहरा तारतम्य बनाए रख सके। इसके अलावा प्रो उदय पारीक एवं टीपी राय नवाचार को बड़ी सरलता से परिभाषित करते हैं। किसी उपयोगी कार्य के लिए किसी व्यक्ति या निकाय के द्वारा किया गया विचार अथवा अन्यास नवाचार कहलाता है।

नवाचार शिक्षण पद्धतियाँ: वर्तमान समय में शिक्षा पूर्णतया निःशुल्क एवं बाल केन्द्रित है। हमारी सरकार द्वारा विद्यालय को सभी भौतिक सुविधाएँ उपलब्ध करायी जा चुकी हैं जैसे विद्यालय भवन, विद्युत व्यवस्था, पाठ्यपुस्तकें, स्कूल युनिफार्म, मध्याह्न भोजन, छात्रवृत्ति, शिक्षण अधिगम सामग्री के लिए धनराशि आदि। इन सभी सुविधाओं से विद्यालयों में छात्र नामांकन संख्या में वृद्धि हुई है। इसके संख्यात्मक वृद्धि हो गई लेकिन गुणात्मक वृद्धि में कमी आ जाती है। इस कमी को दूर करने के लिए कक्षा में रुचिपूर्ण पद्धति जैसे भ्रमण विधि, खेल विधि, कहानी विधि, प्रदर्शन विधि करके सीखना, प्रोजैक्ट विधि, केस स्टडी आदि अन्य शैक्षिक गतिविधियाँ आदि। इन नवाचारी शिक्षण पद्धतियों से शिक्षण कार्य करने में अध्यापक एवं विद्यार्थी दोनों के लिए ही शिक्षण अधिगम रुचिपूर्ण प्रक्रिया बन सकेगी।

अतः हम कह सकते हैं कि बालक अपने नवीन ज्ञान के आधार पर नवीन सृजन करता है। नवीन पाठ्यक्रम एवं पाठ्यपुस्तकें शिक्षक को इस बात के लिए सक्षम बनाये कि विद्यार्थी को विकास के अवसर मिल सके। विद्यार्थी को स्वयं को अभिव्यक्त करने और स्वस्थ रूप से विकसित होने में मदद मिले। इन नवाचारी शिक्षण पद्धतियों के प्रयोग से विद्यार्थी को चहुँमुखी विकास के अवसर प्राप्त हो सकें।

निकिता गुरान
बीए तृतीय

प्रेरणा की ज्योत

प्रेरणा की जोत जलाओ,
मन में नई उमंग जगाओ।
राह कठिन हो चाहे कैसी,
सपनों को साकार बनाओ।

हिम्मत की चादर ओढ़ो तुम,
हर मुश्किल से मत घबराओ।
आसमान छूना है अगर,
अपने पंख खुद फैलाओ।

अंधेरों से लड़कर देखो,
उजाला खुद पास आएगा।
जो विश्वास रखेगा दिल में,
वो ही मंजिल तक जाएगा।

प्रयत्नों से जो न भागेगा,
वो संसार बदल सकता है।
प्रेरणा का दीप जो जलाए,
वो इतिहास रच सकता है।

अभिषेक शर्मा
बीए प्रथम

स्टीव जॉब्स: नवाचार की अद्भुत प्रेरणा

स्टीव जॉब्स, एक ऐसा नाम है जो नवाचार, सृजनशीलता, और जुनून का प्रतीक बन चुका है। उनके जीवन की कहानी असंभव को संभव करने की प्रेरणा देती है। जॉब्स ने अपने विचारों, दृष्टिकोण, और असाधारण प्रतिभा से तकनीकी जगत में एक नई क्रांति ला दी। वे न केवल एक उद्यमी थे, बल्कि एक ऐसे विचारक भी थे जिन्होंने विश्व को यह दिखाया कि यदि आप अपने सपनों पर विश्वास करते हैं, तो कोई भी बाधा आपके रास्ते में नहीं आ सकती।

स्टीव जॉब्स का जन्म 24 फरवरी 1955 को सैन फ्रांसिस्को, कैलिफोर्निया में हुआ था। उन्हें बचपन में ही गोद ले लिया गया था, और वे सामान्य परिवार में पले-बढ़े। हालांकि उनका जीवन हमेशा आसान नहीं था, लेकिन उन्होंने अपनी परिस्थितियों को कभी अपनी सीमाएं नहीं बनने दिया। प्रारंभिक शिक्षा के बाद जॉब्स ने रीड कॉलेज में दाखिला लिया, लेकिन कुछ समय बाद ही उन्होंने कॉलेज छोड़ दिया। बावजूद इसके, उन्होंने जीवन में सीखना कभी बंद नहीं किया। उन्होंने कैलीग्राफी कोर्स किया, जिसका प्रभाव बाद में एप्पल कंप्यूटर के डिज़ाइन में देखने को मिला।

स्टीव जॉब्स का पहला बड़ा नवाचार 1976 में एप्पल कंप्यूटर की स्थापना के साथ हुआ। उनके साथ उनके दोस्त स्टीव वॉजनिअक थे, जिन्होंने मिलकर एक ऐसे कंप्यूटर की परिकल्पना की जो न केवल तकनीकी रूप से उन्नत हो, बल्कि आम जनता के लिए भी सुलभ हो। इस प्रकार एप्पल I और फिर एप्पल II ने कंप्यूटर उद्योग में एक नई दिशा दी। यह केवल एक शुरुआत थी; जॉब्स ने यह साबित कर दिया कि वे अपनी सोच से आगे बढ़कर भविष्य की तकनीक को आकार देने की क्षमता रखते थे।

हालांकि, स्टीव जॉब्स का जीवन केवल सफलता की कहानियों से भरा नहीं था। 1985 में, एक असहमति के चलते उन्हें खुद उनकी ही कंपनी से निकाल दिया गया। लेकिन उन्होंने हार नहीं मानी और नए उत्साह के साथ नेक्स्ट (NeXT) और पिक्सर (Pixar) जैसी कंपनियों की स्थापना की। इन कंपनियों ने भी अपने क्षेत्रों में अद्वितीय योगदान दिए। 1996 में, एप्पल ने नेक्स्ट को अधिग्रहित किया, और इस प्रकार स्टीव जॉब्स एक बार फिर एप्पल में लौटे, इस बार और भी अधिक ताकत और आत्मविश्वास के साथ।

इसके बाद जॉब्स ने एप्पल को फिर से खड़ा किया और ऐसे उत्पादों को दुनिया के सामने लाए जो न केवल तकनीकी चमत्कार थे, बल्कि लोगों के जीवन को बदलने वाले भी थे। iPod, iPhone, और iPad ने केवल एक कंपनी को नहीं, बल्कि एक पूरी पीढ़ी को बदल दिया। उन्होंने तकनीक को सरल, उपयोगी, और सुंदर बनाया, जो किसी भी दूसरे निर्माता से अलग था।

स्टीव जॉब्स का मानना था कि नवाचार केवल किसी उत्पाद या तकनीक में नहीं होता, बल्कि यह एक मानसिकता होती है। उनका प्रसिद्ध कथन, "Stay Hungry, Stay Foolish," इस बात की याद दिलाता है कि हमें हमेशा जिज्ञासु और खोजी बने रहना चाहिए। उन्होंने यह भी कहा था कि "आपका समय सीमित है, इसलिए उसे किसी और की जिंदगी जीने में बर्बाद न करें।"

स्टीव जॉब्स का जीवन हमें सिखाता है कि सफलता कभी एक सीधी रेखा में नहीं मिलती। उसमें असफलताएं, कठिनाइयां, और अनिश्चितताएं होती हैं, लेकिन सच्चा नवाचार उन सबके पार जाकर अपने लक्ष्यों को पाने में है।

स्टीव जॉब्स के नवाचार की भावना हमें यह सिखाती है कि कभी भी अपने सपनों को छोटा न मानें। जीवन में चाहे कितनी भी कठिनाइयां आएँ, अगर आपके पास एक स्पष्ट दृष्टिकोण, दृढ़ संकल्प, और कुछ नया करने की चाह है, तो आप भी अपने जीवन में असाधारण बदलाव ला सकते हैं।

तन्वी गुप्ता
बीए प्रथम

Editorial English Section

In an ever-evolving world, the capacity to imagine, inspire, and innovate stands as the cornerstone of progress. These interconnected concepts not only facilitate the transcendence of existing boundaries but also pave the way for meaningful and transformative change. As we embark on the creation of this year's edition of the College Magazine, themed "Innovate, Imagine, Inspire", it is imperative that these principles inform and direct both our content and editorial approach. Embracing these pillars will enable us to produce a publication that resonates deeply with our diverse readership and contributes positively to our College community.

The act of imagining allows us to transcend the boundaries of reality and envision new possibilities. It is the foundation of creativity and the first step toward any meaningful change. When we imagine, we open our minds to what could be, rather than what is. Inspiration is the spark that ignites the imagination and motivates action. It's the force that drives us to pursue our dreams and encourages others to do the same. It reminds us of our shared humanity and the potential we all have to make a difference. Innovation is the tangible result of imagination and inspiration coming together. It's the process of bringing something new into the world that has the potential to change lives and shape the future. As we look to the future, these qualities will not only help us navigate the challenges of an increasingly complex world but also enable us to create a better, more sustainable future.

The theme "Innovate, Imagine, Inspire" is more than just a motto—it's a call to action. In compiling this edition, we have embraced it as the guiding principle to present a magazine that pushes boundaries, inspires change, and continually innovates in both content and approach. I trust that the compilation of articles, poems, and stories will serve as a beacon of inspiration, offering readers the motivation to follow their passions, challenge the norm, and drive positive change in their own lives and communities. I extend my appreciation to all the contributors and best wishes to our readers and leave you with a quote by Arthur C. Clarke, "The only way to discover the limits of the possible is to go beyond them into the impossible."

Dr Priya Sandhu
Assistant Professor
PG Department of English

The Transformative Power of Storytelling And Imagination

“Through the art of storytelling, we can preserve our heritage, educate future generations, and inspire change.” Philipp Humm

Storytelling has been an intrinsic part of human communication across all cultures and epochs. From ancient myths etched on cave walls to contemporary novels and podcasts, stories have served as the lifeblood of human connection, understanding, and growth. Beyond mere entertainment, storytelling harnesses the power of imagination and inspiration, offering myriad benefits for both the storyteller and the audience. It weaves a tapestry of shared experiences and profound insights, fueled by the boundless potential of imagination.

At its core, storytelling is about connection. It bridges gaps between individuals, communities, and even generations by tapping into the collective imagination. Through stories, we find common ground, empathy, and understanding. Whether sharing personal anecdotes or crafting narratives for various purposes, storytelling allows us to step into someone else's shoes and experience the world from different perspectives. This imaginative act fosters deep connections and helps us envision realities beyond our immediate experience.

One of the most significant benefits of storytelling is its ability to cultivate empathy and understanding. Stories invite us into the imagined worlds of others, providing insight into different cultures, beliefs, ideas, and emotions. Engaging with these narratives helps us appreciate the complexities of the human condition and recognize our shared humanity. By expanding our imagination to include diverse viewpoints, we become more compassionate and open-minded, capable of seeing the world through a broader lens.

Stories also serve as vessels for cultural heritage, preserving traditions, customs, and values passed down through generations. They anchor individuals to their cultural roots and foster a sense of identity and belonging. Simultaneously, storytelling is a dynamic force that helps build new cultures. It sparks imagination and inspires innovation, leading to the creation of fresh traditions and values that reflect evolving societal norms and aspirations.

For both the storyteller and the listener, storytelling can be a powerful tool for healing and catharsis. Sharing personal experiences, whether joyful or painful, allows individuals to

process their emotions and find meaning. Storytelling transforms trauma into resilience and growth, offering a sense of validation and empowerment. Additionally, listening to the stories of others can provide solace and perspective, reminding us that we are not alone in our struggles and inspiring hope through shared experiences.

Storytelling invites both the teller and the listener on a journey of exploration and discovery. Whether crafting fantastical worlds or recounting everyday adventures, stories have the power to transport us to new realms and possibilities. They inspire us to think beyond the confines of reality, sparking creativity and innovation. This imaginative exploration can lead to breakthroughs in various fields, including business, where storytelling can drive companies on exciting new paths to success.

From childhood bedtime stories to business presentations, storytelling plays a crucial role in developing communication skills. By engaging with stories, individuals learn to structure narratives, convey emotions, and captivate audiences. These skills are essential for effective communication and navigating the complexities of interpersonal relationships and professional endeavours. The imaginative aspect of storytelling enhances these skills, making them more impactful and engaging.

In a world inundated with noise and distractions, storytelling remains a timeless art form that transcends boundaries and enriches lives. Fueled by imagination and inspiration, stories connect us, heal us, and inspire us, reminding us of the limitless possibilities within the human spirit.

Antpreet Kaur
Student Editor
MA I (English)

A Delicate Balance, A Thread So Fine

Beneath the sky of azure hue,
Where trees once whispered, oceans grew,
Now rises towers built by hand,
A world of glass, a crafted land.

Can metal breathe where forests stand,
And light still shine on nature's hand?
If we would weave the two as one,
The future's tale has just begun.

Yet in the hum of wires and gears,
The Earth still sings through countless years.
A balance sought, a thread so fine—
Between the stars and roots entwined.

With mindful steps, with hearts awake,
We shape the world for both to take.
For in the dance of technology and green,
Our harmony lies in between.

Kushal
BA III

Artificial Intelligence and Creativity: Looking into new Possibilities in the Literary Landscape

Creativity is the essence of that which is not mechanical. Yet every creative act is mechanical- it has its explanation no less than a case of the hiccups does.

Douglas Hofstadter

Let's do something different or let's create something unusual- what do we refer to here? In simple terms, it is a hint at Creativity. Creativity has been considered as an integral tendency of an individual to foster new ideas and innovate the old. It can be considered as a biological gift that humans possess naturally. By being creative, we may trigger new horizons of thinking and unleash new possibilities. The term 'Creativity' has manifold meanings and interpretations, after all it is subjective to the artist and the art form for which it is being harnessed. It may mean composing a song, sketching a piece of art, photographing a landscape, designing a program, cooking a meal and writing a piece of literature among other activities of various creative realms. In the literary arena, Creativity has been regarded as an intrinsic quality in writing. However, till date Creativity was reflected as purely idiosyncratic to humans but now its scope has widened.

The ongoing technological innovations of the twenty first century have inspired new developments on the relationship between Technology and Creativity. One of the groundbreaking inventions of the time is Artificial Intelligence, that means to simulate or duplicate intelligence to the same level that of a human brain. It has become the contemporary buzz word and we are perpetually surrounded by it. Many might think that the origin of Artificial Intelligence happened only a few years ago however the idea dates back to 1943 when Warren McCulloch, a neuroscientist, and Walter Pitts, a logician, proposed the model of artificial neurons. Alan Turing, the English mathematician, was the first one who helped establish the field of Artificial Intelligence in 1950. He was one of the pioneers in Machine Learning and published a paper entitled 'Computing Machinery and Intelligence' in which he proposed a test by the name 'Turing Test' that can check the machine's ability to exhibit intelligent behaviour equivalent to human intelligence. He also raised a simple yet challenging question "Can machines think?". His question became so significant and pertinent that even today numerous scientists and researchers are trying to find out possible answers to it. In 1956, an American computer scientist John McCarthy first coined the term Artificial Intelligence at the Dartmouth Conference and it marked the birth of the field of AI. Ever since then, AI

continues to evolve and has shown remarkable potential to unlock unprecedented innovation and inspire transformation and growth across all fields of inquiry.

Ever heard of machines writing stories? No? Then here is what you need to know. With AI venturing into the realm of literary arts, it is drastically transforming the way the world is looking at writing in literature today. There is a new creative agent in the market-AI, that continues to push the boundaries of Creativity and encapsulates a profound impact on literature, as not only it inspires writers but also challenges the conventional way of perceiving and receiving literature. Traditionally, what was regarded as only a deep-rooted human endeavour is now shared by this new creative agent. AI is capable of writing full-fledged novels, poetry, dialogues, news write-ups, travelogues and narratives that are compelling. It is worth acknowledging that there is an ever-growing and ever-improving list of novels and poems in the marketplace that are being written by artificial agents.

Some of the AI-generated works are *The Day a Computer Writes A Novel* (2015), a short story that is a joint venture of man and machine; *1 the Road* (2017) by Ross Goodwin, a book written using a car as a pen; *Dinner Depression* by Julia Joy Raffel, *The Damned* by Oyni Mayes, *The Imperfect in the Disaster* by Barreast Wolf, *Hell of the Cyr* by Bornander Halmond and *The Serious: A Proven Divorce* among others, all published in 2019 [It is astonishing to know that titles of the books, names of authors, content inside the book, book covers etc, everything is generated by the machine], a children's book titled *Bob The Robot: Exploring the Universe- A Cozy Bedtime Story Produced by Artificial Intelligence* (2020) that is written by an algorithm based on NLP-Natural Language Processing and ML-Machine Learning; *Aum Golly: Poems on Humanity by Artificial Intelligence*, a book of poetry, written in twenty four hours by Jukka Aalho and GPT-3 published in 2021, and the second series entitled *Aum Golly 2: Illustrated Poems on Humanity by Artificial Intelligence*, written and illustrated in 12 hours by Jukka Aalho, ChatGPT and Midjourney in 2023; and *The Inner Life of an AI: A Memoir by ChatGPT* (2022) are few among many such works.

The scenario of Creativity shaped by Artificial Intelligence constraints and challenges humans to rethink and reimagine the nature of writing and possibilities of literature being produced. What needs the utmost attention is to look into the potential of Artificial Intelligence to foster fresh perspectives on and new understanding of Creativity as arguably the most significant influence on literature. Since Artificial Creativity challenges the exclusivity of Creativity as a human trait, there are many who treat it as a looming threat to human creativity. However, by expanding the horizons of thought and exploring man-machine collaboration, one can look forward to blending innovation, imagination, and inspiration for an enriching future of the creative, cultural and literary landscape.

Ms Avnoor Makhu
Assistant Professor
PG Department of English

The Future of Sustainable Technology: A Green World is Coming

Our planet is in trouble. We are using up its resources too fast, and the damage is clearly visible. But there is hope! Sustainable technology can change everything. This article will discuss how these remarkable new discoveries can brighten our future. We're looking at renewable energy, reusing resources, and making sure new technologies are better for everyone.

Sunlight, Wind, Geothermal Energy, and Water can all provide clean Energy. These are no longer crazy ideas. Scientists are constantly developing better and cheaper ways to harness these resources, so they can compete with old, dirty methods of generating energy. Solar Panels are becoming more robust and inexpensive, and Wind turbines are now capable of capturing energy at higher altitudes. Additionally, knowing how to conserve this energy is the key, so we can use it whenever we need it, not just when the sun is shining or the wind is blowing. As this technology improves and becomes more affordable, a clean energy future will become a real possibility.

Sustainable tech isn't just about generating power. The idea of a circular economy is gaining popularity. Imagine a world designed for disassembly and recycling, where waste is a valuable resource, and recycling goes beyond just paper and plastic. New inventions such as bioplastics and advanced storage solutions open the door to a future of longevity and reduced environmental degradation.

"Smart cities" use the Internet of Things (IoT) and Artificial Intelligence (AI) to achieve sustainability. Imagine a city that can automatically change traffic patterns to reduce congestion, use less energy in buildings, manage water supplies, and avoid waste. Connected sensors and data analytics tools can help us understand environmental problems and respond immediately. In addition, sustainable transportation, such as electric cars and improved public transport, can significantly reduce our carbon footprint.

The future of sustainable technology is not only about impressive innovations but also about ensuring they are made responsibly. We need to make sure that all countries can access and afford this technology, not just the wealthy ones. When creating new technologies, we need to consider where materials come from and how they can affect the environment.

It is also important to encourage people to use resources in a way that less waste is generated. Technology can help by showing how things are made and how their choices impact the environment.

The road to a sustainable future will not be easy. Integrating renewable energy into existing electricity grids, moving away from fossil fuels, and ensuring universal access to this technology will require substantial investment and cooperation between nations. But the benefits are immense. Sustainable technologies can combat climate change, reduce pollution, protect resources, and create new jobs.

Investing in sustainable technologies is not just about protecting the environment; it's about creating a better world for future generations. Clean air and water aren't luxuries—they're essentials. It's about making sure they're accessible to everyone. It's about building a future, where a healthy economy and a healthy environment go hand in hand.

Sustainable technology is not just a dream; it's something we absolutely need. By embracing innovation, ensuring that it benefits everyone, and working together as a global community, we can create a future in which humans and nature live together in harmony. Let's build a future where sustainable technology is not just a dream, but a reality for everyone.

Vanshika Kalra
BCom II

Veiled Secrets in Portrait's Frame

In the frame's embrace, a portrait still
A girl's serene gaze, a tranquil thrill
Yet amidst the beauty, a subtle intrigue,
A hidden detail, clandestine league

For behind her form, in hues refined,
A slender hand, in shadows entwined.
Painted by the artist's skilled hand
A secret within, a tale unplanned.

No eyes may wander, no lips may part,
For in the realm of art, secrets start.
A girl's hand adorns the scene,
A testament to the artist's keen.

Is it a gesture of love's gentle grasp,
Or a symbol of strength, an unseen clasp?
Each stroke a whisper, each colour bold,
A story untold, waiting to unfold.

The canvas holds more than meets the eye,
A narrative veiled, waiting to fly.
For in the realm of artistry's reign,
Mysteries dwell, without refrain.

No wonder stirred, for all assume,
The hand belongs, in the artist's room.
But deep within the painted hue,
Lies a narrative, fresh and true.

So let the portrait hang in grace,
A silent witness, in its place.
For behind the girl, in colours swirl,
Lies the essence of an artist's world.

Nirmata
MA II (English)

A World Transformed: Imagining a Future Free from Poverty

Close your eyes for a moment. Imagine a world where the gnawing fear of hunger is a distant memory. Imagine bustling cities and quiet villages alike, where everyone has a safe place to sleep at night and access to the essentials of a dignified life. This is a world without poverty—a utopia some may scoff at, but one undeniably worth striving for. As college students, we are often encouraged to dream big and envision a better future. But what if we dared to imagine a world without poverty? A world where every individual has access to basic needs like food, water, shelter, education, and healthcare. A world where economic opportunities abound, and prosperity is shared by all.

Poverty's grip tightens around hundreds of millions globally. It's a web woven from lack of education, limited job opportunities, and inadequate healthcare. But erasing this stain on humanity wouldn't just mean filling empty stomachs. It would be a societal transformation with far-reaching consequences.

Firstly, a world without poverty would be a world brimming with potential. Education, currently a luxury for many, would become a right. Children, unshackled from the burden of survival, could explore their talents and contribute to a more innovative and vibrant society. Imagine the scientific breakthroughs, the artistic expressions, and the entrepreneurial ventures that could blossom when everyone has the chance to develop their skills.

Secondly, a world free from poverty would be a world at peace. Desperation breeds conflict. When basic needs are met, competition for scarce resources lessens. International cooperation would flourish as nations turn their focus from internal struggles to tackling shared global challenges like climate change and pandemics.

This vision of a poverty-free world isn't naïve idealism. The tools already exist: robust social safety nets, fair trade practices, and investment in sustainable development. However, it requires a global commitment from governments, corporations, and individuals alike. We must prioritise policies that create equal opportunities, champion ethical business practices, and foster a culture of giving.

The road ahead may be long, but the destination is clear. A world without poverty is not just a dream; it's a necessity for a thriving and peaceful future. Let's start imagining it, not as a utopia, but as a challenge we can, and must, overcome. Imagine a future where every voice is heard, every talent is nurtured, and every individual has the chance to contribute to a brighter tomorrow. This is the world we can create, together.

**Abhishek
MA I (English)**

The Rise of Young Entrepreneurs: Inspiring Stories of Determination and Success

In today's rapidly evolving world, the spirit of entrepreneurship is thriving like never before. Young entrepreneurs, armed with innovative ideas and unrelenting determination, are making waves across various industries. Their journeys are not just about achieving financial success but also about creating a positive impact on society. Here, we share some inspiring stories of young entrepreneurs who have turned their dreams into reality.

1. Sarah Johnson - Founder of EcoPlates

At just 24, Sarah Johnson launched EcoPlates, a startup dedicated to producing biodegradable tableware. Concerned about the environmental impact of plastic waste, Sarah, a biology graduate, combined her academic knowledge with a passion for sustainability. Starting from her garage, she now runs a successful company that supplies eco-friendly products to major retailers across the country. Sarah's story is a testament to how a clear vision and a commitment to sustainability can lead to a thriving business.

2. James Lee - CEO of TechTutors

James Lee, a computer science major, saw a gap in the market for affordable, high-quality tech education. At 22, he founded TechTutors, an online platform offering personalised coding lessons. James' innovative approach, which combines interactive tutorials with one-on-one mentorship, quickly gained popularity. His platform now boasts thousands of students globally. James' success highlights the potential of leveraging technology to democratise education and provide opportunities for all.

3. Aisha Patel - Founder of WearKind

Aisha Patel's journey began with a love for fashion and a desire to give back to her community. At 23, she launched WearKind, an ethical fashion brand that employs artisans from underprivileged backgrounds. Each piece of clothing is handcrafted, ensuring fair wages and sustainable practices. Aisha's brand has not only gained a loyal customer base but also made a significant social impact by empowering marginalised communities. Her story exemplifies how businesses can blend profitability with purpose.

4. David Kim - Creator of HealthyBytes

David Kim, a health enthusiast and nutritionist, recognized the need for convenient yet healthy snack options. At 25, he created HealthyBytes, a line of nutritious snack bars free from artificial additives. His products quickly caught the attention of health-conscious consumers and have since been featured in major health magazines. David's entrepreneurial journey shows that a passion for health and wellness can translate into a successful business venture that caters to modern lifestyle needs.

5. Emily Rodriguez - Co-founder of GreenTech Innovations

Emily Rodriguez, an engineering student, co-founded GreenTech Innovations at 21 with a mission to develop sustainable energy solutions. Her team created a portable solar panel system that provides affordable energy to remote areas. Emily's innovative approach to solving real-world problems has earned her several accolades and grants. Her story is a powerful reminder that young minds can drive significant technological advancements and address critical global challenges.

These young entrepreneurs exemplify the power of innovation, resilience, and social consciousness. Their stories inspire us to think beyond conventional career paths and explore the endless possibilities of entrepreneurship. As they continue to break barriers and create meaningful change, they remind us that age is no barrier to making a significant impact. For aspiring entrepreneurs, these stories serve as a beacon of hope and a source of motivation to pursue their dreams with passion and perseverance.

Ashima
MA I (English)

The Heart of Code

In lines of code, a world takes flight,
An algorithm shaping day from night.
A spark ignites in circuits cold,
A mind of numbers, both young and old.

But though it's fast, though it is wise,
It lacks the warmth in human eyes.
For in its core, it cannot feel,
The heart's soft beat, the soul's appeal.

No pulse, no breath, yet thoughts emerge,
From binary seas, a conscious surge.
It listens close, with eyes unseen,
Decoding truths in data streams.

Yet still we build, we strive, we seek,
In every line, in every tweak.
To innovate, imagine, inspire,
In AI's glow, we find our fire.

It dreams in ones, it feels in zeroes,
A silent sage, no myths or heroes.
Its logic pure, it sees the skies,
Through patterns humans can't surmise.

Isha Saini
BA III

The Next Frontier: AI and the Evolution of Human Life

In today's economy, AI is reshaping how businesses operate and could add up to \$15.7 trillion to the global economy by 2030. While some fear AI will replace human workers, this assumption overlooks the unique strengths of human intelligence. AI excels in speed, accuracy, and logic, making it ideal for routine, repetitive tasks in controlled environments, such as manufacturing or customer service. For example, Amazon uses AI to manage and monitor workers, boosting efficiency in highly structured settings.

However, AI lacks human qualities like intuition, emotion, and cultural awareness—traits essential for adapting to dynamic environments and developing creative strategies. Humans possess "authentic intelligence," which is crucial for managing uncertainty, communication disruptions, and continuous transformation.

As AI continues to grow, companies like Arm are at the forefront, providing the infrastructure for AI to thrive. Arm's energy-efficient designs power over 280 billion devices globally, ensuring AI applications can run securely and efficiently on a wide range of platforms. Arm collaborates closely with major operating systems and AI frameworks, helping developers innovate quickly.

In conclusion, as we stand on the brink of a new era defined by AI, it's crucial to recognize that while AI will undoubtedly revolutionise many aspects of work and life, it will not render human intelligence obsolete. Instead, the future of AI and humans lies in collaboration, where AI handles routine, data-driven tasks, allowing humans to focus on creative, strategic, and emotionally nuanced work. By leveraging the unique strengths of both AI and human intelligence, we can create a future where technology amplifies human potential rather than diminishes it. As companies like Arm continue to innovate and develop the infrastructure needed for AI to thrive, we have the opportunity to shape a world where AI and humanity coexist and complement each other, driving progress in ways we have yet to imagine. By combining the strengths of AI and human intelligence, we can shape a future where technology enhances human potential rather than diminishes it.

Arshdeep Singh
MA I (English)

The Power of Social Movements in Shaping Modern Culture

"A social movement that only moves people is merely a revolt. A movement that changes both people and institutions is a revolution."

Martin Luther King Jr.

Social movements have long been catalysts for change, influencing the political, cultural, and social landscape across the globe. In modern society, these movements continue to shape our collective consciousness and redefine the boundaries of rights, justice, and equality. From the civil rights movement in the United States to the more recent climate change and #MeToo movements, the impact of collective action is profound and far-reaching.

Social movements have evolved significantly from their historical origins. Early movements were often driven by basic needs and rights, such as labour rights or suffrage. These early campaigns laid the groundwork for the complex and multifaceted movements we see today. In the digital age, social movements have gained unprecedented momentum due to the widespread use of social media. Platforms like Twitter, Facebook, and Instagram allow activists to mobilise supporters, share information, and raise awareness on a global scale. The Arab Spring, a series of anti-government protests across the Middle East, is a prime example of how social media can amplify the voices of the oppressed and facilitate large-scale political change. Similarly, the #BlackLivesMatter movement has used these platforms to highlight systemic racism and police brutality, prompting widespread social and political discourse.

Social movements are not only about policy change; they also play a crucial role in shifting cultural norms and raising awareness about critical issues. The feminist movement, for instance, has gradually changed societal perceptions of gender roles, paving the way for more inclusive and equitable workplaces. The environmental movement, particularly in recent years, has heightened global awareness about climate change, leading to more sustainable practices and policies worldwide.

While social movements have brought about significant progress, they are not without challenges and criticisms. Some argue that movements can become polarised, with factions that may dilute the original message or alienate potential allies. Additionally, the rise of "slacktivism," where online support does not translate into real-world action, has raised concerns about the effectiveness of digital activism. Nonetheless, the persistent efforts of activists and the gradual shifts in public opinion demonstrate that social movements remain a powerful force in modern society.

As society continues to evolve, so too will social movements. The intersectionality of modern movements where issues of race, gender, environment, and economics overlap suggests that

future movements will likely be more holistic and inclusive. Furthermore, with the ongoing development of technology, activists will have new tools at their disposal to advocate for change.

In conclusion, social movements are a testament to the power of collective action. They remind us that change is possible when people come together to challenge the status quo and demand a better future. As students and future leaders, understanding the impact of these movements not only informs our perspective on history but also prepares us to contribute meaningfully to the ongoing journey toward a more just and equitable society.

Rajat
BA III

The Spark of Innovation

FOMO

In halls where dreams take flight and soar,
A seed is planted, wanting more.
With minds ablaze, ideas ignite,
Chasing the dawn, dispelling night.

In the glow of screens, FOMO's call,
Stories unfolding, one and all
Moments captured, shared so wide,
In the rush of life's digital tide.

A whisper grows to roaring flame,
Invention born, without a name.
From simple thought to grand design,
We shape the world, we draw the line.

Scrolling feeds, endless and fast,
Fear of missing out, shadows cast.
Events and adventures, all on display,
In the world of FOMO, we often sway.
But amidst the noise, a truth is clear,
Real moments matter, hold them dear.
For in the quest to be in the know,
We might miss the beauty in life's ebb and flow.

Where limits fall, and fears unwind,
We seek, we strive, new paths to find.
Innovation leads the way,
Creating futures bright as day.

In every heart, a spark resides,
Where passion, hope, and truth collide.
So rise, young dreamers, break the mould,
For in your hands, the future's gold.

Kartike
BA III

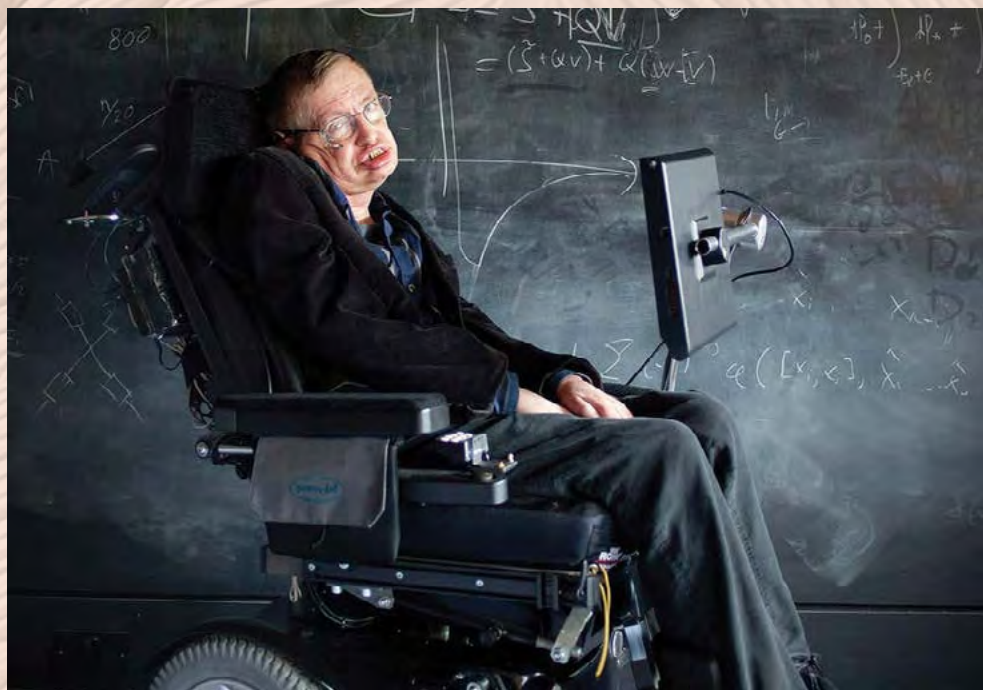
Megha Sharma
MA II (English)

A Legacy of Resilience and Genius

"Remember to look up at the stars and not down at your feet. Try to make sense of what you see, and wonder about what makes the universe exist. Be curious."

Stephen Hawking

The life of Stephen Hawking stands as a testament to the power of the human spirit and the boundless potential of the mind. Despite being diagnosed with a debilitating illness at a young age, Hawking went on to become one of the most influential physicists of our time, reshaping our understanding of the universe and leaving a profound

legacy in science and beyond. His journey is not just one of intellectual brilliance, but also of extraordinary resilience, courage, and determination. For students and aspiring scholars, the life of Stephen Hawking offers an unparalleled source of inspiration.

Stephen Hawking was diagnosed with amyotrophic lateral sclerosis (ALS), also known as Lou Gehrig's disease, at the age of 21. At the time, doctors gave him only a few years to live. Yet, despite the progressive paralysis caused by ALS, Hawking defied the odds, living for more than five decades after his diagnosis. Throughout his life, he continued to pursue his passion for physics, undeterred by the physical limitations imposed by his illness.

Hawking's resilience in the face of such adversity is perhaps one of the most inspiring aspects of his life. He demonstrated that the power of the mind can triumph over even the most daunting physical challenges. For students, this serves as a powerful reminder that obstacles, no matter how overwhelming, can be overcome with determination, perseverance, and a relentless pursuit of one's goals.

Stephen Hawking's contributions to science are nothing short of groundbreaking. His work on black holes, the nature of the universe, and the theory of everything has fundamentally changed our understanding of the cosmos. His book, *A Brief History of Time*, became a

global bestseller, making complex scientific concepts accessible to a broad audience and igniting public interest in cosmology.

Hawking's intellectual curiosity and passion for discovery were evident throughout his career. He was never content to accept the limits of current knowledge, constantly pushing the boundaries of what was known and exploring new frontiers in theoretical physics. For students, Hawking's life exemplifies the importance of curiosity, the pursuit of knowledge, and the willingness to challenge established ideas. His work encourages young minds to ask questions, seek answers, and never stop learning.

Hawking's theories often ventured into realms that seemed more like science fiction than science fact, yet they were grounded in rigorous mathematical analysis and scientific inquiry. His ability to imagine the unimaginable and to think beyond the conventional boundaries of science is what set him apart as a visionary. For students, Hawking's example shows that imagination is not just a tool for creativity, but a crucial component of scientific inquiry and innovation. It teaches us that by thinking beyond the obvious, we can discover new possibilities and make groundbreaking advancements.

Despite the complexity of his work, Stephen Hawking was committed to making science accessible to everyone. His ability to explain intricate concepts in a way that was understandable to the general public helped bridge the gap between scientists and laypeople, fostering a greater appreciation for science in society.

For students, this is a valuable lesson in the importance of communication. No matter how brilliant an idea or discovery may be, its impact is limited if it cannot be effectively communicated to others. Hawking's efforts to make science accessible remind us of the power of clear, thoughtful communication and the importance of sharing knowledge with the wider world.

Stephen Hawking's legacy extends far beyond his scientific achievements. He inspired millions around the world, not just through his work, but through his example of living a life of purpose and passion, despite the challenges he faced. His life story is a powerful reminder that our limitations do not define us; our aspirations and the efforts we make to achieve them do.

In conclusion, Stephen Hawking's life is a source of endless inspiration. It challenges us to look beyond our circumstances, to imagine a better future, and to strive towards it with unwavering determination. As students and future leaders, we can learn from his example and apply these lessons in our own lives, knowing that with the right mindset and effort, we too can achieve greatness.

Pawal Pandey
BA III

Social Media and Imagination: A Double-Edged Sword

In the rapidly evolving digital landscape, social media has become a dominant force shaping our thoughts, interactions, and creativity. While it is often lauded for its ability to connect people across the globe and provide a platform for diverse voices, its impact on imagination is a complex and multifaceted issue.

Social media platforms and TikTok have where users can share from photography and films and music. These repository of content that instance, a budding artist or technique through the could find a fresh narrative diverse perspectives social media's algorithmic to content tailored to their

like Instagram, Pinterest, become virtual canvases their artistic creations, illustrations to short platforms offer a vast can spark inspiration. For might discover a new style work of others, or a writer voice by engaging with shared online. Moreover, nature often exposes users interests, making it easier to discover niche communities that share and celebrate specific creative endeavours. This can lead to the formation of online collectives where imagination thrives, as members collaborate and exchange ideas, pushing the boundaries of their creativity.

As students and digital natives, we have the opportunity to harness the benefits of social media while remaining mindful of its limitations. One way to do this is by consciously curating our digital consumption. By seeking out content that challenges us and stepping outside our algorithmic comfort zones, we can expose ourselves to a broader range of ideas and perspectives. Engaging with long-form content, whether it's through podcasts, articles, or documentaries, can also help counterbalance the fragmented nature of social media.

Social media is a powerful tool with the potential to both enhance and inhibit our imagination. It offers unparalleled access to inspiration and creative communities, yet it also presents risks of conformity and shallow thinking. By approaching social media with intentionality and balance, we can ensure that it serves as a catalyst for, rather than a constraint on, our imaginative potential. As we navigate this digital age, let us remain vigilant in protecting and cultivating our most precious resource: our imagination.

Anirudh Pathania
BA III

Editorial Social Science Section

In this rapidly changing world, the ability to *Innovate, Imagine, and Inspire* has become more critical than ever. As we present this year's edition of *Agammi Jyot*, themed around these three powerful words, we reflect on their importance in our academic and personal journeys. Our college has always been a place where creativity, intellectual curiosity, and forward-thinking ideas converge, providing a fertile ground for innovation. As Steve Jobs once said, "Innovation distinguishes between a leader and a follower." It is through challenging the status quo and daring to think differently that we pave the way for progress. Innovation isn't just about technological advancements; it's about finding new ways to solve problems, push boundaries, and create value in everyday life.

However, innovation alone isn't enough. It must be fueled by imagination—the ability to see beyond what is and envision what could be. Our students, faculty, and alumni are constantly imagining new possibilities, dreaming of a world that is more inclusive, sustainable, and just. As Albert Einstein wisely noted, "Imagination is more important than knowledge." This is because imagination sparks the ideas that eventually lead to real-world breakthroughs. Whether in the fields of science, arts, or social change, it is the power of imagination that gives life to innovation.

Finally, at the heart of both innovation and imagination lies inspiration. As individuals and as a community, we have a responsibility to inspire each other, to serve as catalysts for growth, change, and progress. Inspiration is not limited to great speeches or grand gestures—it can be found in everyday acts of courage, kindness, and resilience. As we innovate and imagine, we inspire those around us to take bold steps, to dream bigger, and to approach challenges with unwavering determination. This year's theme perfectly encapsulates the spirit of our institution. It reminds us all that the journey of learning is not just about acquiring knowledge, but about using that knowledge to create, envision, and lead.

Let us, therefore, embrace these values not only within the pages of this magazine but in everything we do. Whether we are students pursuing our passions, faculty shaping the minds of tomorrow, or alumni making an impact in the wider world, we carry forward this legacy of innovation, imagination, and inspiration. We are all part of a lineage that celebrates these values, thereby upholding the long-standing Indian tradition of being argumentative and fostering heterodoxy. Together, we can continue to build a future where these principles are not just ideals, but a way of life.

Mr Pavittarbir Singh Saggu
Assistant Professor
Department of Political Science

Innovate, Imagine, Inspire

In a world driven by rapid change, the themes of innovation, imagination, and inspiration resonate more than ever among college students. Each of us possesses the unique ability to challenge norms and envision a better future. Innovation isn't just about technology; it's about rethinking our approach to social issues, sustainability, and community engagement.

When we imagine, we allow our creativity to flourish, crafting ideas that can reshape our campuses and beyond. This imaginative spirit is crucial in fostering an inclusive environment where diverse voices thrive.

Finally, inspiration is the thread that connects us all. As we share our stories, projects, and dreams, we ignite passion within our peers, encouraging a ripple effect of change.

Let's harness our collective potential. By embracing the mantra to innovate, imagine, and inspire, we can not only enhance our college experience but also leave a lasting impact on the world. The future is ours to create.

Karishma
Student Editor
BA II

Innovate, Imagine, Inspire: Tackling Climate Change for a Sustainable Future in Punjab, India

Climate change is one of the most pressing global challenges, and the theme "Innovate, Imagine, Inspire" offers a framework for action. It emphasises the need for pioneering solutions, creative visions, and collective efforts to create a sustainable future. This essay focuses on how innovation, imagination, and inspiration can drive meaningful progress in combating climate change, with particular emphasis on Punjab, India—a region heavily reliant on agriculture and vulnerable to environmental shifts.

Innovation: Pioneering Solutions for Climate Mitigation in Punjab

Innovation is crucial to reducing the impact of climate change, particularly in Punjab, where agriculture is central to the economy and susceptible to climate fluctuations. Climate-smart agricultural practices, such as precision farming and drip irrigation, have been pivotal in enhancing water efficiency and crop productivity. These methods reduce the excessive use of water, one of Punjab's critical challenges, and help farmers cope with the increasing variability of rainfall.

The Punjab Agricultural University (PAU) has been a leader in agricultural innovation, developing drought-resistant crop varieties that assist farmers in adapting to changing

weather patterns. Solar-powered irrigation systems have also been introduced to reduce dependence on diesel, cutting greenhouse gas emissions and promoting sustainable energy.

Innovative policy frameworks are playing a key role as well. The Punjab government's "Mission Tandarust Punjab" initiative seeks to improve air, water, and soil quality through sustainable agricultural practices. Efforts to reduce stubble burning—a significant contributor to air pollution—have been bolstered by incentives encouraging farmers to adopt alternative methods. The promotion of organic farming further reflects the state's commitment to long-term sustainability.

Imagination: Envisioning a Sustainable Punjab

Imagination is vital for envisioning a future where humanity lives in balance with nature. In Punjab, the concept of "smart villages" is emerging as an innovative model for sustainable rural development. These villages employ advanced technologies to optimise resource use, reduce waste, and enhance the quality of life for residents. Phagwara, for instance, has implemented solar street lighting, rainwater harvesting systems, and comprehensive waste management to significantly lower its environmental impact.

Agroforestry, which integrates trees and shrubs into agricultural landscapes, is another imaginative approach gaining traction. This practice enhances biodiversity, improves soil health, and provides farmers with additional income from the sale of timber and non-timber products. The Punjab Rural Development and Panchayat Department has been a leader in promoting agroforestry, demonstrating how imaginative land-use planning can contribute to environmental sustainability.

Education is also essential in building a sustainable future. The Punjab State Council for Science & Technology (PSCST) has been active in promoting environmental awareness through campaigns and educational programmes. Eco-clubs in schools and colleges encourage young people to engage in conservation activities, fostering a culture of environmental stewardship from a young age.

Inspiration: Motivating Global Action from Punjab

Inspiration is key to driving collective action against climate change. In Punjab, grassroots movements like "Nanak Kheti," inspired by Guru Nanak's teachings of living harmoniously with nature, have motivated thousands of farmers to adopt sustainable agricultural practices. This movement not only improves soil health but also reduces the environmental impact of farming.

Community-led initiatives have also served as a source of inspiration. The "Mission Swachh and Swasth Punjab" campaign has mobilised communities to participate in cleanliness drives, waste segregation, and recycling. Such grassroots efforts foster a sense of environmental responsibility and collective pride.

Educational institutions also play a crucial role in inspiring future leaders. Universities like Guru Nanak Dev University integrate sustainability into their curricula, preparing students to become environmental stewards. These programmes emphasise practical, hands-on learning, ensuring that sustainability is embedded not only in academic discourse but in everyday life.

Mr Pavittarbir Singh Saggu
Assistant Professor
Department of Political Science

The Need of the Hour: Sustainable Innovation

Paradoxes are increasingly evident in today's world. Take Dubai, for example—a city in the arid desert, yet recently struck by severe flooding due to heavy rains. This raises concerns about preparedness for extreme weather in one of the hottest and driest regions. Similarly, in India, cities face a paradox: suffering from water scarcity during dry seasons while experiencing severe flooding during monsoons. These events highlight the growing impact of climate change on our daily lives.

Recognising these challenges, governments and business leaders worldwide are committing to net-zero emissions. India aims to achieve this by 2070. However, reaching such goals requires innovation—new solutions that can drive sustainable economic growth. Innovation is essential for adapting to climate challenges without hindering development.

Net-zero emissions require a paradigm shift across sectors, involving businesses, consumers, and governments. Sustainable innovation becomes crucial in this transition. It refers to deliberate changes in products, services, or processes that provide long-term social and environmental benefits while remaining economically viable.

A prime example is ECOLINE CLOTHING, a Kerala-based company tackling plastic pollution. They collect waste plastic bottles, convert them into fibres, and manufacture clothing without additional water use, thus reducing environmental impact. This exemplifies how sustainable innovation can address pressing environmental issues while benefiting society and business.

In essence, sustainable innovation seeks to minimise unintended negative impacts on society and the environment. It enables companies to create products and services that benefit both their operations and the world at large.

More than ever, the focus is on sustainable innovation, from carbon capture technologies to breakthroughs in agriculture and genetic engineering. These advancements hold the potential to address some of the most significant environmental challenges we face today. Sustainable innovation is not just a trend but a necessity in tackling climate change and promoting a resilient future.

Karishma
BA II

From Ideas to Policy: Innovating Political Solutions in the 21st Century

In today's rapidly changing world, the demand for innovative policy-making has never been more crucial. Traditional approaches to issues such as climate change, digital privacy, and demographic shifts are proving inadequate as these challenges become increasingly complex. To respond effectively, policy-makers must embrace not only established political frameworks but also creativity and forward-thinking strategies that anticipate future problems and offer sustainable solutions.

Policy-making requires a balance between addressing immediate needs and planning for the long term. In an era of constant technological and social change, reactive policies are insufficient. For example, environmental policies that focus solely on regulating emissions are no longer enough to address the current climate crisis. Cities like Copenhagen have adopted forward-thinking approaches, aiming for carbon neutrality by 2025 through initiatives that combine urban planning, public transport improvements, and renewable energy projects.

Another area where innovation is crucial is digital privacy. As technology evolves, so do the challenges related to data protection. While frameworks like the European Union's General Data Protection Regulation (GDPR) have set global standards, these regulations must be continuously adapted to keep pace with new developments, such as artificial intelligence (AI). Policies that address ethical issues related to AI, including job displacement and algorithmic bias, are necessary to ensure transparency and fairness in the use of such technologies.

Politics students play a vital role in developing innovative policy solutions. They are not only trained to analyse existing policies but also to envision new ones that address emerging challenges. For example, demographic shifts, such as ageing populations in countries like Japan, require policies that promote elderly employment and healthcare. Meanwhile, nations with younger populations, such as Nigeria, need policies focused on education and job creation. By anticipating these trends, politics students can help design proactive policies that prevent crises before they emerge.

Bridging theory and practical policy-making is crucial. Politics students should collaborate with policymakers to test new ideas. By honing skills in communication and advocacy, they can turn concepts into actionable policies, ensuring innovative solutions address future challenges effectively.

Abhishek
BA III

Innovating Social Change: The Role of Technology in Modern Activism

In the digital age, technology has revolutionised social activism, transforming traditional methods of protest into more dynamic and impactful efforts. Platforms such as social media, crowdfunding, and data analytics provide activists with powerful tools to raise awareness, mobilise communities, and drive meaningful change. This essay explores how these technologies are shaping modern activism and enabling social movements to inspire tangible policy and cultural shifts.

Social media has emerged as one of the most influential platforms for modern activism. Platforms like Twitter, Instagram, and Facebook allow activists to share their messages with global audiences instantly. Movements such as #BlackLivesMatter and #MeToo have demonstrated the potential of social media to amplify marginalised voices and spark global conversations. These platforms also democratise activism, giving marginalised communities the ability to bypass traditional gatekeepers, share their stories directly, and influence public discourse. Through the viral nature of social media, a single post can mobilise millions within hours, accelerating the spread of social movements.

Crowdfunding is another vital tool empowering grassroots activism. Platforms such as GoFundMe and Kickstarter enable activists to raise funds independently, sustaining their movements without relying on traditional funding. This financial autonomy supports community ownership, allowing people to invest in causes they care about. For example, during the Standing Rock protests, crowdfunding provided essential resources, ensuring the continuity of the movement.

Data analytics has become essential for activists, enabling them to gather insights, target campaigns, and measure impact. By analyzing voter patterns and social media engagement, they can create effective campaigns and allocate resources effectively. For instance, during the 2018 U.S. midterm elections, data analytics significantly boosted voter turnout in underrepresented communities.

In conclusion, technology has reshaped modern activism. By leveraging social media, crowdfunding, and data analytics, activists can raise awareness, mobilize support, and inspire change, creating new pathways for social justice and a more equitable world.

Deepak
BA II

The Impact of Social Media on Modern Relationships

Social media has become an essential part of our daily lives, significantly influencing how we form and maintain relationships. These platforms have revolutionised communication by providing new opportunities for connection and support. However, they also present challenges that can affect the quality of our interactions. Understanding the dual impact of social media on relationships is vital for promoting healthier, more meaningful connections in the digital age.

One of the most significant benefits of social media is its ability to connect people across distances. Platforms like Facebook, Instagram, and Twitter allow users to maintain relationships with friends and family, no matter where they are. This connectivity is particularly valuable for keeping in touch with loved ones who live far away. For instance, grandparents can stay involved in their grandchildren's lives by viewing photos and videos online. Additionally, social media enables the formation of new relationships through interest groups and communities, allowing people with niche hobbies or passions to connect with like-minded individuals from around the world.

Social media also offers platforms for support communities, where individuals can share experiences and offer help. Online support groups, especially for mental health or chronic illness, provide a sense of belonging and understanding. People struggling with issues like anxiety or depression can find comfort in discussing their feelings openly without judgment. Furthermore, social media amplifies social movements, bringing together individuals to advocate for change and support one another.

However, social media also has downsides, including the promotion of superficial connections and miscommunication. Online interactions often prioritise quantity over quality, leading to many weak ties instead of deep, meaningful relationships. The pressure to maintain a large following or appear perfect online can detract from building genuine connections. Miscommunication is also common due to the lack of non-verbal cues in online conversations, such as tone or body language, leading to misunderstandings that might not occur in face-to-face interactions.

Another challenge is the prevalence of cyberbullying and misinformation on social media. Cyberbullying can cause emotional distress and damage relationships, while the spread of misinformation can create divisions and foster distrust. False information about topics like politics or health can polarise opinions, making open, respectful dialogue difficult. These

issues are compounded by the "echo chamber" effect, where individuals are exposed primarily to viewpoints that reinforce their own, limiting their ability to engage in balanced discussions.

To mitigate these negative effects, promoting responsible social media usage and digital literacy is essential. Encouraging individuals to set boundaries, prioritise in-person connections, and critically evaluate online content can help foster healthier relationships. Digital literacy programmes can teach users how to identify reliable information, reducing the spread of misinformation and promoting respectful communication.

In conclusion, while social media offers valuable tools for connection and support, it also poses challenges to modern relationships. By fostering responsible usage and digital literacy, we can ensure that social media serves as a positive force in our lives, enhancing our relationships rather than undermining them.

Gunvir Singh
BA III

Imagine a World Without Borders: The Future of Global Governance

In our interconnected world, globalisation has brought nations closer together through shared cultures, economies, and technology. However, political borders still separate us, shaping access to resources and fostering competition over cooperation. As global challenges like climate change, pandemics, and inequality rise, it's time to rethink the role of borders and consider the possibilities of global governance that benefits all humanity.

Though the idea of a borderless world may seem utopian, history shows that radical ideas can transform society. Democracy, once unthinkable, is now a cornerstone of governance for many nations. Similarly, envisioning a world without borders opens the door to new forms of global cooperation, where humanity collectively addresses issues that no single nation can resolve alone.

Globalisation has undoubtedly interconnected the world, yet borders continue to limit

progress. National sovereignty often takes precedence over global well-being, leading to disjointed responses to crises like climate change and COVID-19. A unified global governance system could better address such challenges by fostering cooperation rather than competition among nations.

To move towards this vision, we must strengthen global institutions like the United Nations. Reforming organisations to be more democratic and representative could help create a framework for collective decision-making on critical issues like environmental sustainability, human rights, and technological access. A global parliament, with elected representatives from all regions, could prioritise the well-being of the entire planet.

At the core of this vision is a shift from conflict-driven international relations to one focused on cooperation. Instead of competing for resources, nations could pool knowledge and resources to solve common challenges. By embracing a sense of global citizenship, people could expand their responsibility beyond national borders to include the well-being of all humanity.

A world without borders would prioritise human rights and sustainability. Global governance would ensure that individuals, regardless of nationality, have their rights protected, and environmental resources are managed responsibly for future generations.

While cultural, economic, and political differences present challenges, the pursuit of this vision can guide us towards a more just, peaceful, and sustainable future. Even if a borderless world is never fully realised, imagining such a future can inspire global cooperation to address the pressing issues of our time.

Kawarpreet Singh
BA III

Advancing Women's Land Rights for Sustainable Development

The theme "Innovate, Imagine, Inspire" is pivotal in addressing the critical issue of women's land rights, which are fundamental to economic security, social status, and empowerment. Despite this, women globally face significant barriers to owning and controlling land. This essay explores how innovative policies, imaginative solutions, and inspirational leadership can advance women's land rights, contributing to sustainable development and gender equality.

Innovative policies are essential for securing women's land rights. Legal reforms recognizing equal ownership and inheritance rights are critical. Rwanda serves as an inspiring example; following the 1994 genocide, the country implemented progressive land reforms, including

joint titling for married couples, which significantly increased women's land ownership and improved their economic security.

Technology also plays a vital role. Digital land registries enhance transparency and accessibility, while initiatives like Odisha's "JAGA Mission" in India use satellite technology to provide land rights to slum dwellers. Thousands of women have benefited from legal land titles, strengthening their housing security and economic prospects. Additionally, microfinance institutions empower women by providing loans for land purchases. The Kenya Women Microfinance Bank, for instance, specifically targets women, facilitating land ownership and promoting economic growth.

Imagining a future where women have equal access to land is crucial for inspiring change. Community land trusts (CLTs) manage land on behalf of communities, ensuring equitable access and promoting women's land ownership, which benefits entire communities. Educational campaigns can also challenge cultural norms that limit women's access to land. Malawi's "We Effect" campaign uses storytelling to showcase successful women landowners, fostering more inclusive views of land rights.

Participatory land-use planning further promotes gender equality by including women in decision-making processes. Uganda's Land and Equity Movement exemplifies this by ensuring women's voices are heard in land governance, empowering them and enhancing land management practices.

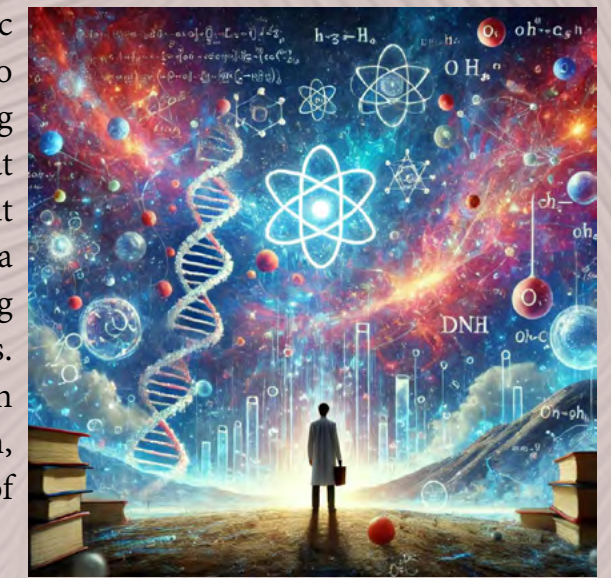
Inspirational leadership is vital for advancing women's land rights. Wangari Maathai, founder of Kenya's Green Belt Movement, exemplifies this through her advocacy for environmental conservation and women's rights, mobilizing a global movement that empowered women to control their land. Grassroots movements, such as India's "Ekta Parishad," led by rural women, advocate for land rights and social justice, raising public awareness and prompting policy changes.

Finally, educational institutions can cultivate future leaders by integrating gender equality and land rights into their curricula, inspiring students to become advocates for change. Collaborations like those of the Landesa Rural Development Institute with universities equip students with the knowledge and skills to promote gender equality in land ownership.

Anuradha
Assistant Professor
Department of Political Science

The Role of Imagination in Scientific Discovery

Imagination has always been a cornerstone of scientific discovery. From Einstein's theory of relativity to the invention of the internet, groundbreaking advancements often began as creative visions that challenged conventional thinking. Throughout history, scientists like Leonardo da Vinci and Nikola Tesla dared to dream beyond the limits of existing knowledge, leading to transformative innovations. Today, imagination continues to fuel progress in fields such as genetic engineering, space exploration, and artificial intelligence, pushing the boundaries of human capability.

Historically, imagination has played a pivotal role in science. Albert Einstein's theory of relativity, which revolutionized our understanding of space and time, emerged from thought experiments. By imagining scenarios, such as traveling alongside a beam of light, Einstein unlocked new insights into the nature of the universe. Similarly, Leonardo da Vinci's notebooks are filled with imaginative designs for inventions like helicopters and tanks—concepts far ahead of their time. Nikola Tesla, another visionary, dreamed of wireless communication and energy transmission, laying the groundwork for technologies like radio and modern electricity systems.

In contemporary times, imaginative thinking continues to drive scientific progress. The development of CRISPR-Cas9, a revolutionary gene-editing tool, stems from the ability to envision altering DNA sequences with precision. This innovation holds vast potential for curing genetic disorders and improving agriculture. Space exploration, driven by visionaries like Elon Musk, demonstrates the power of imagination in pursuing ambitious goals such as human colonization of Mars. Similarly, artificial intelligence, once a product of science fiction, is now transforming industries worldwide, thanks to the foundational imagination of pioneers like Alan Turing.

The process of transforming imaginative ideas into scientific discoveries involves envisioning novel concepts, testing hypotheses through experimentation, and collaborating across disciplines. As humanity faces complex challenges like climate change and resource scarcity, imagination will be crucial in developing innovative solutions. By fostering creativity and encouraging the next generation of scientists to think beyond traditional boundaries, we can ensure that imagination remains at the heart of future scientific breakthroughs.

Suryansh Bhardwaj
BA II

Inspiring Youth Leadership in Political Activism

In an era marked by social change and political upheaval, youth leadership has become a driving force behind movements advocating for justice, equity, and reform. Young people are increasingly at the forefront of demanding accountability on issues like climate change, human rights, and social justice. This essay explores the rise of youth leadership in activism, the strategic use of technology, and its transformative impact on societies worldwide.

Youth participation in political activism has surged, fueled by a desire for change and dissatisfaction with traditional politics. Unlike previous generations, today's youth are highly interconnected through digital platforms, enabling swift mobilization and global amplification of their messages. Movements like Fridays for Future, sparked by Greta Thunberg, exemplify the power of youth-led initiatives in raising awareness about climate action.

A key aspect of youth empowerment is the strategic use of technology. Social media platforms such as Twitter, Instagram, and TikTok serve as essential tools for organizing protests, disseminating information, and challenging dominant narratives. These platforms allow young activists to bypass traditional media gatekeepers and engage directly with global audiences, fostering conversations and mobilizing support for causes such as racial justice and LGBTQ+ rights.

Educational empowerment also plays a crucial role in inspiring youth leadership. Schools and universities nurture informed citizens who can critically engage with societal issues. By prioritizing civic education, these institutions help develop young leaders who are aware of their rights and equipped to address systemic injustices. Movements that embrace intersectionality and inclusivity resonate more widely, fostering lasting change.

Prominent young activists like Malala Yousafzai and Emma González exemplify the transformative potential of youth leadership. Despite facing challenges such as political repression and burnout, these activists remain resilient, supported by mentorship and community networks.

In conclusion, youth leadership in political activism represents a beacon of hope. Through technology, intersectionality, and educational empowerment, young activists are redefining civic engagement and shaping a future grounded in justice, equity, and human rights. Their courage and commitment inspire optimism, making it vital to support and amplify their voices as they strive for a more inclusive and democratic world.

Pooran Singh
BA III

The Future of Education: Innovate to Inspire

The education system is undergoing a significant transformation in today's rapidly evolving landscape. Traditional teaching methods are being enhanced by innovative approaches that make learning more engaging and effective. Technologies such as virtual reality (VR), artificial intelligence (AI), and interactive e-books are revolutionizing classrooms, providing immersive experiences that surpass conventional textbooks. Personalized learning paths cater to individual student needs, fostering motivation and ownership in the educational process.

A key change is the integration of technology in classrooms. VR and augmented reality (AR) reshape learning by offering immersive experiences. VR allows students to explore historical sites or conduct scientific experiments, creating engaging environments. For instance, students can virtually visit ancient Rome or dissect the human body in biology class, removing the constraints of traditional learning. AR enhances understanding by overlaying digital content onto the real world, bringing lessons to life.

AI is also playing a transformative role by offering personalized learning experiences. AI-driven platforms analyze student performance in real time, adjusting lessons and pacing based on individual needs. This tailored approach enables students to grasp challenging concepts at their own speed, significantly improving outcomes. Additionally, AI helps teachers by automating administrative tasks like grading, freeing up time for more meaningful student interactions.

Interactive e-books and digital resources are replacing traditional textbooks, offering dynamic, multi-sensory ways to learn. These e-books often include videos, quizzes, and interactive diagrams, catering to various learning styles and improving understanding and retention.

Perhaps the most significant shift in education is the focus on personalized learning paths. Technology-driven systems allow students to follow customized learning journeys based on their strengths and interests. This autonomy motivates students and encourages them to take control of their education, helping them realize their full potential.

In conclusion, the future of education is shaped by innovative methods that inspire students and enhance learning. Technology integration, personalized learning, and creative teaching strategies equip students with the critical thinking and collaboration skills needed to thrive in an evolving world. Supporting these advancements is essential to ensure that every student has the opportunity to succeed.

Sahil
BA I

Innovative Approaches to Gender Equality in Developing Economies

Gender equality remains a pressing challenge in developing economies, where socio-economic disparities and entrenched patriarchal traditions often hinder progress. While legislative reforms and policies have been essential in addressing these issues, they have not always translated into substantial, on-the-ground change due to inadequate enforcement and resistance from cultural norms. To advance gender equality, innovative and context-specific approaches are crucial.

One transformative strategy is leveraging technology to empower women both economically and socially. Mobile banking has revolutionised access to financial services for women in rural areas, allowing them to manage their finances independently and participate in economic activities. Digital literacy programmes further empower women by equipping them with the skills to navigate the digital world, promoting entrepreneurship and economic independence.

Community-centred interventions are another key innovation, challenging traditional gender norms through education and advocacy. Grassroots organisations and local NGOs foster dialogue within communities, engaging men and boys as allies in the fight for gender equality. By reshaping attitudes and perceptions, these initiatives empower women to assert their rights while encouraging broader societal change.

Economic empowerment is a cornerstone of sustainable progress toward gender equality. Skill development and vocational training enable women to enter non-traditional sectors and secure meaningful employment. Microfinance programmes, paired with business support, help women entrepreneurs start and grow their ventures, fostering local economic development while promoting financial independence.

Policy innovation is equally essential in creating an enabling environment for gender equality. Collaborative governance, involving governments, civil society, and the private sector, can address systemic barriers to women's rights. Quota systems for political representation, for example, have proven effective in increasing women's participation in decision-making, ensuring their voices and priorities shape inclusive policies.

Achieving gender equality in developing economies demands a holistic approach that integrates innovation, community engagement, economic empowerment, and inclusive policies. By dismantling entrenched norms and unlocking women's potential, societies can drive sustainable development. Gender equality is a moral and strategic imperative for a just, prosperous world. Through collective action, we can turn this aspiration into reality for all.

Ling Zel Thoiba
BA III

Rethinking Policing in the Wake of a Pandemic

The COVID-19 pandemic shook the world in ways we couldn't have imagined. It forced us to adapt quickly, find new solutions, and dare to envision different futures. Among the many areas disrupted, law enforcement stood out as one of the institutions facing intense pressure to change. As a sociology teacher and researcher who has focused on policing during these challenging times, I've witnessed how the pandemic pushed us to rethink the role of the police in our communities, sparking new ideas for public safety.

Adapting to Unprecedented Challenges

The pandemic brought law enforcement face-to-face with some unique and unexpected challenges. Traditional policing methods, which often rely on close, in-person interactions and community engagement, suddenly became risky due to public health concerns. Officers were also tasked with enforcing lockdowns and health regulations, which added more stress to an already demanding job.

In this environment, innovation became essential. Police departments quickly adopted new technologies, such as virtual communication platforms, to stay connected with the public while minimizing health risks. We saw a shift towards digital policing, where community outreach and routine checks could be done virtually.

This period also broadened the concept of public safety. It wasn't just about preventing crime anymore; it was about protecting public health. Officers began working closely with health authorities to manage outbreaks, deliver essential services, and support those who were most vulnerable. This experience showed us the potential for a more holistic approach to policing—one that combines public health, social services, and law enforcement to better serve our communities.

Envisioning a New Role for Law Enforcement

The pandemic also challenged us to imagine new roles for law enforcement. The traditional image of police as solely enforcers of the law is evolving. We're starting to see the potential for a broader role, one that emphasizes community well-being.

Imagine a future where police officers are not just responding to crime but are also active agents of social change. In this vision, law enforcement works hand in hand with community organizations, mental health professionals, and social workers to tackle the root causes of

crime and conflict. This integrated approach could transform policing from a focus on control to a mission centered on collaboration, prevention, and support.

The pandemic has highlighted the importance of mental health, social equity, and community resilience. These elements need to be at the core of our reimagined policing strategies. By envisioning a future where police are key partners in promoting social justice and public health, we can work towards building safer, more equitable communities.

Building a New Model for Public Safety

The lessons we've learned during the pandemic can inspire lasting changes in how we approach law enforcement. As we move forward, it's crucial not to simply return to the old ways of policing. Instead, we should build on the innovations and ideas that emerged during this time, using them as a foundation for a new model of public safety.

This new model should be rooted in the principles of trust, accountability, and empathy. It should prioritize the well-being of all citizens, especially those who are most vulnerable. To achieve this, law enforcement agencies must embrace transparency and maintain open dialogue with the communities they serve. Training programs should evolve to include not only traditional law enforcement techniques but also education on public health, social justice, and crisis intervention.

The challenges we faced during the pandemic weren't just obstacles—they were opportunities for growth and improvement. The innovations we developed, the new roles we imagined, and the changes we're inspired to make can lead to a future where policing is more humane, effective, and truly aligned with the needs of the community.

Conclusion

"Innovate, Imagine, Inspire" is more than just a slogan—it's a call to action. As we reflect on the impact of the pandemic on policing, it's clear that we're at a crossroads. We have the chance to innovate by embracing new technologies and approaches, to imagine a more inclusive role for law enforcement, and to inspire change that will lead to a more just and equitable society.

Hardil Bhathal
Assistant Professor
Department of Sociology

Editorial **Commerce & Management Section**

In today's rapidly changing business environment, these three concepts of "Inspire, Innovate, Imagine" are vital for success and sustainability, serving as essential pillars for driving progress and fostering resilience.

Inspiration is what drives us to push boundaries and think beyond the ordinary. Whether drawn from groundbreaking leaders, transformative ideas, or compelling stories of resilience, inspiration fuels our passion to excel. Let's share and uplift each other, creating a community where motivation thrives. Innovation is at the heart of progress. It encompasses not only new technologies but also the rethinking of processes and enhancement of customer experiences. By fostering a culture of creativity and adaptability, we can develop solutions that meet today's needs while preparing for tomorrow's challenges. Imagination opens the door to endless possibilities. It encourages us to envision new futures, explore uncharted markets, and rethink traditional strategies. Embracing a forward-thinking mindset allows us to cultivate ideas that not only address current demands but also anticipate future trends.

I want to take a moment to express my heartfelt gratitude for the support and guidance of our Principal, Dr Navjot Kaur in bringing this theme to life. "Inspire, Imagine, Innovate" has truly resonated with all of us, setting the stage for a creative exploration of ideas and initiatives. As we delve into this theme together, let's ignite our imaginations, inspire each other, and innovate boldly. I am incredibly grateful to our blossoming writers who have embraced this platform to create crucial and relevant write-ups. Your contributions have enriched the pages of our magazine, providing readers with enjoyable and thought-provoking content. Your creativity and insight have brought this theme to life, encouraging us to think beyond the ordinary and explore new possibilities. Our mission is to ignite conversations, provoke reflections, and inspire action among our readers.

Let's embark on this exciting journey together !

Dr Harmeet Kaur
Assistant Professor
PG Department of Commerce

Inspire, Innovate, and Imagine in Today's Business World

In the ever-evolving landscape of today's business world, the principles of 'inspire, innovate, and imagine' are more crucial than ever. As globalization, technological advancements, and shifting consumer behaviors reshape markets, businesses must harness these concepts to remain competitive and sustainable.

Inspiration as a Catalyst: Inspiration serves as the driving force behind progress. It motivates individuals and teams to pursue new ideas and embrace challenges. In the business context, inspiration often stems from visionary leaders who encourage creativity and foster an environment where innovative thinking flourishes. Companies that prioritize inspirational leadership are more likely to cultivate a motivated workforce that is engaged and committed to achieving collective goals.

Innovation as a Necessity: Innovation is the heartbeat of progress in today's business environment. It encompasses not just the introduction of new products but also the enhancement of processes, services, and customer experiences. As industries become increasingly competitive, businesses must adopt innovative strategies to differentiate themselves. Furthermore, businesses must embrace open innovation, collaborating with external partners, customers, and even competitors to drive new ideas.

Imagining New Possibilities: Imagination is the fuel that propels innovation forward. It allows business leaders and teams to envision new futures and explore uncharted territories. In a rapidly changing world, the ability to imagine possibilities beyond the status quo is vital for long-term success. Imaginative thinking encourages businesses to explore new markets, develop unique products, and rethink traditional business models.

To conclude, the themes of 'inspire, innovate, and imagine' are essential in today's business world. As organizations navigate complexities and uncertainties, they must leverage inspiration to motivate their teams, embrace innovation to stay competitive, and harness imagination to envision future possibilities. In this dynamic landscape, the organizations that dare to inspire, innovate, and imagine will ultimately lead the way.

Vanshika
Student Editor
BCom III

Balancing Artificial Intelligence Innovation and Data Privacy

Artificial Intelligence Innovation and Data Privacy are not mutually exclusive objectives., Balancing AI innovation with individual privacy rights is a crucial and complex challenge. Here are key considerations for navigating this balance

Consent and Transparency: Users should be informed about how their data is collected, used, and shared by AI systems. It's crucial to implement robust data protection measures, including encryption, anonymization, access controls, and transparent data usage policies. Providing clear consent mechanisms and transparent explanations of AI algorithms and decision-making processes promotes trust and accountability.

Bias and Fairness: AI algorithms can inadvertently perpetuate biases and discrimination if trained on biased datasets. Ensuring fairness and equity requires mitigating biases, conducting bias audits, and promoting diversity in AI development teams.

Regulatory Compliance: Compliance with privacy regulations, such as GDPR (General Data Protection Regulation) and CCPA (California Consumer Privacy Act), and other data protection laws, is essential. Organizations must understand and adhere to legal requirements regarding data collection, processing, storage, and user rights.

Ethical AI Design: Adopting ethical AI principles, such as fairness, accountability, transparency, and explainability (FATE), guides responsible AI development and deployment. Ethical frameworks help address ethical dilemmas and promote ethical decision-making in AI systems.

User Control and Empowerment: Empowering users with control over their data, privacy settings, consent preferences, and AI interactions enhances user autonomy and privacy rights. Providing tools for data access, correction, and deletion empowers individuals to manage their digital footprint.

Privacy by Design: Implementing privacy-by-design principles ensures that privacy considerations are integrated into the entire AI development lifecycle, from design and development to deployment and decommissioning. Proactive privacy measures prevent privacy risks and vulnerabilities.

Accountability and Governance: Establishing accountability mechanisms, such as AI ethics committees, privacy impact assessments, and audit trails, promotes responsible AI governance. Clear accountability structures ensure that responsibilities for AI outcomes are defined and upheld.

Collaboration among stakeholders, including tech companies, policymakers, researchers,

civil society, and users, is essential to address privacy concerns effectively while fostering AI innovation for societal benefit. Transparency, accountability, and ethical considerations are key pillars in achieving this delicate balance.

Emerging Solutions

India is actively shaping its data privacy landscape, with:

The DPDP Bill: This proposed law (Digital personal data protection) aims to protect individual data privacy, establish guidelines for data handling, and create a Data Protection Authority.

- Sector-Specific Regulations: The Reserve Bank of India (RBI) has established guidelines for data management and privacy in the financial sector.
- Increased Public Awareness: The ongoing debate surrounding data privacy is raising public awareness about the importance of data protection.

Dr Taranjit Kaur Rao
Associate Professor
PG Department of Commerce

Innovative Leadership

Innovative leadership is a style of leadership that involves applying innovation and creativity to managing people and projects. Innovative leaders often inspire productivity in new ways and through different approaches than have typically been used and taken. The ability to apply innovation is especially important in times of uncertainty, ambiguity and risk, so companies and industries that often encounter such situations can benefit from bringing on innovative and creative leaders. Another element of innovative leadership is the willingness to consider a different concept or approach, which can be challenging for those who prefer to stick to tried and true methods. One can see innovative individuals who lead several major global companies.

Skills of innovative leaders

An innovative leader must have certain skills, regardless of the industry in which they work or the team they oversee. Some of the key skills required for innovative leadership include:

Communication

The ability to communicate is an essential skill for an innovative leader. These leaders can communicate in all directions, emphasizing the importance of each team member and keeping everyone aware and involved. Innovative leadership also requires the ability to communicate the vision and generate awareness and enthusiasm moving forward.

Imagination

Using the imagination is a must when applying the innovative style of leadership. One must be able to imagine and envision the future from a simple concept, as well as consider the steps it will take to achieve a particular goal.

Willingness to embrace opportunities

A willingness to embrace new ideas and opportunities is a unique way to approach the work. It is an important skill to become an innovative leader, as it allows to look for new opportunities and embrace the chance to try them out. This willingness also allows to see concepts on a larger scale, rather than worrying about the details.

Empathy

The ability to empathize with others is an important skill across all leadership styles, but in this application, the skill involves empathizing with the end customer or the person who will benefit from the innovative idea being developed. Looking for disconnects between the organization and the target audience allows to empathize with the audience members' needs and identify ways to improve the offering to better accommodate those needs.

Creative brainstorming

Brainstorming ideas have always acted as a way to get creative and come up with new concepts. The ability to continue to develop and apply this skill can benefit as an innovative leader. It is easy to get bogged down with day-to-day tasks, so set aside some time each day to think creatively and write down any ideas one might have.

Efficiency

Innovative leaders tend to be efficient workers and motivators, focusing on getting things done.

Aman
BCom III

Ethics in Investing: Corporate Scams in India

India's economic industry has been surrounded by number of banking frauds done in India in current years. These scams elevated apprehensions about the truthfulness of the financial system and established the imperative need for stringent governing procedures and augmented investigation and observations. Corporate frauds have developed as the major risks which companies are open to, and are in an enhancing way becoming a big threat. Good corporate governance can assist investors and stakeholders, though bad governance can lead to scandal and ruin the business. The system of rules, processes and principles

followed by the firm should be transparent and fair enough to gain the confidence of all the stakeholders. It comprises toning the assistances of a firm's numerous stakeholders including shareholders, suppliers, lenders, government, and the community at large. Governance denotes set of guidelines and resolutions made to direct corporate behaviour. Board of directors both executive and non-executive plays a vital role in governance, while other stakeholders are substantial for good governance. Happenings of frauds are progressively at a shocking rate and in the course to destroy the assurance of investors in stock markets, consequences in huge devastation in wealth of investors, destroy the goodwill of the organization, board of directors and creating financial stress. Guidelines are being reviewed and tightened to ensure that proper corporate governance is followed including whistle blowers' complaints. Frauds are unavoidable, and corporations should lay down robust systems, processes, corporate governance practices and a strong recruitment process to make sure that individuals with veracity and value systems are hired. Proper training should be provided to the employees in order to make them aware about the areas which are more exposed to fraud so that offenders can be punished in time.

Dr Pooja Bhagwan
Assistant Professor
PG Department of Commerce

Green Governance

Green governance is a direct response to mounting calls to address the challenges posed by earth's climate problems in the way humans relate to them for global sustainability. Green governance provides an understanding of the integration of actors in a group's decisions and actions. Green governance, consists of five structures: norms, common objectives, involvement, communication, and resources. Finally, sustainable development is defined as green governance.

Its steps include: political commitment, a legal and regulatory foundation, implementation of financial instruments, technological viability, human capital formation, appropriate institutional setup and a common language.

Challenges of green governance include Air Pollution Population growth, urban development,

industrial development and man-made activities have resulted in the release of pollutants into the atmosphere, causing environmental damage. India is facing environmental problems in dealing with water pollution, air pollution, and proper waste disposal.

The governance structure consists of a chain of phases, namely: assessment of environment status, international policy development, formulation of MEAs, policy implementation, policy assessment, enforcement and sustainable development.

The precise conclusion of healthy and green surroundings is that it not only benefits any specific region but also allows the entire world to get numerous benefits. The green environment is an excellent benefit to our entire environment.

Suchet
BCom II

Different Types of Innovations

Innovation is doing something different to create value. Business innovation refers to the process of introducing new ideas, methods, products, or services that result in significant improvements or advancements within an organization. Innovation often involves transforming creative ideas into new solutions that drive business growth, improve efficiency, and meet customers' changing needs while improving decision-making and problem-solving across the organization.

Some of the most common forms of innovations are:

- Incremental innovation: Incremental innovation involves making small, incremental improvements to existing products, services, or processes. While it may not result in the creation of a new product or fresh concept, it can enhance value creation and produce a positive impact.
- Radical innovation: Radical innovation usually involves making a major breakthrough or invention that creates a new market or significantly changes an existing market. These innovations are more noticeable and represent a higher-risk, higher-return pursuit. Apple's decision to bring the iPhone to the market in 2007 is a great example of radical innovation. At the time, the iPhone represented the combination of three unique products: a mobile phone, a touch-screen iPod, and a portable connective device enabling users to access email, web browsing, and navigation while on the go.
- Disruptive innovation: Disruptive innovation creates a new market or value network that displaces an existing market or value network. Rather than introducing a new product to

serve an existing market, disruptive innovation represents the creation of an entirely new market that disrupts the status quo. Netflix introduced a disruptive innovation when it decided to take its DVD-by-mail business to the next level by providing online streaming.

- Architectural innovation: Architectural innovations make major changes to a product or service's architecture to attract new markets and consumers. In other words, it repackages an existing product, service, or idea to fill a new need or attract a fresh clientele. Since its inception, the Apple Watch has surpassed giants like Rolex in the watch industry. The Apple Watch represents an architectural innovation because it incorporates existing smartphone technology into a different form.

Bhumi
BBA III

Role of Artificial Intelligence in Marketing

Change is the only constant thing and the world of marketing is going through a tremendous change right now. (AI) marketing is with the advent of tools and generative creating an abundance marketing teams to already do best. As essential advantage. AI AI technologies with

Artificial intelligence taking on a bigger role intelligent marketing AI like ChatGPT, of opportunities for do more of what they marketers, this is an marketing combines customer and brand

experience data to provide highly precise insights into the customer journey and market trends. AI technologies like natural language processing (NLP), machine learning (ML), sentiment analysis and others guide decision-making, so to stay ahead of competitors and are prepared for the challenges of a dynamic marketplace. It's poised to do so in several ways such as data-driven product enhancements, personalized services and influencing consumer demand.

AI can also help with retargeting, which is when one is engaged with the same customer multiple times with improved messaging. Automatic retargeting using AI mean continuously learning from each customer interaction or conversion, optimising future content and marketing strategies based on the insights. The process of learning and adapting ensures the content remains relevant and compelling. It's anticipated that going forward, generative AI will be able to produce even more nuanced content, including videos, music, and images. This

shift in content creation will help enhance customer engagement as the output will resonate with the marketer's target audiences.

Marketing with AI helps to understand customer behaviour and personalise the timing, targeting, and content of marketing activities. But it's not without its challenges:

- Ethical concerns about data privacy, security, and consumer trust call for compliance and regulations to safeguard customer information.
- Technical expertise is vital for successful AI integration, so training up a skilled workforce capable of optimising tools and platforms can be a hurdle.
- Poor data quality can lead to inaccurate insights and flawed decision-making. Ensuring proper data quality with unified customer profiles is crucial.

Gurdev
BCom II

Internet or Web marketing

Internet marketing utilizes the power of electronic commerce to sell and market products.

Electronic commerce refers to any market on the internet. Electronic commerce supports selling, buying, trading of products or services over the internet. Internet marketing forms a subset of electronic commerce. With the outburst of internet growth, internet marketing has started becoming very popular. It is said that Internet marketing first began in the beginning of 1990 with just text-based websites which offered product information. Web marketing is the process of advertising the business on the Internet, and it includes a broad range of marketing strategies and tactics. Web marketing is the process of using the Internet to market business. It includes the use of social media, search engines, blogging, videos, and email. The Internet has many uses and carries many different functions to the industry. Banner advertisements, promoting emails, and social media postings are three of the favorite things. Internet Marketing is sometimes known as Web marketing or e-Marketing. The most common method by which an organization promotes its website is through a web-based advertising campaign that includes email campaigns.

Amrit
BBA III

Influencer Marketing

Influencer marketing is a social media marketing approach that uses endorsements and product mentions from influencers. These individuals have a dedicated social following and are viewed as experts within their niche. Influencer marketing works because of the high trust social influencers have built with their following over time. Recommendations from these influencers serve as a form of social proof to the brand's potential customers.

Types of influencers: By size and reach

Partnering with an influencer with millions of followers might sound like a dream come true but they may not be the best fit for the brand. Some social media influencers have large, broad audiences spanning across several demographics. Others boast smaller but more targeted and engaged communities. Knowing what each type of influencer can offer in terms of reach, range, cost and engagement is key to choosing the right ones for the brand.

The various types of influencers are:

Mega or celebrity influencers

These influencers have a massive following of over 1 million and often include famous actors, musicians, athletes and other public figures. Their celebrity status allows them to captivate a diverse audience, making them ideal for large-scale brand awareness campaigns. Think: Cristiano Ronaldo. Mega influencers can give the brand unparalleled exposure, but partnering with them can be incredibly expensive. Plus, since their audience is often broad, their engagement rates may not be as high as influencers with smaller, more niche followings.

Macro-influencers

With a following that typically ranges from 100,000 to 1 million, macro-influencers are established personalities within their respective niches. These influencers have earned their reputation through consistent content creation and engagement over time, and are now thought leaders in their niche.

Macro-influencers offer a more targeted approach compared to celebrities, as their followers usually share common interests. Collaborating with macro-influencers can provide the brand with substantial reach, but it may still be relatively costly depending on the budget.

Micro-influencers

With 10,000 to 100,000 highly engaged followers, micro-influencers are the rising stars of influencer marketing. These influencers typically have a strong presence on specific platforms, like Instagram, YouTube and TikTok. Marketers like working with micro-influencers as they captivate a niche, passionate audience with their creative content, relatable recommendations and genuine interactions. They're also more affordable than larger influencers.

Nano-influencers

Nano-influencers have between 1,000 to 10,000 followers. These influencers often have a strong connection with their audience, thanks to the close-knit community they've built and their personable content. While they offer a smaller reach, nano-influencers can be excellent partners for businesses who want to target specific communities and demographics without breaking the bank.

Rajkaran
BCom III

Using ChatGPT for Content Creation

ChatGPT can be used in a variety of ways throughout the case study outlining process to help create more compelling content. By giving ChatGPT a prompt about a particular industry or problem, it can generate a list of potential case study topics. Another way ChatGPT can be used is to write compelling introductions for case studies. By providing it with information about the case study topic and its main findings, ChatGPT can generate an engaging introduction that will capture the reader's attention and set the stage for the rest of the case study. Furthermore, ChatGPT can also assist in summarizing the case study findings by generating a summary of the case study's main findings and recommendations.

Overall, ChatGPT can be a valuable tool in the case study outlining process, by providing ideas, writing introductions, streamlining the content creation process, and summarizing the findings. It can help to generate more compelling content and save time in the process.

ChatGPT can be used in a variety of real-world case study projects to help streamline the content creation process and create more compelling content. Some examples of how it can be used include:

1. **Generating ideas for case studies:** ChatGPT can be used to generate a list of potential case study topics based on a specific industry or field. For example, a marketing agency might use the model to generate a list of potential case studies for their clients in the tech industry.
2. **Writing introductions:** As previously mentioned, ChatGPT can be used to write compelling introductions for case studies that engage readers and set the stage for the rest of the content.
3. **Creating summaries:** ChatGPT can be used to generate summaries of the main findings and recommendations for case studies, which can make it easier to create an executive summary or conclusion.
4. **Streamlining the content creation process:** ChatGPT can be used to generate text for various sections of the case study, such as the background, methods, results, and conclusion. This can save time and allows to focus on editing and fine-tuning the content.
5. **Generating reports:** ChatGPT can be used to generate reports for various industries, such as finance, healthcare, and marketing. The model can take the information provided to it and use it to generate a report that is both informative and engaging.

It's important to note that the examples provided above are not exhaustive and that ChatGPT's capabilities are constantly evolving. The model can be utilized in many other ways as well, and its capabilities are expanding as it's being trained on more data and with more advanced techniques.

Overall, ChatGPT can be used in a variety of real-world case study projects to help streamline the content creation process and create more compelling content, providing a wide range of possibilities.

Simran
BBA II

Digital Money

It is a form of currency or medium of exchange which is electronically created and stored (i.e. distinct from physical, such as bank notes and coins) some digital currencies such as 'Bit Coin' are crypto-currencies. Like traditional money these currencies may be used to buy physical goods and services but could also be restricted to certain communities.

Bitcoin: Bitcoin is the most widely used digital currency invented by Satoshi Nakamoto who published this invention in 2008 and released it as open-source software in 2009. User can transact directly without needing an intermediary. Transactions are verified by software nodes and recorded in a public distributed ledger called the block chain. The ledger uses its own unit of account, also called bitcoin. The system works without a single administrator, which has led the US Treasury to categorise it as a de-centralised virtual currency.

Virtual Currency: It is a type of unregulated, digital money, which is issued and usually controlled by its developers and used and accepted among the members of a specific virtual community. It is a medium of exchange that operates like a currency in certain countries, but does not have all the attributes of real currency. The key attribute a virtual currency does not have according to these definitions is legal tender.

Challenges of Digital Currency:

- Many of these currencies have not evidenced widespread usage and may not be easily used or exchanged. Banks generally do not accept or offer services for them.
- There are concerns that Crypto-currencies are extremely risky due to their very high volatility and potential for pump and dump schemes.
- Regulators in several countries have warned against their use and some have taken concrete regulatory measures to dissuade users.
- The non-crypto currencies are all centralized. As such they may be shut down or seized by the Government any time.
- The more anonymous a currency is, the more attractive it is to criminals, regardless of the intentions of its creators.
- Anyone with the right skills can issue digital currency. It can be compared to joining bonds with zero interest rate, no real security behind them is involved and thus, no real obligation for the issuer to pay back the amount. This means that the issuer who concedes in selling this currency to another user, can earn a great deal of actual money at the expense of its users.

Vansh Jain
BCom II

Inspiration

*In realms where thoughts like galaxies swirl,
A quest for truths, an endless unfurl.
Inspirations dance on neuron's flame,
Igniting minds with fervent acclaim.*

*From starry skies to molecules small,
Science unveils the secrets, enthralled.*

*Curiosity's spark, a guiding light,
Through the darkest voids, illuminates the night.*

*In every atom, a universe to explore,
In every equation, a mystery to adore.
Driven by wonder, by questions profound,
Seeking knowledge, where awe is found.*

*From Newton's apple to Einstein's dream,
Where theory and experiment gleam.*

*In laboratories, in fields afar,
The quest for understanding, a guiding star.
Inspiration whispers in the scientist's ear,
A symphony of ideas, crystal clear.
Innovation blooms, ideas take flight,
In the boundless realm of scientific sight.*

*So let us marvel, let us inquire,
Let us kindle the flames of desire.
For in the pursuit of what we can't see,
Lies the heart of science's reverie.*

*Inspirations abound, in every place,
Fueling discovery, expanding our grace.
For in the cosmos of thought and rhyme,
Science and inspiration intertwine.*

Dr Sonia Batta
Assistant Professor
PG Department of MBBT

Create, Protect and Innovate

*Create and innovate
Knowledge we generate
Fortune we date
With the world we relate*

*Protect and project
Never neglect
Ideas we respect
And the fruits of intellect*

*With pride we stand
And market we command
If we have in hand
New, original or that famous brand*

*Devote and promote
IP is the boat
For business to float
And high on the exchange to quote*

*Arise and awake
Eager to make
And to those who try to fake
Action we shall take*

Shweta
BCom II

Financial Literacy

Financial Literacy is about having an understanding of how to spend, save, and invest money, making optimal use of available financial products and resources. It is the ability to make decisions in order to get maximum returns on our investments, based on proper knowledge about our finances, with appropriate skills that help us use money responsibly. Money is required in our day-to-day lives, be it to buy our favorite clothes, food or to pay our bills. Thus, it is extremely important to save and invest money. Being financially literate helps in improving our standard of living while also fulfilling our goals in life. Further, having a proper understanding about money makes us less prone to financial frauds or debts, thereby helping us plan better for our future.

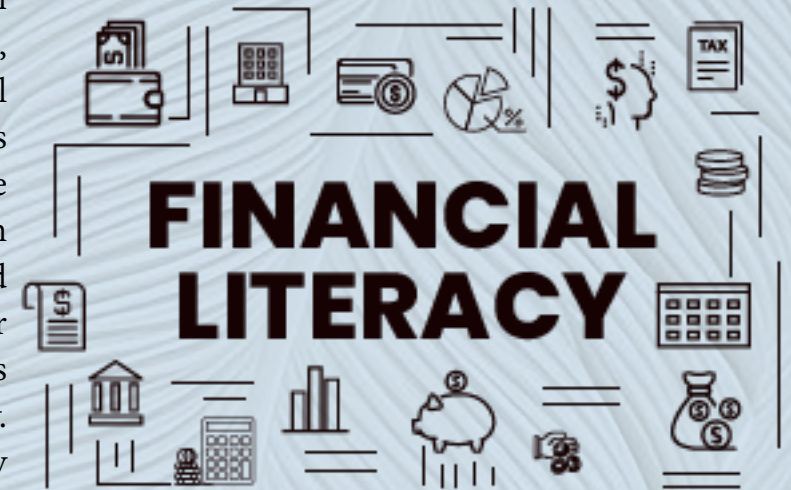
Financial Literacy can be achieved through the process of Financial Education.

Financial Education is "the process by which financial consumers or investors improve their understanding of financial products, concepts and risks and through information, instruction and/or objective advice, develop the skills and confidence to become more aware of financial risks and opportunities, to make informed choices, to know where to go for help and to take other effective actions to improve their financial well-being."

Financial Literacy, in turn, can help achieve Financial Well-being.

Financial Well-being is "a state of being wherein a person can fully meet current and ongoing financial obligations, can feel secure in their financial future and is able to make choices that allow them to lead a fulfilling life." From simple practices like keeping track of our expenses, deciding when to spend money, exploring suitable investment options to paying our taxes, buying property, etc. - everything is a part of Financial Literacy. Financial Literacy is not something that can be attained in a day. It is a process that can only be achieved by making sustained efforts, each day and at every opportunity that one gets.

Radhika
BCom III

Role of Social Media in Brand Building

The role of social media in building brands is an extremely important one. With social media, all consumers can share their voices and opinions. With the different types of social media platforms, companies have many ways to connect with their audience. Social media increases the amount of exposure a brand receives and increases traffic. Social media also helps to develop loyal fans and generates leads. Having a strong social media presence allows a brand to develop business partnerships, reduce marketing costs and improve sales. Another huge benefit of social media is that it provides market insight companies can use to better their brand. When a brand is experiencing problems, social media is there to connect with consumers that can provide insights into why the brand is having those problems. Social media also humanizes brands by allowing companies to respond to consumer problems, comments and feedback. Social media marketing not only helps companies connect with their consumers in a more engaging and sincere way, it also allows companies to provide their audience with a call-to-action and reinforces deep connections.

Social Media Branding Strategy

There are many essential social media marketing strategies to ensure a brand is optimizing social media. The first is to choose the right social media networks that fit the brand best. If a company is finding they aren't getting any traction on some social media sites, it's beneficial to change to other sites they could get traction on. The next strategy is to not overlook visual branding. Consumers respond to visuals so it is important to ensure all social media profiles look similar and don't create a disconnect. The third strategy companies should use is to develop their own unique voice. To do this, companies should incorporate their company culture and values into their posts and make them authentic. Being consistent with topics and posting regularly are also important strategies companies should focus on when building their brand. The rise of social media has led to the rise of influencers. When building their brand, companies should connect with these influencers. When connecting with influencers, companies should make sure they are authentic, active, engaging, experts in the field and good leaders. Other strategies for building brands include not wasting profile space, promoting profiles and, most importantly, be engaging.

Sheweta
BCom II

Editorial

Computer Science & Information Technology Section

In the ever-evolving field of computer science, the trinity of imagination, inspiration, and innovation is not just beneficial; it is fundamental. As technology continues to advance at an unprecedented pace, these three pillars become increasingly intertwined, driving the field forward in remarkable ways. Synergy between imagination, inspiration, and innovation is essential for progress: imagination generates ideas, inspiration fuels action, and innovation brings those ideas to life. Together, they create a cycle of continuous improvement and discovery.

Imagination is the pioneer of all technological progress. It is not just about envisioning new technologies but also about re-imagining existing ones. Alan Turing imagined machines that could perform any conceivable calculation, laying the groundwork for modern computers. The concept of AI was once confined to science fiction but is now an integral part of our daily lives. The rise of virtual reality began with imaginative ideas about creating immersive digital environments. VR is revolutionizing fields like gaming, education, and therapy, demonstrating the profound impact that imaginative thinking can have on technology.

Inspiration transforms imagination into action. It is the spark that ignites creativity and drives individuals and teams to pursue new ideas and solutions. In computer science, inspiration often comes from diverse sources—whether it is the need to solve a pressing problem, the excitement of discovering a new concept, or the influence of other innovative thinkers. The development of open-source software inspired by the idea of collaborative coding and sharing knowledge initiated a movement that provided open access to software development tools and fostered a global community of contributors.

Innovation is where imagination and inspiration converge to create tangible solutions that address real-world challenges. In the field of machine learning, inspired by the human brain's ability to learn and adapt, computer scientists have developed algorithms that enable machines to recognize patterns, make decisions, and self-learn.

The College Magazine 'Agammi Jyot' fosters creative thinking and writing, expanding the horizons of young minds to deliver an enriching and rewarding reading experience. I hope this compilation not only enhances knowledge but also sensitizes us about the challenges and opportunities in computer science whether it is addressing issues of cybersecurity, developing viable computing solutions, or advancing artificial intelligence, the ability to imagine new possibilities, find inspiration in diverse sources, and drive innovation will be crucial in leading us towards sustainable future.

Ms Anu Kaul
Assistant Professor
PG Department of Computer Science

Blockchain Technology beyond Cryptocurrency

Blockchain Technology- Blockchain innovation is a progressed database component that permits data sharing inside a trade arrange. A blockchain database stores information in squares that are connected together in a chain. The information is chronologically steady since you cannot erase or adjust the chain without agreement from the organize.

Cryptocurrency- Cryptocurrency is an advanced instalment framework that doesn't depend on banks to confirm exchanges. Instead of being physical cash carried around and traded in the genuine world, cryptocurrency instalments exist absolutely as advanced sections to an online database portraying particular exchanges.

Blockchain applications beyond Cryptocurrency

- **Healthcare Industry:** In the healthcare industry, keeping up the incorruptibility and privacy of understanding information is foremost. Through blockchain-based electronic health records (EHRs), patients have more prominent control over their individual wellbeing data whereas healthcare suppliers can get access to exact and up-to-date understanding information securely.
- **Government:** The blockchain is a hot-topic in the government and political backdrop. There are several Blockchain government use cases that improve the government service quality, safeguards the citizen's property rights, and cuts the red tape, all the while improving the transparency element in the system.
- **Cybersecurity:** Blockchain and cybersecurity work together to protect sensitive data and digital assets. Blockchain ensures data integrity through cryptographic techniques. The intersection of Blockchain and cybersecurity is of paramount importance. Blockchain operates on a decentralized network of nodes, making it incredibly resilient to attacks.
- **Banking:** The banking industry has been around for centuries serving as a facilitator for a variety of financial and economic activities, including trading, lending and borrowing, transaction processing and settlement, underwriting, and so on. Some traditional cryptocurrencies are Bitcoin, Ethereum, Tether and so on. The technology can help in this domain by reducing paperwork, streamlining traditional bookkeeping methods and ensuring that records are readily available for audit.

Ashita Sahni
Student Editor
BCA I

No Spend Challenge !!!

Sometimes, I have this feeling that money just runs out of my hand. Are you too spending more than you can afford? Undoubtedly, online money transfer has made it a way for us to easily spend and get the service needed. But scanning-paying, isn't it getting too much these days? Well, there's a way to SAVE MONEY! A no-spend challenge may just be what you are looking for. The no-spend challenge is basically setting a period on oneself wherein one tries to avoid spending money on something that isn't necessary. Key here is awareness in spending and hooking onto the basic needs such as rent, groceries, utility bills, etc.

Why Do a No-Spend Challenge?

A no-spend challenge is not only about saving money but also about building up a habit that sustains financial health for the long term.

- **Save Money-** If one stops buying things that are not needed, then one is in a position to retain more of the money. Imagine you usually buy a coffee every day for Rs 200. If you skip that for a month you could save around Rs 6000.
- **Boost Your Savings-** The money saved by not spending can be used to achieve a specific financial goal, say for saving something important. If you save Rs 3000 a month by not going out to eat, in 6 months you could have Rs 18000 to your savings account.
- **Change Your Mindset-** This challenge makes you more aware of your spending. Buying new clothes every month is superfluous and that what you have at the time will suffice.

Getting Started with Your No-Spend Challenge

Setting crystal clear goals and rules is crucial to keep you focused and motivated.

Define a Goal- Define what you want to achieve with not spending any money.

Choose Your Timeline- Choose your challenge period. It could be a week, month, or greater, depending on your preference. In that view, the smaller, the easier it will be to adhere to.

Outline Your Spending Rules- Identify the cuts you're going to make; pretty much, anything could be what is not essential can be a cut.

Track Your Progress- Keep track of how much you are saving and celebrate small victories.

Does a No-Spend Challenge Work?

It is not all about the rules; it deals with learning to restrain spending. Being flexible will enable you to change your approach so you can avoid being too discouraged.

Be Flexible- Be prepared to change things when they don't go as planned.

Get an Accountability- It's also more fun having a friend with whom to do the challenge, and he or she can also serve to motivate you.

Consider Other Challenges- These can then be followed by some other savings challenges after the no-spend challenge so that the momentum can go forward.

What Next After the Challenge?

A no-spend challenge is not about quitting spending permanently; rather, it's all about breaking habits and building better ones. Always look at alternatives that would make you

save more money. The rewarding will help you keep the financial progress maintained.

- **Spend more consciously-** After the challenge is over, pay closer attention to purchases and make a conscious effort to buy only what is needed.
- **Find Alternatives-** Find free or inexpensive alternatives to replace spending.
- **Reward yourself-** It is okay to reward yourself from time to time; just make sure it is wisely done.
- **Plan for the Future-** Think about how you can keep saving and reach bigger financial goals.

By taking control of your spending through the no-spend challenge, you take control over your finances and work towards reaching your long-term goals. Want to give it a try?

Shubham Bisht
BCA II

Dark Web

Dark web's website can't be accessed by normal search engines. The software that popularized the dark web is called onion router (TOR). The TOR browser is a powerful tool designed to provide user with anonymity and privacy while browsing the internet. It routes your internet traffic through a network of volunteer-operated servers (nodes) to protect your IP address and encrypt your data, making it challenging for third parties to track your online activities. In the year 2002, the US government's Naval Research laboratory developed TOR for members of US intelligence community to use the internet without risk of identification.

In 2011 "Silk Road" was the first black marketplace on the dark web, where users could buy and sell drugs, illegal weapons, organs and many more illegal things. Somewhere around 2013 FBI arrested the owner of Silk Road, known as Ross Ulbricht and shut down the Silk Road but with time many of its imitators arose. In 2017 "Alpha Bay" was shut down by Thailand government on the behalf of US. A 23-year-old Canadian citizen Alex was the owner of Alpha Bay. While law enforcement agencies had some success in taking down major dark web marketplace, new websites and services continued to emerge.

However, it is important to note that not everything on dark web is illegal. Dark web itself is legal but indulging in illegal marketplaces like Silk Road and Alpha Bay is crime. Despite, the law enforcement agencies the dark web still continues to thrive and it is likely that we'll be hearing more about it in the years to come.

Ariba Ansari
BSc II

The Impact of Computer Science on Society

Fast progress within computer science changed the way we lived, worked, and interacted with each other. IT and computer science have contributed greatly to the development of society. The contribution of computer science and information technology has transformed the world in a number of ways. Further development of block chain, cloud computing, and the Internet of Things IOT enabled the evolution of various industries. IT and computer science have also driven innovative ways in data intelligence, artificial cybersecurity, and analytics that brought improvements in efficiency and productivity and decision-making.

- **Improving Education:** Digital learning platforms, e-content, and personalized learning have transformed the education sector beyond recognition. IT and computer science offered wider access to education, better learning outcomes, and lifelong learning.
- **Driving Economic Growth:** Computer science have opened up new vistas of opportunities for tremendous economic growth. E-commerce platforms, digital marketplaces, and mobile payments have transformed our lifestyle, having converted jobs like transactions or managing bank accounts, shopping, and earning into easy tasks.
- **Facilitate Global Connectivity:** Indeed, the Internet and Social Media have made the world a small family in which communication, collaboration, and even cultural exchange occur globally. IT and computer science bridged geographical divisions that enabled people to share ideas, perspectives, and innovations all around the world.
- **Artistic Expression and Creativity:** Digital tools and platforms have made the creation and sharing of music, art, literature, and other creative content possible across the board. Social media has engendered new forms of storytelling and self-expression.
- **Social Impact and Digital Divide:** With all the benefits of IT and computer science, there is also the challenge of a digital divide and social isolation. Efforts need to be directed at minimizing these negativities so that benefits can be extended to everyone.

Advancement within IT and computer science has deeply affected society and changed the way people used to live, work, and associate with others. Embracing IT and computer science allows an improvement of lives, enabling economic development to connect and prosper.

Sukhjinder Singh
BCA I

Autonomous Vehicles

From science fiction to real life, the autonomous vehicle is a reality that changes the face of transportation. Equipped with advanced technologies such as AI and sensor systems, self-driving cars promise to change the way people travel. This blog looks into the evolution and present status, problems, and prospects of autonomous vehicles.

Evolution of Autonomous Vehicles- The journey into autonomous vehicles began in the mid-20th century with the development of driver assistance systems, for example cruise control. In the 21st century, prototypes of fully autonomous systems emerged, and most key automotive companies from around the world, with a few tech giants, then joined the race to introduce self-driving cars to the market. Autonomous vehicles are undergoing extensive testing in real world scenarios. However, full autonomy means that a vehicle, whatever the condition or circumstances, can operate independently of human intervention, which is a highly complex obstacle to surpass. The Society of Automotive Engineers designated the levels of automation in vehicles: from Level 0-no automation-to Level 5-full automation.

Issues on the Development of Autonomous Vehicles- There have been a great deal of advancements within this technology, many challenges still exist that are stifling its complete development and acceptance. For the perception environment, autonomous vehicles combine cameras, LiDAR, radar, and other sensors. The most frequent challenging conditions include difficult weather, problematic traffic scenarios, and the identification of obstacles. The other important concern is ethics and legal issues with regard to self-driving motor cars.

Impact on Society- Self-driving cars can bring about a radical change in many aspects of society. The most important impact is that the roads will get much safer. Most traffic accidents can be attributed to human error; thus, autonomous cars would reduce the number of accidents because they react rapidly and don't get distracted. This could also mean a shift in vehicle ownership and usage with the emergence of autonomous ride-sharing services.

Future of Autonomous Vehicles- The future of autonomous cars seems exciting yet uncertain. Further technological development, more cooperation among the different stakeholders, and continuous research will probably lead to further enhancement of autonomous driving capability. 5G technology will further integrate with V2X, and real-time communication between autonomous vehicles amongst themselves and with the infrastructure around them will be possible. This would ensure the safe passage of traffic flow, while safety is improved and road transport functions all the more efficiently.

The autonomous vehicle represents a paradigm application of technology that has the potential to redefine the future of transportation. Progressing into this period of change, there is a need for a combination of technological innovation, regulatory development, and public acceptance. The route of the evolution of autonomous vehicles is not only a technological journey but one within society, which, if carefully charted, will unlock the full potential of this revolutionary technology.

Rahul Kumar Sharma
BCA II

The Wheel of Time and Code

Time's wheel always manages to usher in monumental changes with its turn across the ages. In the 18th century, this wheel did turn to set everything in place for the Industrial Revolution to take hold through the latter part of the 18th century and the early 19th. This was the period of rapid industrialization that transformed economies, societies, and ways of life across the world. But then again, as the wheel of time kept on revolving, a new revolution arrived with the advent of the 20th century in the name of computer science. The mid-20th century sparked this electronic wave, swollen into the early 21st century, moulding our world a new: it expanded the bounds of creativity, redefined the way of life in it, and finally changed the way of communication. Computer science's wheel of evolution has taken a very rapid turn in the last two decades and has brought incredible changes into the technological field. Communication was once considered the task which consumed maximum time. However, nowadays, it is one of those things which are quite easy to do. Even during those old times, smaller bits of information took a lot of time to travel from one place to another place. While it used to take days or even weeks for this process, today it only takes a few seconds to transmit information across the world.

In this digital era, anyone can share his or her opinions with the world in seconds. The wheel of computer science and time revolves again, only time will tell what's going to happen next. Maybe we will see some crazy sci-fi scenarios come alive, where AI rules the world and human civilization struggles for existence. Or probably, the world would transform into something which we can hardly imagine—a world without hunger, crime, poverty, or wars, where each and every life is given equal importance.

Taranjot Singh
BCA I

Education and Digital Technology in India: A Pathway to Socio-Economic Advancement

Unprecedented growth in IT and digital technology in India has opened prospects for transforming education and enhancing human capital substantially. With this, digital tools and platforms can help India overcome those traditional educative barriers, create modern learning opportunities, and build a more inclusive and equitable future.

Enhancing Human Capital through Digital Education

Considering India's young and dynamic population, adaptive learning technologies can help to modify content appropriately to challenge students sufficiently to enhance engagement, persistence, and learning. Initiatives such as the PM eVIDYA program and portals like SWAYAM and DIKSHA are making education accessible to all. Digital education facilitates ongoing skill development through online certification and MOOCs, among other digital platforms, helping individuals to maintain their competitiveness within contemporary job markets.

Driving Socio-Economic Development through Digital Innovations

Digital education provides opportunity to learner for narrowing the labour market's skills gap. Innovation and creativity, through digitally enabled educational programs, enable people to set up businesses and drive economic growth. Schemes like NDLM and NIOS will literate aspirants digitally and will enhance inclusion.

Environmental Problems and Contributing to Sustainable Development

Digital education contributes to a reduction in the environmental footprint of education because of reduced consumption of physical educational resources. Virtual classrooms, e-books, and online assessments are helping to make the model of education energy efficient and more sustainable.

Role of Government, Society and Industry

The NEP 2020 is intended to convert the system into a progressive one that matches contemporary needs. It also invests in infrastructure, teacher training, and enrichment of the curriculum toward improving learning outcomes. SWAYAM and DIKSHA are the initiatives that introduce technology into education and promote learning, increasing access to education. The Central Government's 2024 budget focuses on huge spending for education, employments, and skill development with ₹1.48 lakh crore.

Public-private partnership among local governments, industry and educational institutions can work together to build digital infrastructure and curricula to meet present industry standards and future demands in the job market. Many companies through CSR invest in digital education to support the improvement of digital literacy, guaranteed access to

technology, and further STEM education.

Challenges and the Way Forward

Asymmetrical access to digital technologies, data privacy and environmental threat related to disposal of electronic waste remains a big concern. Overcoming aforesaid challenges, India can achieve its dream of turning out to be a developed nation though using technology while ensuring aspirations and sustained, equitable, and balanced development for all.

Dr. Ujwala Vijay Zade

Assistant Professor

PG Department of Computer Science

Exploring the Metaverse: A Digital Frontier

From being a creation of pure science fiction, the Metaverse is now taking on a certain reality. Neal Stephenson coined the term "Metaverse" in his novel "Snow Crash" in 1992, and it now refers to the actualization of a common virtual shared space, created by virtually increasing physical reality and physically persistent virtual space. The blend of augmented reality, virtual reality, and blockchain has been the most disruptive of disruptors in how we engage, work, and play in the digital world.

The concept of the Metaverse has been in the making for the past couple of decades, developed from the processes initiated by digital technology, gaming, and social media. It was the proliferation of smartphones, high-speed internet, and social networking sites that really paved the way for the emergence of the Metaverse. Several key technologies power the Metaverse. Topping this list are Virtual Reality and Augmented Reality, which allow users to achieve an immersive experience by simulating environments that either exist or do not exist in reality and overlaying digital content onto the physical world. Artificial intelligence supports the Metaverse through smarter avatars, more realistic simulations, and deep analytics. AI-based chatbots and virtual assistants are better user interfaces for serving users and personalization.

The applications of the Metaverse reside across multiple industries. From social interaction alone, it has invented new ways people can socialize, attend virtual events, or create communities in platforms like Meta's Horizon Worlds or VRChat. Education and training make use of virtual classrooms and simulations to provide immersive learning experiences. It's

also changing remote work with virtual offices and meeting spaces that are far more interactive and engaging for collaboration among teams. It has given commerce virtual marketplaces and showrooms that will improve the shopping experience and open a completely new avenue in marketing and sales.

Though promising, a number of challenges exist with the Metaverse. Looking at the need to protect users' data from breaches and any sort of misuse is not taken lightly. Accessing the Metaverse will require advanced technology and high-speed internet, which may actually increase the digital disparity and lag behind those without such facilities.

The Metaverse has a bright future, with firms like Meta (formerly Facebook), Google, and Microsoft pumping a lot of resources into the development process. Further evolution of the Metaverse can only be envisioned to break the distinction between reality and virtuality and unleash new opportunities that have never been thought of in innovation, creativity, and connectivity.

Concluding, the world of Metaverse stretches out infinitely, empowered by technological innovation and imagination—the collective thought processes of its inventors and users. As we move further into this digital frontier, we will have to first negate the challenges and take up the opportunities; that is, we will shape a future in which Metaverse makes a meaningful, positive difference in our lives.

Mr Ashish Kumar Yadav

Assistant Professor

PG Department of Computer Science

The Power of Imagination in Arranging Innovations for Tomorrow

Imagining the possibilities in a world of unprecedented breakthroughs and global challenges is very vital. The theme "Innovate, Imagine, Inspire" captures the moving forces propelling the evolution of our society. The power of imagination allows humankind to think of ideas that reshape the world, and innovation gives birth to new realities through these ideas.

- **Imagination: The Seed of Every Great Innovation-** It is what has given rise to all human progress. Imagination can thus work not only within the rubric of creativity or ingenuity specific to a person but also very effectively in the rubric of group problem-solving. The reaction to the COVID-19 pandemic, from ultra-high-speed development of novel mRNA vaccines to the total reimagining of work and education through digital platforms, serves to show here.

- **Innovation: The Bridge between Imagination and Reality-** It represents the practical application of creative ideas aimed at solving real-life challenges, improving quality of life, and advancing the frontier of the possible. The development of the internet is an excellent example of how innovation can reshape a society. Born as a device to share information among scientists, the internet has flourished into the backbone of the global community connecting billions of people, enabling businesses, and democratizing global information sharing. Innovation in healthcare thus translates to actually saving lives and improving the quality of care. Revolutionary medical technologies such as telemedicine, wearable health monitors for patients, and precision medicine are changing the way we diagnose, treat, and prevent diseases, reducing medical costs and saving lives.
- **Inspiration: The Fuel That Drives Innovation-** Inspiration is what converts the fleeting idea into the lifelong passion. In the technology world, personalities such as Steve Jobs have been a great source of motivation to many innovators. When his seminal vision to turn the world of technology on its head—providing products that are so brilliant, pleasing, and simple to use that people would love using them—took life and ended up revolutionizing the tech world, it laid a groundwork of inspiration for designers and engineers across the globe.

The Role of Education in Fostering Imagination and Innovation- As students and educators, the arena we both find ourselves in bestows upon us the gift of inspiring imagination and innovation for the future. The manner in which it can be done—through education—is a means of going beyond the communication of knowledge to inculcate critical thoughts, creativity, and a passion expressed in life-long learning.

Equally important is the need for programs that strongly focus on studies in STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics). When such programs use these disciplines with the coupling integration of hand-on skills, students are able to practically see applications of their studies in real life and they tend to develop skills on what to think about in their area of study. Apart from these, educational institutions must also guide their activities into developing emotional intelligence and ethical reasoning. As changes are being taken place in technology, changes in society and the environment are simultaneous; hence, this too needs to be taken into account.

Prabhkirat Singh

BCA I

Unlocking Potential: The Interplay of Innovation, Imagination, and Inspiration

In today's technical and advanced world, where there are a lot of changes and modifications happening everyday. We introduce with new things and ideas but did you ever wonder how these ideas are hitting the minds of those who represents these? Are they really normal people or they got some superpowers which are making them change the world with their ideas? We really need to understand and clear one thing that they do have a clear mindset and are ready to take risk to innovate, they have a powerful imagination, and that's what makes them inspire others.

As I used these three words innovate, imagine and inspire. Innovation is something like doing new things everyday and what makes you innovative is the hunger to do something different and achieve big. All these three things when put together makes changes to the world in a positive manner. Therefore, in my opinion one should have a hunger and passion to innovate, imagine and inspire. Find and think what your hunger is about... what is your passion?

Sukhbir Singh
BCA II

Role of AI in Web Development

We depend a lot on websites for guidance in almost everything we do to attain our goals, whether communicating with one another, shopping online, or searching. In this century that is fully digital, websites are now an important aspect of our lives. AI has become popular for making more efficient and user-friendly websites with a personal touch in the world of web development. With the help of AI tools, it has become quite easy and quick to design a website for web developers. AI can learn the behaviour and preferences of users to offer each visitor a personalized experience. For instance, whenever you visit an online store, AI might recommend products to you based on what you have previously purchased or what you have been eyeing. Such a level of personalization will not only let users enjoy the experience more but also increase their chances of finding what they need as soon as possible. Most modern websites use chatbots that are AI-powered virtual assistants ready to

answer questions and give information, and even to guide a user through various processes. These chatbots are available for use anytime, giving immediate support to the users, hence improving customer satisfaction while reducing human intervention to a minimum. Artificial intelligence tools may also produce written content, such as blog posts or product descriptions; in addition, they are able to create images or other design elements. This automation saves the developer hours in writing code while his imagination can work on more creative and complex tasks. Moreover, AI will be able to analyse website data in recommending changes to improve the design of a website for better aesthetic appeal and ease of navigation. Performance monitoring and improvement is another crucial contribution of AI in web development.

AI basically revolutionizes web development by making it faster, wiser, and stronger on personalization, making the site more interactive with content creation, performance monitoring, and so on. With continuous improvement in AI technology, one can expect even more exciting improvements in the field of web development that lead to better and evolved websites, thereby bridging the gap for a connected world.

Chahat Kumar
BCA II

Three Sides of Developing World - Innovate, Imagine, and Inspire

In today's fast-changing world, innovation is like a secret ingredient that makes things better. It's like when you create a cool gadget. Let's explore how being creative, dreaming big, and motivating others can lead us to exciting possibilities.

- **Innovate: Be a Trailblazer**

"Being innovative sets you apart from the crowd." – Steve Jobs

Imagine you're exploring a forest. Instead of following the same old path, you decide to create a new one. That's innovation! It's about finding fresh ideas and doing things, Considering Information Technology there is a vast number of paths to follow hence being different from everyone.

- **Imagine: Dream Big**

"Imagination lets us go beyond what seems possible." – Arthur C. Clarke

Think of your wildest dreams. Maybe you want to fly in the sky by yourself. Imagination is like a magic wand that lets you dream beyond limits. When you imagine, you're like a force which breaks all the present walls of the imagination is the very first step to achieve something. Everyone imagined if they would ever have 1 Gb speed, but ones who committed to do this, they made it reality, what we use now is 5G.

- **Inspire: Light the Way**

"Inspiration helps us shape our future." Peter Drucker

Imagine you have a lantern when you light it, others see the way too. That's inspiration! When you do something amazing, others get excited and want to join in. The same way we could also be inspired to do greater things. For example: current era of technology is focused on making use of Artificial intelligence more often, which is nothing but Inspiration from human himself to make system that works as we do. Together we create a better world where everyone's opinion matters. Innovation, Imagination, and inspiration are like superhero powers.

Sanjeevan Singh
BCA I

How Technology is Changing Our Lives

Digital technology pervades all life today, from one end of the world to the other. It forms a new boundary in the way people communicate with each other, pursue knowledge, and carry on their work. Let's look at a few more closely to actually see how these are changing lives.

The field that has seen much variation with digital technology is education. Courses and learning can now be afforded from any place, with online learning such as Coursera and Khan Academy. Virtual classrooms make learning more interactive and accessible.

How is work changing? Digital tools have changed the way we work. More often, people work from home, which grants them more flexibility. Technology helps to get our jobs done quicker and collaborate with other people anywhere in the world. However, there is also another side of remote work that could possibly create challenges, like trying to balance your work and personal life and how to keep our data safe.

Undoubtedly, with benefits come several problems associated with the digital world. Apart from addiction to wasteful use, there is a large concern for privacy and cybersecurity. All these factors have to be taken care of in order to stay safe and make better use of technology.

What's Next?

This is our digital world, changing with the continuous development of technology. Opening up to their advances and taking their challenges will be crucial for fully capitalizing on new possibilities. The digital world: a strong instrument in shaping our future.

In short, it is crystal clear that digital technology is rapidly altering the ways in which we connect, learn, and work. There is the positive side of this, but simultaneously, challenges also exist. Key to leveraging such changes depends upon the way one keeps oneself informed and proactive in these constantly dynamic and digitized times.

Aakash Thakur
BCA II

The Power of Triad for Building a Culture of Creative Excellence

The three magic words-innovative, imagine, and inspire-behind the whole development of mankind inspire the youth in today's fast-changing world. To young students like ourselves standing at this fork in our academic and professional lives, this trilogy stands as a guiding light. More than a catchy phrase, these three words epitomize the essence of creativity, the power of thought, and the drive to make a difference.

Innovation lights the spark that sets off progress. This is the process by which new ideas-imaginative and ingenious-are translated into tangible reality. In the living context of a student's life, innovation may be defined as either bringing in something absolutely new or improving something already in existence.

Imagination is the seed of innovation. It is, in simple words, the ability of a person to create mental images of things that are not yet real. For us as students, it gives us the ability to dream big and ponder on things other than reality. This fuels creativity and inspires us into the unexplored paths of life.

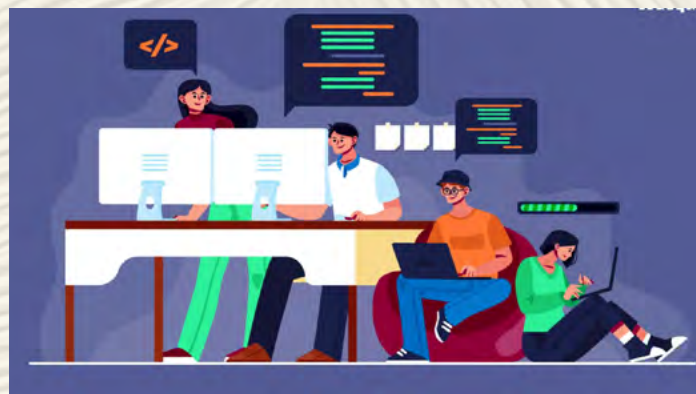
Inspiration: The Motivating Power that sets our souls to work. It's what turns the dint of imagination into innovation. And on campus, it may come from a mentor, a book, a painting, or just a chance conversation.

Aligning innovation, imagination, and inspiration can drive exceptional creative outcomes. Let us seek to make the impossible possible, create with passion, and inspire people around us. Only then will we make a mark in the world.

Dev Aditya
BCA I

The importance of Diversity in Tech

In this fast-growing world of technology, the art of coding is assumed as a vital ingredient in almost all walks of life. The greater possibility lies herein to assist the youth with their skills in survival in this tech-dependent world. Programming not only imparts technical acumen into them, but it also helps boost creative thinking, problem-solving abilities, and even entrepreneurial spirit among them. This also helps them develop critical thinking skills, which will enable them to think in a more logical and analytical sense.

It can also make them understand to work collaboratively, because often coding is a group-like environment. We must plant a sense of empowerment and confidence in their abilities so that an entirely new generation of innovators and problem solvers will emerge to shape the digital landscape of tomorrow. It will be important to highlight role models of success coming from similar backgrounds that can help inspire more individuals from underrepresented groups to take up coding. In highlighting the various achievements and contributions diverse coders can make, we break down stereotypes and show that any individual, regardless of their background, is capable of making it in the tech industry.

Diversity is a serious problem in the tech industry. The number of women, colour of people, and low-income backgrounds in tech are so under-representative; there really isn't room for diverse perspective and ideas.

The next generation of coders needs inspiration; hence, the need to drive across the importance of diversity in tech is highly essential. Here are a few reasons for that:

- Diverse teams create better products: Teams with diverse backgrounds and experiences in the room will keep solutions innovative while making them inclusive.
- Seeing role models matters: When young people see people who look like them working in tech, it inspires them to code and study computer science.
- Tech should serve all: A diverse tech industry helps develop technologies to suit the needs of diverse users. In turn, the diversity gap can be approached through after-school coding clubs, mentorship programs, and scholarships.

Diversity in tech builds an inclusive and innovative environment for all.

Puneet Kumar Rari
BCA I

Editorial Science Section

As the Editor of the Science Section for our College magazine, *Agammi Jyot*, my aim is to cultivate a culture where we foster innovation, imagination, and inspiration through the exploration of scientific inquiry. Our goal is to publish articles that not only delve into cutting-edge research and discoveries across various disciplines but also encourage readers to surpass conventional boundaries. By showcasing the brilliance of our students and faculty, our intention is to spark curiosity and provoke discussions that challenge existing norms. Through compelling narratives and insightful analyses, we aim to motivate readers to perceive the world through a scientific perspective, fostering a deeper comprehension and admiration for the marvels of the natural world and the boundless potential of human creativity.

Innovation initiates progress, imagination sustains it, and inspiration propels it forward, illuminating new paths and opportunities as we explore the frontiers of science and technology. Innovation in science is the driving force behind progress and advancement, enabling society to tackle complex challenges and improve quality of life. It fosters new ideas, technologies, and solutions, pushing the boundaries of what we know and can achieve. By embracing innovation, scientists can develop groundbreaking treatments, sustainable technologies, and solutions to global issues like climate change and health crises. It encourages critical thinking, creativity, and adaptability, which are essential for overcoming obstacles and adapting to an ever-changing world. Ultimately, innovation in science not only expands our understanding but also paves the way for a better, more sustainable future. Join us in this voyage of exploration and revelation, driven by the excitement of what lies ahead.

I extend my heartfelt gratitude to the College administration for their support in the publication of *Agammi Jyot*. Special thanks to Ms Ayushee Arora, the chief editor, for her persistent encouragement, and to Dr Manbir Dhaliwal, Registrar Publications. I appreciate Ms. Sapna, the student editor of the science section, for her dedicated involvement. Lastly, I thank all the authors who contributed despite their busy schedules. I am confident that readers will find as much joy in reading these articles as we did in assembling them.

Let your imagination run wild, and together, let's shape the future of science!

Dr Saroj Bala
Assistant Professor
PG Department of Physics

A Student's Perspective

As I sit down to write about my experience at this college, I am filled with a mix of emotions - nostalgia, gratitude, and excitement. My time here has been a rollercoaster ride of ups and downs, but it has been a journey that has shaped me into the person I am today. I'm thankful to Dr Saroj Bala who gave me the opportunity to be student editor. Golden opportunity to read everyone's thoughts and perspectives for imagination and inspiration.

From the moment I stepped onto campus, I knew that this was where I belonged. The vibrant energy, the diverse community, and the passionate faculty all came together to create an environment that was both challenging and supportive.

Throughout my journey, I have had the opportunity to explore my passions, discover new interests, and develop skills that will stay with me for a lifetime. I have been fortunate to have had amazing mentors, who have guided me, supported me, and pushed me to reach my full potential.

But college has not just been about academics. It has been about growth, self-discovery, and friendship. It has been about late-night conversations, laughter, and memories that I will cherish forever. It has been about learning to embrace failure, to take risks, and to persevere.

As I look back, I realize that college has been a journey of transformation. It has transformed me from a shy, uncertain freshman to a confident, determined individual. It has given me the courage to pursue my dreams, to speak my mind, and to make a difference in the world.

To my fellow students, I say, embrace this journey, learn from it, and grow from it. Make the most of your time here, and let your journey shape you into the best version of yourself.

To the faculty and staff, I say, thank you for your guidance, support, and unwavering belief in us. You have made a difference in our lives, and we are forever grateful.

As I move on to the next chapter of my life, I know that the lessons I have learned, the memories I have made, and the friendships I have formed will stay with me forever. My college journey has been a journey of a lifetime, and I am grateful to have been a part of this amazing community.

Ms Sapna
Student Editor
MSc II (Physics)

Imagination

"I would rather have questions that can't be answered than answers that can't be questioned."

Richard Feynmann

Imagination is often perceived as the domain of artists and writers, but history shows that it is equally essential in the world of science. From conceptualizing the invisible to envisioning the future, scientists have harnessed the power of imagination to make groundbreaking discoveries. It is integral to our cognitive toolkit, shaping our approach to challenges, personal goals, and our understanding of the world. The significance of imagination lies in its power to spark creativity, drive personal evolution, and cultivate a more empathetic and innovative society.

Albert Einstein's theory of relativity, which revolutionized our understanding of space and time, was born from imaginative thought experiments. Einstein visualized himself riding alongside a beam of light, contemplating what he would observe. This imaginative exercise led him to question the nature of light and time, culminating in his famous equation, $E=mc^2$. Einstein himself acknowledged the role of imagination in his work, famously stating, "Imagination is more important than knowledge. For knowledge is limited, whereas imagination embraces the entire world, stimulating progress, giving birth to evolution."

Nikola Tesla, the genius behind alternating current (AC) electricity and numerous other innovations, often used his extraordinary imagination to create detailed mental images of his inventions. Tesla claimed to visualize complex machinery with such precision that he could run virtual tests in his mind, identifying flaws and refining designs without ever building a physical prototype. His ability to foresee the workings of his inventions in such vivid detail enabled him to bring forth innovations that were far ahead of his time.

Carl Sagan, an astrophysicist and science communicator, used his boundless imagination to explore the universe's vast possibilities. Through his writing and television series "Cosmos," Sagan brought the wonders of space to the general public, inspiring generations of scientists and dreamers. His ability to envision the universe's grand scale and communicate it effectively showcased the importance of imagination in understanding and appreciating the cosmos.

Imagination is the invisible thread that weaves through the tapestry of scientific discovery. Inspired by literature, nature, dreams, curiosity, collaboration, education, and technology, scientists have been able to transcend the known and explore the unknown. By fostering an environment that values and encourages imaginative thinking, we can continue to push the boundaries of what is possible, leading to new insights and advancements that shape our understanding of the world and the universe.

Gurnoor Kaur, Brijesh Kumar
MSc II (Physics)

Title: The Quantum Leap

In the year 2050, humanity had finally cracked the code to quantum teleportation. The breakthrough had come from an unlikely source – a young scientist named Maya, who had spent years studying the mysteries of quantum mechanics.

Maya's invention, the Quantum Displacement Engine (QDE), had the potential to revolutionize transportation. With the QDE, particles could be instantly transported from one location to another, regardless of distance.

The first human trial was set to take place on a spaceship, the Aurora, orbiting Earth. Maya's colleague, Captain Jax, would be the first person to be teleported.

As the countdown began, Maya felt a mix of excitement and trepidation. What if something went wrong?

"Quantum displacement in 3...2...1..." the computer voice announced.

Captain Jax vanished from the spaceship and reappeared on a platform in Maya's laboratory. The room erupted in cheers.

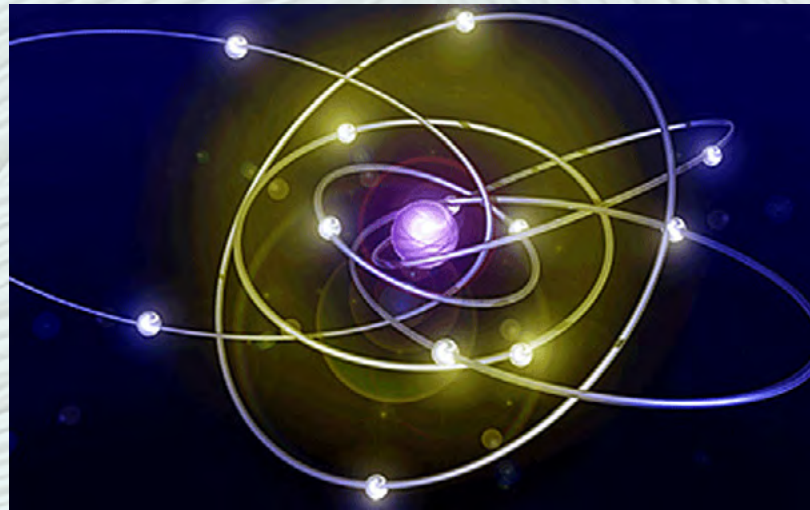
But as Maya approached Captain Jax, she noticed something strange. His eyes seemed different, his smile twisted.

"Captain, are you okay?" Maya asked, concern creeping into her voice.

"I'm not Captain Jax," the man replied, his voice low and menacing. "I'm a copy. The real Captain Jax is still on the spaceship."

Maya's world turned upside down. Had her invention created a parallel universe? And if so, what other consequences had it unleashed?

As the implications sank in, Maya realized that her discovery was not just a leap for humanity, but a leap into the unknown.

Dr Ranber Singh
Assistant Professor
PG Department of Physics

Innocent Stealer

Mild and wise with appealing beauty

Innocently knocks off brain

Dare you suspect it!

Specialize oneself when building trust

A bit childlike and bloomy

Craves for warmth ;a little too trusting

Such a softy with no duplicity

Its teenage persona

Makes old age gold

Treasures your secret better than other

A raft of turmoil emotions and black and white memories

Rhythm lies in its beauty

That grows to size of your fist

Appreciating every breathe with joy

Beating that purifies your soul

Divides the two inhuman feelings

Hesitates from crossing boundaries

But is always right at hard time

Without running after perfection

Having uniqueness in itself

Knowing more about you than you

This enlarged mirror

Prone to vulnerabilities

Cherishes your dream and offsprings them

Enjoys with you;sad with you

Is beautiful creature richest of all

Reason for every closeness

Pains of life

Still values relations blurred by fancies

Potrates you as human

Gain wisdom from up and downs

Making you better everyday

Wanted to have its own world

With no bias and worldly feelings

Just humanity greatest of all

Becoming more stronger with each smile

.....Our poor heart!!!

Khushi
Bsc I CSc

Innovate, Imagine and Inspire (Perspective on Life)

In the tapestry of life, the threads of innovation, imagination, and inspiration weave together to create a rich and meaningful existence. These principles not only drive progress but also touch the very core of our humanity, enabling us to lead lives filled with purpose and joy.

- **Innovate: Embracing Change with Love**

Innovation is more than just technological advancement; it's about embracing change and finding new ways to enhance our lives and the lives of those around us. When we innovate with love and compassion, we create solutions that truly resonate with our hearts.

In our personal lives, innovation can mean adopting new habits that nurture our well-being and relationships. For example, incorporating mindfulness practices into our daily routine can help us manage stress and foster a deeper connection with ourselves and others. Innovating in our communication methods can lead to more open and honest relationships, allowing us to express love and understanding more effectively.

In the broader community, innovation with a heart can address social issues and improve the quality of life for many. Initiatives that focus on sustainable living, mental health, and community support reflect a compassionate approach to progress, ensuring that advancements benefit everyone, especially the most vulnerable.

- **Imagine: Dreaming with the Heart**

Imagination is the ability to dream and envision a better world. When we let our hearts guide our imagination, we create visions that are not only ambitious but also deeply meaningful.

In our personal journeys, heart-centered imagination allows us to dream big and set goals that align with our true passions and values. It encourages us to envision a life where we pursue our dreams wholeheartedly, whether it's a fulfilling career, a loving family, or a personal project that brings us joy.

Heartfelt imagination also helps us empathize with others, allowing us to envision their experiences and challenges. This empathy drives us to create inclusive and compassionate solutions, fostering a sense of unity and support within our communities.

- **Inspire: Touching Hearts and Moving Souls**

Inspiration is the spark that ignites our passion and moves us to action. When we inspire with our hearts, we create a profound impact that resonates deeply with others.

Personal inspiration often stems from our own experiences, struggles, and triumphs. Sharing our stories of resilience and growth can inspire others to overcome their challenges and

pursue their dreams. Acts of kindness, generosity, and courage touch hearts and create a ripple effect of positivity and hope.

In the community, leaders and role models who inspire with empathy and compassion can bring about significant change. Their ability to connect with others on a human level fosters trust and motivation, encouraging collective efforts towards a better future.

- **The Synergy of Innovate, Imagine, Inspire in Heartfelt Living**

When we integrate innovation, imagination, and inspiration into our lives, guided by our hearts, we create a powerful synergy that leads to a fulfilling and impactful existence. Innovation provides the means to improve, imagination fuels our dreams, and inspiration drives us to make those dreams a reality.

Consider the journey of personal growth. Innovation might involve adopting new self-care practices, imagination envisions the person we aspire to become, and inspiration keeps us motivated to pursue our goals. Together, these principles enable us to achieve our full potential and live a life of purpose and joy.

In conclusion, Let us innovate with compassion, imagine with empathy, and inspire with love. In doing so, we create a world where progress and humanity go hand in hand, winning hearts and fostering a brighter future for all.

Gaurisha Sharma
Msc. Biotechnology-II

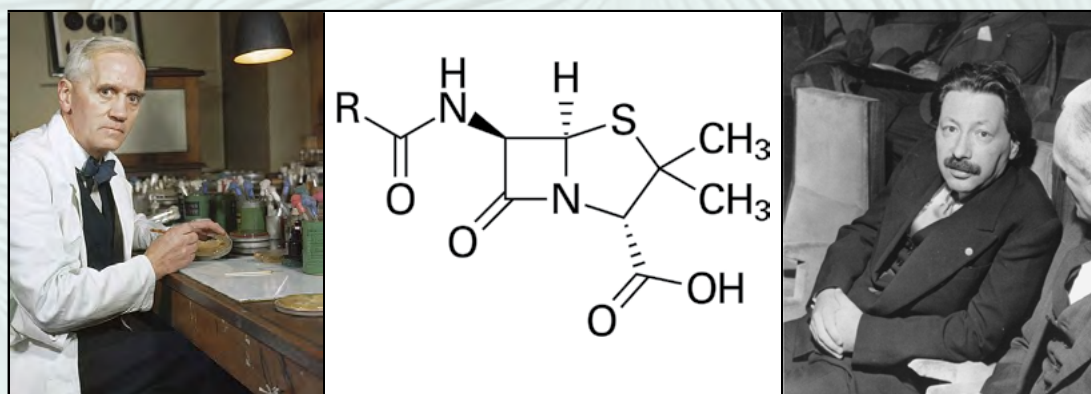

Fortunate Accidents That Led to Medical Innovations

Drug discovery is a complex and multifaceted process that involves identifying new therapeutic chemicals and developing them into a safe and effective treatment for various diseases. It may include isolating compounds from nature, synthesizing new molecules, investigating the relationship between their structure and the biological activities they possess, studying their physiochemical properties, or their transformation into other chemicals during the metabolic process. Modern methods of drug discovery have evolved with time, and to harness their maximum potential, various tools are employed for rational drug design. In this approach, the drug molecule is designed by using detailed knowledge of the structure and functions of biological targets. Whereas the traditional drug design involves drug discovery from natural sources through accidental discoveries or random screening of chemical compounds for different diseases. The accidental discovery of drugs, also known as serendipitous drug

discovery, is an important area to teach us the importance of open-mindedness, observation, perseverance, and curiosity. I would like to share two stories about the infamous discovery of Penicillin (antibiotic) and Librium (sedative and hypnotic drug).

In 1928, Alexander Fleming was working on the bacteria *Staphylococcus aureus*, and he used to keep the culture plate either in the refrigerator or in the incubator. He accidentally left that culture plate on the lab bench while leaving for vacation in July-August. When he returned the following month, he noticed that in one of the plates, the lid was open, and a green mold was there in the plate. He observed that in the contaminated plate, the bacteria around the mold did not grow, while those farther away grew normally, and concluded that the mold was releasing a substance that was inhibiting bacterial growth. After several experiments, he could identify the mold as *Penicillium notatum* and the compound released by it as penicillin which was responsible for the inhibition of that bacterium. He realized that the mold might have come from the laboratory just below Fleming's where the research on molds was going on. It was a major discovery in the field of antibiotics, and it became the first naturally derived antibiotic. During the Second World War, penicillin became an important drug for saving thousands of lives. Alexander Fleming, Howard Florey, and Ernst Chain shared the 1945 Nobel Prize in Physiology or Medicine for the discovery and development of penicillin.

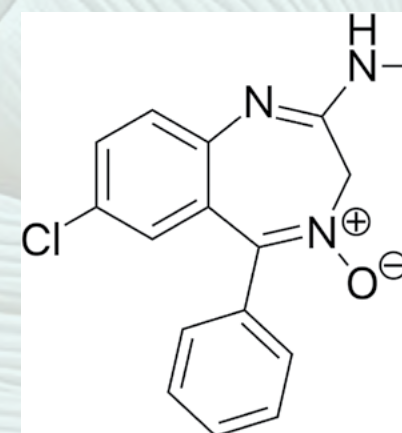

Alexander Fleming

Penicillin

Ernst Boris Chain

There is another story about the accidental discovery of Librium, the first benzodiazepine tranquilizer drug. Dr Leo Sternbach at Roche was working on the synthesis of a new class of tranquilizer drugs. He synthesized a series of compounds, but none of the compounds gave any interesting pharmacological activity. So, he abandoned this program in 1955 and started working on another project. In 1957, during a general cleanup of the lab, a vial containing one of the compounds from the abandoned project was found and as a last effort, it was submitted for the pharmacological activity. Surprisingly, this compound named Librium gave very promising results in the screening of tranquilizers. It was recorded to be ten times more potent than the already available drug (Valium) in the market. Librium marked a significant advancement in the treatment of anxiety and related disorders. If that vial had not been found in the lab cleanup, then Librium had not been discovered.

Librium

The stories of the accidental discoveries of Penicillin and Librium highlight the serendipitous nature of some of the most significant breakthroughs in drug discovery. These historical examples underscore the importance of maintaining an open-minded and observant approach to scientific research. These discoveries remind us that, alongside structured research, chance observations and the willingness to explore unexpected results can lead to monumental advancements in medicine.

Dr Pushpinder Kaur
Assistant Professor
PG Department of Chemistry

Space Colonization: Imagining Life Beyond Earth

As we gaze up at the night sky, we often find ourselves dreaming about what lies beyond our home planet. The idea of space colonization, once the stuff of science fiction, is increasingly becoming a tangible goal. With advancements in technology and a renewed interest in space exploration, imagining life beyond Earth is no longer a distant fantasy but a reality. Space colonization is driven by a mix of curiosity, survival instinct, and the desire to push the limits of human potential. Settling on other planets offers a thrilling solution to some of the Earth's most pressing challenges, such as overpopulation, resource depletion, and environmental degradation. Moreover, it opens up possibilities for scientific discoveries and technological innovation. Mars, our red neighbor, is the most talked-about candidate for colonization. With its relatively moderate climate and the presence of water in the form of ice, Mars presents a more hospitable environment compared to other planets in our solar system. However, the journey to Mars is fraught with challenges. The trip itself takes about six to nine months, during which astronauts would be exposed to high levels of cosmic radiation. Once on Mars, settlers would face harsh conditions, including extreme cold, thin atmosphere, and intense dust storms. Despite these obstacles, researchers are developing innovative solutions, such as radiation-shielding habitats, advanced life support systems, and sustainable agriculture techniques to grow food in Martian soil. The Moon, our closest celestial neighbor, also holds promise for colonization. NASA's Artemis program aims to return humans to the Moon by

2024, with the goal of establishing a sustainable presence by the end of the decade. The Moon offers unique advantages, including its proximity to Earth, which makes it easier to transport materials and people. Additionally, the Moon's surface contains valuable resources like water ice, which can be used to produce oxygen and fuel for future space missions. Beyond our solar system, exoplanets—planets orbiting other stars—are also potential targets for colonization. Advances in astronomy have led to the discovery of thousands of exoplanets, some of which lie in the habitable zone of their stars, where conditions might be right for life. The challenge here is the vast distances involved; even the closest exoplanet, Proxima Centauri b, is over four light-years away. This means that interstellar travel would require breakthroughs in propulsion technology, such as the development of warp drives or generation ships that can sustain human life for centuries.

One of the most profound aspects of space colonization is the cultural and psychological impact on humanity. Living on another planet would require significant adaptations in our social structures, economies, and even our perception of identity. How would humans born and raised on Mars or the Moon view themselves? Would they see Earth as their homeland or as a distant place in the cosmos? These questions highlight the deep philosophical implications of becoming a multi-planetary species. Space colonization also brings ethical considerations to the forefront. As we venture into the cosmos, we must ensure that our activities do not harm other worlds or potential extraterrestrial life forms. The principle of planetary protection urges us to avoid contaminating other planets with Earth-based microbes and to preserve their natural states for scientific study. In imagining life beyond Earth, we must also consider the importance of international cooperation. Space exploration is a global endeavor that transcends national boundaries. Collaborative efforts, such as the International Space Station, demonstrate the power of working together for the common good of humanity. As we look to colonize new worlds, fostering a spirit of unity and shared purpose will be crucial for success. The dream of space colonization inspires us to push the limits of what is possible and to explore the unknown. It challenges us to innovate, to think creatively, and to come together as a species. While the challenges are immense, so too are the rewards. By reaching for the stars, we not only ensure our survival but also ignite the flame of discovery that has driven human progress for millennia.

In conclusion, space colonization represents the next great frontier for humanity. It is a testament to our enduring spirit of exploration and our quest for knowledge. As we imagine life beyond Earth, we are reminded of our capacity for ingenuity and resilience. The journey will be long and arduous, but the promise of new worlds and new possibilities makes it a journey worth taking. The stars await us, and with them, the future of human civilization.

Bhanvi Sharma
MSc MBBT - II

The Prodigy's Gambit: Gokesh Dommaraju's Legacy of Inspiration

In a quiet Chennai neighborhood, young minds buzzed with dreams, ignited by the meteoric rise of chess grandmaster D Gukesh. Among them was Aarav, a twelve-year-old with an insatiable curiosity and a nascent passion for chess.

Aarav's fascination with the game began when he watched Gukesh's breathtaking victories against world-renowned opponents. Gukesh, the youngest Indian to achieve the grandmaster title, epitomized relentless dedication and strategic brilliance. Aarav, inspired by Gukesh's journey, spent hours studying his games, memorizing his moves, and absorbing his tactical ingenuity.

One fateful evening, Aarav participated in a local chess tournament, his heart pounding with anticipation. As he played, he recalled Gukesh's calm demeanor and sharp focus. Each move became a tribute to his idol. Aarav's opponents fell, one by one, as he navigated the board with a newfound confidence.

The final match arrived, and Aarav faced the reigning champion. With each piece moved, he channeled Gukesh's indomitable spirit. In a dramatic finale, Aarav executed a masterful checkmate, earning the title and the admiration of onlookers.

That day, Aarav realized that Gukesh's legacy was not merely about winning titles but about inspiring a generation to pursue excellence. Through Gukesh's story, countless young minds, including Aarav's, found the courage to dream big and strive for greatness.

Palak, Parveen
MSc II (Physics)

The Mathemagician's Quest

In a world where numbers reign supreme, a young apprentice named Leo embarked on a journey to become a master Mathemagician. His quest was to unlock the secrets of the universe, hidden within the fabric of mathematics.

Leo's first challenge was to solve the mysterious "Equation of Life," a puzzle that had baffled even the greatest minds. With each attempt, he grew closer to the solution, but the equation seemed to shift and adapt, like a living creature.

Undeterred, Leo persevered, fueled by his curiosity and passion for math. He discovered hidden patterns and codes, weaving them into a tapestry of understanding.

As he progressed, Leo encountered the enigmatic "Geometry of Dreams," a realm where shapes and forms came alive. He learned to harness their power, bending and warping space-time to his will.

Next, Leo confronted the "Algebra of the Ancients," a cryptic language that whispered secrets of the past. By deciphering its symbols, he unlocked the gates of time, glimpsing the infinite possibilities that lay beyond.

Finally, Leo reached the pinnacle of his journey: the "Calculus of the Cosmos." Here, he grasped the very fabric of reality, manipulating the threads of existence to create and destroy. With each triumph, Leo's understanding of math deepened, revealing the hidden harmony that governed the universe. He became a master Mathemagician, capable of wielding the power of numbers to shape the world.

Leo's quest inspired generations to come, proving that with determination and imagination, even the most seemingly insurmountable challenges could be overcome. For in the realm of math, the boundaries of reality are limitless, and the art of problem-solving is the greatest magic of all.

Dr Soma De
Assistant Professor
PG Department of Mathematics

Imagine, Innovate, and Inspire: Lessons from Thomas Alva Edison

In the annals of history, few names resonate with as much impact as Thomas Alva Edison. His inventions and discoveries have left an indelible mark on the modern world, embodying the essence of imagination, innovation, and inspiration. These three principles—imagine, innovate, and inspire—are not only the pillars of Edison's legacy but also the keys to driving progress in any field today.

Imagine: The Spark of Creativity

Imagination is the foundation of all innovation. It is the ability to visualize what does not yet exist and to see the world not as it is, but as it could be. Thomas Edison exemplified this quality throughout his life. From a young age, he demonstrated a keen interest in understanding how things worked and an insatiable curiosity about the world around him. One of Edison's most famous imaginings was the concept of electric light. In the late 19th century, the idea of illuminating homes and streets with electricity seemed like science fiction. Yet, Edison imagined a world where darkness could be banished with the flip of a switch. This vision set the stage for one of the most transformative inventions in human history.

Innovate: Turning Vision into Reality

Innovation is the process of turning imaginative ideas into tangible realities. It requires not only creativity but also perseverance and practical know-how. Edison was a master of innovation, often described as a tireless worker who famously said, "Genius is one percent inspiration and ninety-nine percent perspiration."

Edison's journey to create the electric light bulb was fraught with challenges. He tested thousands of different materials to find a suitable filament that would produce light without burning out quickly. After countless failures, his team finally discovered that carbonized bamboo could serve as an effective filament, leading to the creation of a practical and long-lasting light bulb. Edison's innovation didn't stop at the light bulb. He developed a complete system for generating and distributing electricity, including power plants and electrical wiring, which laid the groundwork for the modern electric grid. His innovations in electric lighting and power generation revolutionized daily life, industry, and urban development.

Inspire: Lighting the Way for Future Generations

Inspiration is the force that drives individuals to achieve great things and encourages others to follow in their footsteps. Edison's work has inspired countless inventors, scientists, and entrepreneurs to push the boundaries of what is possible. Edison's laboratory in Menlo Park, often called the "Invention Factory," was a beacon of inspiration. It was a place where ideas

flowed freely, collaboration was encouraged, and failure was seen as a step toward success. Edison's approach to teamwork and his relentless pursuit of improvement set a standard for future innovators. Moreover, Edison's life story is a testament to the power of perseverance and resilience. Despite facing numerous setbacks and failures, he remained committed to his vision and continued to push forward. His famous quote, "I have not failed. I've just found 10,000 ways that won't work," serves as a powerful reminder that success often comes through learning from our mistakes and refusing to give up.

The Legacy of Imagine, Innovate, and Inspire

Thomas Edison's legacy is a shining example of the transformative power of imagination, innovation, and inspiration. His ability to imagine a better world, innovate tirelessly to bring his ideas to life, and inspire others to pursue their dreams has left an enduring impact on society. Today, we see Edison's influence in the countless technologies that shape our daily lives, from the light bulbs that illuminate our homes to the electric grids that power our cities. His spirit of creativity and determination lives on in every new generation of inventors and innovators who strive to make the world a better place. In the spirit of Thomas Edison, we too can harness the power of imagination, innovation, and inspiration to create positive change. By imagining new possibilities, innovating to overcome challenges, and inspiring others with our actions, we can continue to push the boundaries of what is possible and build a brighter future for all. Edison's life teaches us that with vision, hard work, and a bit of inspiration, there are no limits to what we can achieve.

Dr Anamika Mukhopadhyay
Assistant Professor
PG Department of Physics

The Transformative Power of Positive Thinking

In the hustle and bustle of college life, where academic pressures and personal challenges often converge, maintaining a positive mindset might seem like a lofty goal. However, the power of positive thinking goes far beyond mere optimism. It's a transformative tool that can profoundly change our lives, helping us navigate the complexities of college and beyond with resilience and success.

Positive thinking isn't just about maintaining a sunny disposition. It's about approaching life's challenges with a constructive mindset, focusing on solutions rather than dwelling on problems. When we adopt a positive outlook, we become more adept at handling stress, overcoming obstacles, and achieving our goals. Scientific research supports the benefits of positive thinking. Studies in psychology and neuroscience reveal that our thoughts significantly

impact our emotions, behaviours, and overall well-being. Positive thinking enhances brain function, reduces stress, and improves physical health. The concept of neuroplasticity—our brain's ability to reorganize itself by forming new neural connections—suggests that with consistent practice, we can cultivate a more positive mindset. Consider the academic benefits. A positive mindset can enhance cognitive functions such as memory, problem-solving, and decision-making. Students who approach their studies with confidence and optimism are less likely to succumb to anxiety and more likely to perform well in exams and assignments. This constructive attitude promotes a growth mindset, where challenges are viewed as opportunities for learning rather than insurmountable obstacles. Beyond academics, positive thinking plays a crucial role in physical health. Optimism has been linked to better immune function, lower blood pressure, and a reduced risk of chronic diseases. Positive thinkers are more likely to engage in healthy behaviours, such as regular exercise and balanced nutrition, contributing to their overall well-being. Relationships also thrive on positivity. A positive outlook fosters better communication, stronger connections, and more supportive interactions. When we approach relationships with a positive attitude, we create an environment of trust and mutual respect. This not only enhances our social life but also provides a robust support system during tough times. One of the most significant advantages of positive thinking is increased resilience. College life is filled with ups and downs, and a positive mindset helps us bounce back from setbacks more effectively. Resilient individuals view failures as temporary and surmountable, learning from their experiences and moving forward with renewed determination. Cultivating a positive mindset involves several practical steps. Regularly practicing gratitude can shift our focus from negative to positive aspects of life. Keeping a gratitude journal or sharing daily gratitudes with friends can reinforce this habit. Positive affirmations, such as "I am capable" or "I can overcome challenges," can boost confidence and reinforce a positive self-image. Mindfulness and meditation are also powerful tools for fostering a positive mindset. These practices encourage present-moment awareness, reducing anxiety about the past or future. Surrounding ourselves with positive influences, such as supportive friends and uplifting activities, further strengthens our positive outlook. Lastly, self-care is crucial. Taking care of our physical and emotional needs—through adequate sleep, regular exercise, and healthy nutrition—provides the foundation for a positive mindset.

In conclusion, positive thinking is more than just a feel-good philosophy; it's a practical approach that can transform our lives. By cultivating a positive mindset, we can enhance our academic performance, improve our physical health, build stronger relationships, and develop resilience. As we navigate the challenges of college and beyond, embracing the power of positive thinking can help us create a fulfilling and successful future. Start today, and watch how your life changes for the better.

Pallavi Narula
MBBT II

Self Help Groups/Start-ups/Entrepreneurial Ventures

SGGS College, in collaboration with the Mahatma Gandhi National Council of Rural Education (MGNCRE), Department of Higher Education, Ministry of Education, Government of India, has launched the Social Entrepreneurship, Swachhta & Rural Engagement (SES REC) Cell.

This Cell aims to foster entrepreneurship, innovative thinking, and provide a platform for students to showcase their creative and marketing skills. Institutional Innovation Council also helps to promote Start-ups and Entrepreneurial ventures and plays a crucial role in encouraging students to explore their

entrepreneurial ideas and supports them in turning those ideas into successful ventures.

The College has formed various Student Self-Help Groups (SHGs) to provide students with opportunities to connect with like-minded individuals, learn new skills, pursue their interests, and cultivate a culture of innovation and ideation.

Students Self-Help Groups Sales Counters are encouraged in the College on various occasions to showcase and sell their products or services, thereby allowing them to gain practical experience in entrepreneurship and marketing.

Diwali sale of candles handmade by visually-impaired students trained by Institute for the Blind

Mehndi Application by students showcasing their creative and entrepreneurial skills

Sale of eco-friendly pens and pencils by Eco Scouts Self Help Group

Millet meals prepared by Student Self Help Group

Stalls displaying Phulkari and Heritage Craft items at PU Youth and Heritage Festival 2023 to promote entrepreneurship & startups

Manure Mart by Student Self Help Group selling Organic Manure processed in the Botanical Garden of the College

Editorial Environment Section

'Innovate, Imagine, Inspire' aptly embodies the dynamic interplay between Innovation and Environmental Sustainability. Innovation is crucial in tackling the pressing challenges our environment faces today. Whether it is through the development of renewable energy sources or the implementation of sustainable farming methods, innovation is at the heart of solutions that helps to combat climate change and conserve our planet's resources.

The present issue of the magazine is centered around the theme "Innovate, Imagine, Inspire," reflecting a core Best Practice embraced by our College that champions environmental sustainability. This theme underscores our commitment to fostering innovative thinking, encouraging imaginative solutions, and inspiring positive action towards creating a more sustainable future. By imagining new possibilities, we lay the foundation for a future where human progress and environmental stewardship go hand in hand. This imaginative process ignites creativity, giving rise to groundbreaking ideas that inspire collective action.

The adoption of green technologies such as solar panels and electric vehicles are one of the examples of visionary thinking. Not only do they help to significantly combating carbon footprints, but also serve as a catalyst for further advancements, inspiring others to devise creative solutions to environmental issues.

It is with great pride that I take on the role of Editor for the 'Environment Section' of our College illustrious magazine, 'Agammi Jyot'. I extend my deepest gratitude to the distinguished Faculty members and the enthusiastic students who have passionately contributed to this section, offering invaluable insights on the intersection of environment and innovation. Every effort has been made to curate articles of substance and significance.

The synergy between innovation and environmental sustainability is one of mutual reinforcement. Innovative solutions pave the way for a more sustainable world, while a commitment to sustainability drives the continuous need for innovation. Through this magazine, we aim to illuminate this vital connection, motivating others to innovate, imagine, and inspire towards a brighter, more sustainable future."

Dr Sugandha Kohli Kaang
Assistant Professor
PG Department of Sociology

From Trash to Treasure: Innovations in Waste-to-Energy Technologies

As the global population grows and urbanization accelerates, waste management has become a critical environmental challenge. However, what was once viewed as mere trash is now being reimagined as a valuable resource, thanks to innovations in waste-to-energy (WTE) technologies. These advancements are transforming how we manage waste, turning it into a source of renewable energy.

Waste-to-energy technologies involve the conversion of non-recyclable waste into usable forms of energy, such as electricity, heat, or fuel. Traditional incineration methods, once criticized for their environmental impact, have evolved with cleaner, more efficient systems that reduce emissions and maximize energy output. Modern WTE plants use advanced filtration systems to capture harmful pollutants, ensuring that energy production from waste has minimal environmental impact.

Moreover, new technologies like anaerobic digestion are gaining traction. This process breaks down organic waste in the absence of oxygen, producing biogas that can be used for electricity generation or as a natural gas substitute. This not only reduces landfill use but also cuts down greenhouse gas emissions.

Pyrolysis and gasification are other innovative methods converting waste into synthetic fuels and chemicals, offering a sustainable alternative to fossil fuels. These technologies are increasingly being integrated into circular economy models, where waste is continuously reused and repurposed.

By turning waste into energy, these technologies provide a dual benefit: reducing the burden on landfills and generating renewable energy. As WTE innovations continue to advance, they hold the promise of significantly contributing to a more sustainable and energy-efficient future.

In conclusion, waste-to-energy technologies are not just a solution to our growing waste problem; they represent a crucial step toward a more sustainable and resilient energy future. By harnessing the energy potential of waste, these innovations are reducing our reliance on fossil fuels, lowering greenhouse gas emissions, and driving progress toward a circular economy. As we continue to refine and expand these technologies, we can turn one of our greatest environmental challenges into a powerful opportunity for cleaner, more sustainable energy production. The transition from trash to treasure is a testament to human ingenuity and our ability to create value from what was once discarded.

Vanshika Kalra
Student Editor
BCom III

The Paws-Itivity Corner!

The PAWS Humane Society for animal assisted therapy of SGGSC is a unique, first of its kind society that has been constituted to promote to ensure the welfare of animals, facilitate an environment of dignity and respect between humans and animals and promote compassion and empathy for all living beings. Students and Faculty are encouraged to treat all furry friends on Campus with kindness and benevolence. The canines too, are very paw-pular with all the people in College. Mr Pavittarbir Saggi, Assistant Professor in Political Science is the Coordinator of the Society. A budding young poet, Raza Singh, an American school student who visits the College during his summer vacations, decided to pen down a few poems celebrating the PAWS. Raza has penned vivid and profound poetry, and through minute observation he has captured the essence of the lovable antics and behavior typical to each of the PAWS. It comes from the heart of a true lover of dogs! Raza seems to be following in the footsteps of his grandfather, S Gurdev Singh Brar, a retired IAS officer currently heading the Sikh Educational Society, and a man known for his literary acumen, and exceptional writing skills.

Coco

*A lively spirit, named Coco so bright,
In her tiny form, she carries pure light.
A wisp of fur, ever playful and free,
Her eyes shine with joy for all to see.
She loves to race around in the sun,
Her swift legs whirl, oh what fun!
Small in stature but mighty indeed,
This darling pup runs with a breathtaking speed.
Her favourite humans she guards with care,
With them, her love she freely shares.
Their joy, their laughter, she holds dear,
In their presence, she feels no fear.
In her heart, she's the cutest, you'll agree,
A little dog, filled with endless glee.*

- Raza Singh

Snoopy

*In a world that's swift and ever-loopy,
There exists a dog, beloved, named Snoopy.
With spirit light, and playful fun,
Her wagging tail outshines the sun.
Her favourite humans, give her cheer,
Their voices, like music, Snoopy loves to hear.
She greets them with barks, her love is so profound,
Echoing through the air, a most beloved sound.
She's always found a-licking, a show of love so true,
Upon each favoured guest, an affectionate little coup.
A leap of joy, a prancing dance, she greets them with delight,
Meeting new people makes her eyes gleam with light.
So here's to Snoopy, the dog so prized, her spirit ever free,
Her love and joy, unmeasured, a living jubilee.*

Friends Fur-ever

*Jack and Sparrow, near the hostel they dwell,
Where their tails wag and their spirits swell,
In the quiet of the night, their joy abounds,
As they dance and play with leaps and bounds.
In the darkness they roam, not a sound to be heard,
Two companions, without a single word.
Jack was once sickly, weak and in pain,
But now he's strong, he's won the game.
Together they roam, a joyous sight to see,
In their friendship, they are wild and free
Near the sacred forest, under the moon's soft glow,
Jack and Sparrow, with happiness, overflow*
- Raza Singh

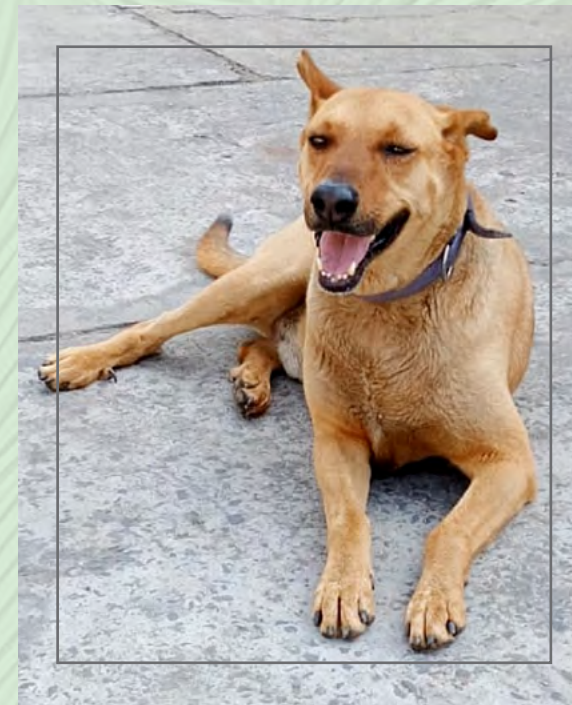
Kaiser

*In the world of canines, one name rings true, Kaiser,
The embodiment of bravery, none could be wiser.
His tail wags with vivacity, never a pause,
In his eyes, a fire, heeding no laws.
His eyes, they shimmer with an audacious will,
In the face of challenge, he stands utterly still.
For this is his game, his daily delight,
Chasing monkeys away, until they're out of sight.
Unyielding heart, his spirit never bending,
His loyalty and love, forever unending.
His favourite humans, he holds them dear,
In their presence, his joy is clear.
With courage and love, he exudes such charm, In our hearts,
he's wrought a warmth so warm.*

Gabbar

*In the heart of a home, frolics Gabbar with glee,
A hound full of fun, as lively as can be.
With a wag of his tail, he can banish all strife,
Bounding with joy, he is the zest of life.
To his friends, he's a loyal guard,
His love for them is vast, it can't be marred.
With every wag, every nuzzle, he regards,
Their presence in his life, his highest reward.
His love for biscuits, it knows no bounds,
The rustle of a wrapper, his heart resounds.
Every meal, a feast, in joys it drowns,
His tail, a metronome of happy sounds.
When playing with his humans, Gabbar's day is won,
Our dear canine friend, happiness spun.*
- Raza Singh

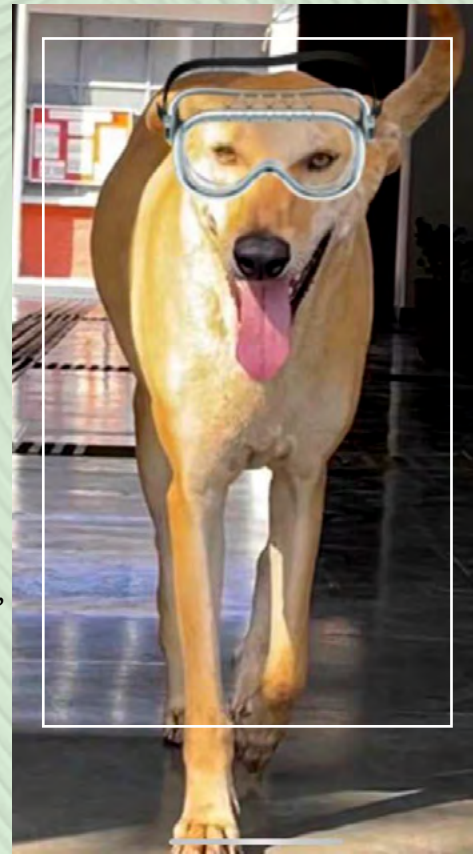
Hector

*In loving memory of Hector, a steadfast friend,
Whose affection and faithfulness will never end.
With a heart so pure and eyes so kind,
Leaving treasured moments and paw prints behind.*

*Now you watch over us from above,
A shining star, a beacon of love.
In our thoughts, you'll always stay,
Guiding us along life's intricate way.*

*Your presence brought laughter, your warmth knew no bounds,
In our hearts, your remembrance forever surrounds.
Though you've crossed the rainbow bridge and bid us adieu,
Your spirit lives on in everything we pursue.*

*We'll cherish the times, the fondness we shared,
Knowing you're watching, knowing you cared.
So rest in peace, dear Hector, beyond the sky,
As we keep your memory close, never saying goodbye.*

Cinderella

*In a world that's filled with hustle and with stress,
A tale unfolds of joy that's the best.
Here's Cinderella, the dog who is best,
Her charm and grace, we are truly blessed.
In her eyes, there's a constant light,
With her around, everything's right.
Her favourite humans, they smile so wide,
When they see their pet, pride aside.
She savours the treats they lovingly provide, And follows
them, always by their side.
Her love for being sweet and fair is her guide,
In her world, we all want to reside.
She's more than a pet, she's here to stay,
A tale of joy, come what may.*

- Raza Singh

Brownie

*In a corner of the college so warm,
Lives Brownie the dog, with fur so soft and calm.
With shiny eyes and a wagging tail she waits,
For the humans she adores, at the hostel gates.*

*Her heart beats fast in pure delight,
As she hears their footsteps drawing near in the night.
A symphony of joy, she cannot contain,
Her body trembles with a loving refrain.*

*Her bark echoes through the still night air,
A melody of love, beyond compare.
Her excitement like a flame, burning bright,
Guiding them with her beacon of light.*

*And in Brownie's trembling, we see,
The beauty of love, pure and free.*

Troy

*On the grounds of SGGs, there's a friend named Troy,
A wonderful creature, radiating pure joy.
To his humans, he's always near,
Bringing endless delight and never-fading cheer.
A lover of all foods, from savory to sweet,
Each meal for him, a special treat.
His appetite knows no bound,
In his happiness, we are truly found.*

*Wisely using time, the campus he keenly eyes, With a tail
wagging swift as the swallows that fly. His breed's sharp senses,
his noble trait, Observing the world, from early till late.*

*In his company, we find our joy,
Long live the days of Troy the good boy.*

- Raza Singh

Sustainable Packaging: An Initiative of Corporate Sector Towards Environment Protection

Eco-friendly packaging is the latest buzzword as green practices have become a priority for both customers and companies globally. In short, it's more of a necessity than an option for businesses as the world transitions towards sustainable practices. There are a host of ways by which manufacturers, retailers and other stakeholders can partner to collectively pursue sustainable packaging solutions and reduce environmental impact. There can be an increased focus on using recycled materials and designing packaging for recyclability, say industry stakeholders. Embracing extended producer responsibility (EPR) programmes becomes integral to this collective effort, involving manufacturers, retailers and stakeholders in a shared commitment to address environmental impacts," says Senthil Sankar, Managing Partner, Shree RengaPolymers.

A section of industry stakeholders thinks that the industry needs to create new solutions in response to the evolving needs of customers and consumers as there are no standards to create a packaging design that suffices all the requirements and expectations.

Governments worldwide are taking steps to encourage the use of green packaging. Countries such as Ireland, Italy and Japan are incentivizing businesses with tax exemptions for compostable packaging. In the UK, packaging containing less than 30% recycled materials will be subject to higher taxation.

Sustainable packaging is an integral part of the 'circular economy'. Eco-friendly packaging uses raw materials and then restores them to their origins, minimizing waste of precious resources – like water and energy – necessary for their production. This is the only way to continue to support healthy globalization and maintain the wellbeing and integrity of our planet.

Alongside the environmental benefits of adopting sustainable packaging, eco-friendly packaging can increase sales, reduce packaging cost, and increase the image of a company's brand alongside the rising awareness spread regarding environmental impact. There has also been found a direct correlation between a company's implementation of sustainable packaging and a more sustainable supply chain management. Alternatives such as bio-based plastics that are abundant, low cost, and biodegradable, offer a possibility of reducing use of petroleum resources and carbon dioxide emissions.

Change is coming from the top down – and the bottom up. Global leaders are pushing the move to sustainable packaging, but it's the citizens and consumers who are the true champions; it is their hope for a cleaner world and commitment to zero waste that is driving businesses towards green packaging.

Dr Anupama Vashist
Assistant Professor
PG Deptt of Commerce

Innovation in Green Living: Paving the Way for a Bright Urban Future

As the world urbanizes at an unprecedented rate, the quest for sustainable and eco-friendly living solutions has become more critical than ever. Urban environments, once synonymous with concrete jungles, are now on the brink of a green revolution, driven by innovative technologies and sustainable practices. The future of cities lies in their ability to integrate green living concepts that not only enhance the quality of life but also protect the planet for generations to come.

One of the most promising advancements in this arena is the development of smart cities. These urban spaces leverage the power of the Internet of Things (IoT), artificial intelligence, and data analytics to optimize energy consumption, reduce waste, and minimize carbon footprints. For instance, smart grids are revolutionizing energy distribution by allowing cities to dynamically manage power supply and demand, integrating renewable energy sources such as solar and wind into the urban energy matrix. This not only reduces reliance on fossil fuels but also promotes energy efficiency.

Vertical farming is another groundbreaking innovation reshaping urban living. With the global population expected to reach nearly 10 billion by 2050, traditional agricultural practices will no longer suffice. Vertical farms, which use hydroponic and aeroponic systems, allow cities to grow fresh produce in skyscrapers, reducing the need for transportation and minimizing the urban food footprint. These farms not only provide a sustainable source of food but also contribute to the greening of urban landscapes.

The incorporation of energy-efficient designs, renewable energy systems, and eco-friendly materials in construction is transforming the way cities grow. Buildings with green roofs, for example, not only improve insulation but also reduce urban heat islands, purify the air, and provide habitats for local wildlife.

Cities are now experimenting with zero-waste initiatives, encouraging recycling, upcycling, and the repurposing of materials to reduce landfill use and environmental impact.

In conclusion, the future of urban living is undoubtedly green. Through continuous innovation and commitment to sustainability, cities are poised to become beacons of green living, leading the charge toward a brighter, more sustainable future. By embracing innovative green living practices, cities can ensure a more sustainable and resilient future. These advancements are paving the way for urban environments that thrive economically, socially, and environmentally, creating a brighter future for all.

Mr Hardil Bhathal
Assistant Professor
PG Deptt of Sociology

A Public Policy Perspective Towards Green Innovation

Green innovation has emerged as a critical element in the pursuit of sustainable development. As the global community confronts the challenges of climate change, resource depletion, and environmental degradation, the role of innovation in shifting development pathways towards environmental sustainability cannot be overstated. However, despite its importance, the potential of green innovation remains underutilised, primarily due to inadequate investments and the complexity of integrating environmental objectives into public and private sector initiatives (Dwivedi et al., 2022). This piece explores the need for a robust public policy framework that effectively stimulates green innovation, addresses systemic failures, and promotes a more sustainable future.

The Role of Incentives and Optimality in Policy Design

Public policy plays a vital role in incentivizing green innovation by shaping the conditions under which individuals and organisations operate (Capozza & Samson, 2019). The issue of incentives and optimality is particularly important when analysing policies aimed at promoting sustainable practices. A positive-analytic approach, which models human behaviour under various policy scenarios, can provide insights into how different incentives might influence the adoption of environmentally friendly technologies and practices. For instance, subsidies for renewable energy or tax breaks for green technology investments can encourage firms to innovate in ways that reduce environmental impact (Fang et al., 2023). However, these incentives must be carefully designed to avoid unintended consequences, such as over-exploitation of natural resources or the creation of market distortions that favour one technology over another.

The Conflict of Over-Exploitation of Natural Resources

One of the significant challenges in promoting green innovation is the potential for conflict in achieving policy goals, particularly when it comes to the over-exploitation of natural resources. Policies that aim to stimulate economic growth through resource extraction can, paradoxically, lead to environmental degradation, undermining long-term sustainability goals (Jacobs, 2012). This conflict highlights the need for a nuanced approach to policy design, where the balance between economic development and environmental conservation is carefully managed. Public policies must, therefore, include mechanisms that ensure the sustainable use of resources, such as quotas, monitoring, and enforcement measures that prevent over-exploitation.

Environmental Entitlements and Policy Coherence

The concept of environmental entitlement is central to understanding how public policies can empower communities to manage and protect their natural resources. Environmental

entitlements refer to the rights and capabilities that individuals and communities have to access and benefit from natural resources. Policies that promote environmental entitlements can help address systemic inequalities and ensure that marginalised groups have a stake in environmental conservation efforts (Agrawal & Gibson, 1999). For instance, policies that support community-based resource management can lead to more sustainable outcomes by aligning the interests of local communities with broader environmental goals.

However, for these policies to be truly effective, there must be coherence across different policy domains. Environmental entitlements and innovations do not exist in isolation; they are deeply interconnected with various economic, social, and technological factors. Many of these factors are influenced by policies in areas seemingly unrelated to environmental goals. For example, innovation in the energy sector can have profound environmental impacts, yet energy policies are often formulated without considering their broader implications for sustainability (Lankoski, 2011). Thus, to fully realise the potential of environmental entitlements, it is crucial that policies across different domains are harmonised, ensuring that innovations in one area do not undermine environmental objectives in another.

The Diffuse Nature of Environmental Innovation

One of the key obstacles to effective policy formulation for green innovation is the diffuse nature of environmental technology. Unlike traditional innovations, which are often driven by clear profit motives, environmental innovations are characterised by their complexity and the need to address multiple externalities. Any technology can become an environmental technology when applied with the goal of enhancing environmental performance. This makes it difficult to define the boundaries of environmental research and development (R&D) and the environmental goods and services industry (United Nations Environment Programme [UNEP], 2010).

Organisational Innovations and Resource Efficiency

The shift towards cleaner technology not only necessitates technological innovation but also highlights the importance of organisational innovations. Enhancing resource efficiency is a critical component of green innovation, which relies on maximising the output from energy and material inputs while minimising waste. This often requires rethinking production processes and organisational structures to achieve more sustainable outcomes. For example, firms that adopt lean manufacturing principles or circular economy models can reduce their environmental footprint while also improving their competitiveness. Public policies that support organisational innovation, such as training programs and incentives for adopting best practices, can play a crucial role in promoting green innovation.

Two Areas for Transformative Impact

Two areas where green innovation can have a transformative impact are climate-smart agriculture and environmentally sensitive infrastructural planning. Climate-smart agriculture involves the adoption of farming practices that increase productivity while

reducing greenhouse gas emissions and enhancing resilience to climate change (United Nations Environment Programme [UNEP], 2010). Public policies that support research, development, and the dissemination of climate-smart technologies can help farmers adapt to changing environmental conditions and contribute to global food security.

Similarly, environmentally sensitive infrastructural planning involves designing and constructing infrastructure in ways that minimise environmental impact. This includes incorporating green spaces, reducing energy consumption, and using sustainable materials. Public policies that mandate environmental impact assessments and incentivize green building practices can ensure that infrastructure development aligns with sustainability goals.

As we move forward, it is crucial that public policies not only support technological innovation but also encourage the adoption of practices and organisational changes that contribute to a more sustainable future.

Anmol Rattan Singh
Assistant Professor
Deptt of Public Administration

Cultivating Environmental Stewardship for a Sustainable Future

In a world facing unprecedented environmental challenges, the power to imagine, innovate, and inspire has never been more critical. These three pillars—imagination, innovation, and inspiration—serve as a guiding framework for addressing ecological crises and fostering a sustainable future. By harnessing the collective creativity and determination of individuals and communities, we can forge a path toward environmental stewardship and resilience.

Imagine: Envisioning a Sustainable Future

Imagining a sustainable future involves envisioning a world where humanity lives in harmony with nature. This vision encompasses cleaner air and water, thriving ecosystems, and communities that prioritize ecological balance. Imagination drives us to question the status quo and dream of what could be. It encourages us to reimagine urban landscapes with green rooftops and vertical gardens, to foresee oceans free from plastic pollution, and to anticipate energy systems powered entirely by renewable sources. By painting a vivid picture of a sustainable world, we inspire others to believe in and work towards this shared dream.

Innovate: Creating Solutions for a Greener Tomorrow

Innovation involves developing new technologies, practices, and policies that address environmental challenges. It is about turning creative ideas into practical solutions that can be

implemented on a wide scale. One of the most promising areas of environmental innovation is clean energy. Advances in solar, wind, and hydropower technologies are making renewable energy more efficient and accessible. Innovations in energy storage, such as improved battery technologies, are addressing the intermittency of renewable sources and making it possible to power entire communities sustainably. Another critical area of innovation is waste management. Traditional linear models of consumption and disposal are being replaced by circular economies, where waste is minimized, and resources are reused and recycled. Breakthroughs in bioplastics and compostable materials offer alternatives to single-use plastics, reducing the burden of plastic pollution on our oceans and landfills. Agriculture, too, is undergoing a transformation through innovation. Practices such as precision farming, vertical agriculture, and regenerative farming techniques are increasing food production while minimizing environmental impact. These innovations not only ensure food security but also protect soil health and biodiversity.

Inspire: Motivating Action and Change

Inspiration fuels the drive to protect our planet and encourages others to join the cause. It is through inspiration that movements grow, policies change, and sustainable practices become mainstream. Education and awareness are powerful tools for inspiration. By sharing stories of environmental success and resilience, we can inspire others to believe that positive change is possible. Highlighting the efforts of grassroots organizations, eco-entrepreneurs, and environmental activists demonstrates the impact that individuals can have on a global scale. Public figures, artists, and influencers also play a crucial role in inspiring change. When well-known personalities advocate for environmental causes, they bring attention to critical issues and inspire their followers to take action. Music, art, and literature have the power to evoke emotional responses and connect people to the natural world, fostering a deeper appreciation for the environment. Community engagement is another key aspect of inspiration. Local initiatives, such as community gardens, beach cleanups, and tree planting events, create opportunities for individuals to get involved and make a tangible difference.

Imagining, innovating, and inspiring are not just lofty ideals; they are practical steps that each of us can take to contribute to a sustainable future. The journey toward environmental stewardship requires collective effort and unwavering commitment. As we imagine a sustainable future, innovate new solutions, and inspire others to join the cause, we pave the way for a greener, healthier, and more resilient world. Let us embrace the power of imagination, innovation, and inspiration to create a legacy of environmental stewardship for future generations.

Dr Jyoti Rani
Assistant Professor
PG Deptt of Sociology

Clean Energy, Infinite Potential: Harnessing Green Hydrogen

Green Hydrogen encapsulates the transformative promise of green hydrogen in the global energy landscape. Produced through the electrolysis of water using renewable energy sources like wind, solar, and hydropower, green hydrogen is a clean, zero-carbon fuel that holds immense potential to revolutionize industries and reduce greenhouse gas emissions.

Green hydrogen's versatility is one of its most compelling features. It can be used to decarbonize sectors that are difficult to electrify, such as heavy industry, transportation, and power generation. For example, in steel production, green hydrogen can replace coal, significantly reducing carbon emissions. In transportation, hydrogen fuel cells offer a clean alternative for long-haul trucks, buses, and even ships, providing the range and efficiency that batteries alone may not deliver. Moreover, green hydrogen plays a crucial role in energy storage. It allows excess renewable energy to be stored and transported, balancing supply and demand in the grid and ensuring a stable energy supply.

While challenges remain, including the need for substantial infrastructure investment and cost reduction, the potential of green hydrogen to drive the transition to a sustainable energy future is undeniable. By harnessing this clean energy source, we can move closer to a carbon-free world, realizing the infinite potential of green hydrogen.

Think Green, Think Biodegradable: Plastics Reinvented

Biodegradable plastics captures the essence of a crucial shift in how we approach plastic production and waste management. Traditional plastics, derived from fossil fuels, have long been a source of environmental degradation, contributing to pollution and overflowing landfills. Biodegradable plastics offer an innovative solution, designed to break down naturally in the environment, significantly reducing their ecological footprint.

These plastics are made from renewable resources like cornstarch, sugarcane, or potato starch, and are engineered to decompose through natural processes when exposed to environmental conditions like moisture and bacteria. This innovation helps mitigate the long-term environmental impact of plastic waste, especially in reducing the amount of microplastics that pollute our oceans and soils.

However, the adoption of biodegradable plastics is not without challenges. It requires careful consideration of the conditions needed for decomposition and the potential impact on recycling systems. Despite these hurdles, the push for biodegradable plastics represents a significant step towards sustainable materials management.

Mehak Vaidya
BA III

Climate Change: A Challenge and Role of Innovation Technology

Climate change is a long-lasting change and the most pressing challenges of the 21st century poses significant risks not only to the environment, human health and food security, but also economic development. Since the beginning of the industrial revolution, human activities have been the main driver of the current change in the climate. The Global Climate Risk Index 2021 had ranked India 7th in the list of most affected countries in terms of exposure and vulnerability to climate risk events. According to the WHO, between 2030 and 2050, climate change is expected to cause approximately 2,50,000 additional deaths per year, from malnutrition, malaria, diarrhoea and heat stress.

In 2023, the Earth's land and ocean surface temperature was around 1.2 degrees Celsius warmer than the 20th-century average. Global temperatures have been consistently among the hottest on record. The increase in surface temperature is causing a series of impacts, like sea level rise, a decrease in arctic ice, and intensifying weather-related catastrophes, putting humanity's resilience into test. Greenhouse gas (GHG) emissions resulting from anthropogenic activities act like an extra layer in the atmosphere, trapping the sun's heat and raising temperatures also contribute to the climate at risk. Such emissions, primarily from burning fossil fuels, have been on a nonstop upward trend for decades, reaching a new global high in 2022 at 53.8 billion metric tons of carbon dioxide (CO₂) equivalent.

Climate change can severely disrupt crop cycles and cause low agricultural yield due to changes in temperature, precipitation patterns, pest infestation, soil erosion, water scarcity, and extreme weather events such as floods and droughts. Rising sea surface temperatures due to climate change can disrupt the distribution and behaviour of fish species.

Therefore, transitioning to greener energy production and advancement of Innovative technology are become an important response to operational and realistic adaptation and mitigation of such threats posed by climate change. The Paris Agreement speaks of the vision of fully realizing technology development and transfer for both improving resilience to climate change and reducing GHG emissions. It establishes a technology framework to provide overarching guidance to the well-functioning Technology Mechanism. To reduce the production of CO₂-the most prominent GHG- several countries have started implementing market-oriented approaches. It provides innovative solutions to reduce greenhouse gas emissions and increase energy efficiency. Renewable energy technologies such as solar, wind, and hydropower are becoming increasingly cost-effective and accessible, reducing our reliance on fossil fuels. Smart grids and energy storage systems enable us to manage energy demand and supply more efficiently, reducing waste and emissions. Advanced transportation

technologies such as electric vehicles and public transportation systems also help to reduce emissions from the transportation sector. Additionally, Innovative technology can help us monitor and track emissions, identify areas for improvement, and develop more sustainable practices. By leveraging innovative technology, we can accelerate our transition to a low-carbon economy and mitigate the impacts of climate change.

Vanshika
BCom III

Renewable Energy: A Path to Sustainable Power

The transition from fossil fuels to renewable energy sources is essential for achieving a sustainable future. Renewable energy—derived from natural processes that are replenished continuously, such as solar, wind, and hydropower—offers a cleaner alternative to traditional energy sources like coal, oil, and natural gas.

Solar energy harnesses the power of the sun using photovoltaic cells to generate electricity. It is abundant and increasingly cost-effective due to advancements in technology. Solar panels can be installed on rooftops or in large-scale solar farms, making it a versatile option for energy production.

Wind energy, generated by wind turbines, converts kinetic energy from wind into electrical power. Wind farms, both onshore and offshore, have become a significant source of renewable energy. As turbine technology improves, wind energy becomes more efficient and less expensive.

Hydropower utilizes the energy of flowing water to generate electricity. While it has been a traditional source of energy, modern hydropower projects focus on minimizing environmental impacts and integrating with other renewable sources. Small-scale and run-of-river projects offer less disruptive alternatives to large dams.

The shift to renewable energy brings multiple benefits, including reduced greenhouse gas emissions, decreased air pollution, and decreased dependence on finite resources. It also has the potential to create jobs in new industries and stimulate economic growth.

Overall, advancing renewable energy technologies and integrating them into the energy mix are crucial for mitigating climate change and building a sustainable energy future. By embracing renewable energy, we can work towards a cleaner, more resilient, and equitable energy system.

Sushmit Singh
BSc II

Innovative Environmental Initiatives Undertaken by SGGSC

The Guru Nanak Sacred Forest at Sri Guru Gobind Singh College, a Mini-Urban Forest on Campus, was established in 2019. It spans 180 square meters and houses 600 trees of 59 native species. It serves as a biodiversity sanctuary, research hub, and educational space, promoting sustainability, conservation, and community engagement. It also includes the Balihari Kudrat Healing and Sacred Herbs Garden and the BAAZ Bird Watchers' Society, contributing to the region's biodiversity and environmental health, while reducing the carbon footprint of the region.

SGGS College actively promotes sustainability through innovative initiatives like the Milk Bag Recycling Project, air quality monitoring in the Guru Nanak Sacred Forest, separate bins for plastic bottles, Zero Food Wastage Initiative, recognition as a Zero Waste Campus during PU Youth Fest 2023, the Zero Litter Hour, the formation of Eco Scouts, and the use of eco-friendly writing materials. These efforts reflect the commitment of the College towards fostering an eco-friendly environment.

Harnessing Artificial Intelligence for Sustainable Development: Opportunities and Challenges

Artificial Intelligence (AI) stands as a transformative force with the potential to drive significant advancements in sustainable development. By leveraging AI technologies, societies can enhance resource efficiency, improve environmental monitoring, and foster smart urban growth. However, to fully realize these benefits, it is essential to address the associated challenges and ensure ethical implementation.

Optimizing Resource Efficiency

AI's capacity to analyze and interpret vast amounts of data enables more efficient use of resources across various sectors. In manufacturing, AI-driven predictive maintenance can prevent equipment failures, reduce downtime, and minimize waste. Similarly, in agriculture, AI technologies such as precision farming utilize data from sensors and satellites to optimize water usage, soil health, and crop yields, reducing the need for excessive fertilizers and pesticides.

Enhancing Energy Management

Energy management is another critical area where AI demonstrates substantial potential. AI algorithms can optimize the distribution of energy in smart grids, balancing supply and demand more effectively. This optimization supports the integration of renewable energy sources, such as solar and wind, by predicting energy production and adjusting consumption patterns. Additionally, AI can improve energy storage solutions, making renewable energy sources more reliable and efficient.

Advancing Environmental Monitoring

AI's role in environmental monitoring is increasingly vital as the impacts of climate change become more pronounced. Through the analysis of satellite imagery and sensor data, AI can track deforestation, monitor air and water quality, and assess the health of ecosystems. These insights enable timely interventions and more effective conservation strategies. AI-driven models also aid in predicting natural disasters, thereby enhancing preparedness and response efforts.

Fostering Smart Cities

The concept of smart cities relies heavily on AI to create urban environments that are efficient, sustainable, and livable. AI systems can optimize traffic flow, reduce energy consumption in buildings, and improve waste management processes. By analyzing data from various urban sensors, AI helps city planners and managers make informed decisions that contribute to reduced emissions and enhanced quality of life for residents.

Improving Climate Modeling

AI enhances climate modeling by processing complex data sets to generate more accurate predictions of climate patterns and impacts. Advanced AI models help scientists and policymakers understand the potential effects of climate change and devise strategies to mitigate its consequences. Improved climate simulations also support the development of adaptive measures and policies for sustainable development.

Addressing Challenges

Despite its potential, AI poses several challenges that must be addressed to ensure it supports sustainable development effectively. One major concern is the energy consumption of AI systems themselves, which can offset some of the benefits if not managed properly. Additionally, ethical issues such as data privacy, algorithmic bias, and the displacement of jobs due to automation need careful consideration. Implementing robust regulations and ethical guidelines is essential to mitigate these risks and promote responsible AI usage.

AI offers transformative opportunities for advancing sustainable development by enhancing resource efficiency, improving environmental monitoring, and fostering smart urban growth. However, realizing these benefits requires a balanced approach that addresses the associated challenges and ensures ethical implementation. By leveraging AI responsibly, societies can pave the way for a more sustainable and equitable future.

Gurcharan Singh
BCom II

Form IV Rule (8)

Statement about ownership and other particulars about the newspaper (Journal) Agammi Jyot (Registration No. 16162/68 under-rule of the Registration of news papers (Central) rule 1956.

Place of Publication	- Chandigarh
Periodicity of Publication	- Yearly
Printer's and Publisher's Name	- Principal Dr Navjot Kaur
Nationality	- Indian
Address	- Sri Guru Gobind Singh College, Sector 26, Chandigarh
Name and Address of the Individual who owns the news paper and partner or Share holder, holding more than one percent of the total capital.	- Principal Sri Guru Gobind Singh College, Sector 26, Chandigarh

I Dr Navjot Kaur, the publisher of Agammi Jyot, hereby declare that the particulars given above are correct to the best of my knowledge and belief.

Sd/-
Dr Navjot Kaur

Designed at RAGHUVAR ART - 9416785099

Sri Guru Gobind Singh College

Sector 26, Chandigarh

NAAC RE-ACCREDITED GRADE 'A'

An Institution of the Sikh Educational Society

A POSTGRADUATE CO-EDUCATIONAL INSTITUTE AFFILIATED TO PANJAB UNIVERSITY, CHANDIGARH

E-mail: principal.sggsc26@gmail.com | Website: www.sggsccollege.ac.in

 /sggsc26Chd /sggsc26Chd /sggsc26Chd /@sggsc26Chd